Sayı 6 TEMMUZ 1933 Cilt 1

ÜLKÜ

HALKEVLERİ MECMUASI

AYDA BİR ÇIKAR SAYISI 25 KURUŞ

ÜLKÜ, TEMMUZ 1933

ABONELERİMİZE VE ABONE OLMAK İSTİYENLERE:

ALDIĞIMIZ bazı mektuplarda abone parası gönderilmek için ayrıca adres sorulmaktadır, abonelerimizin (Ankara'da ÜLKÜ mecmuası) adresiyle postaya veya bankaya verecekleri paralar mecmuamızı bulacaktır.

Bu vesileyle henüz para göndermemiş veya eksik göndermiş olan abonelerimizden de, paralarını yukarıki adresle göndermelerini,

Abone parasını gönderen ve abonesi hakkında herhangi müracaatta bulunan zevatın; mecmuamıza hangi Vekâlet veya Vilâyet yahut teşekkül vasıtasiyle abone olduklarını bildirmelerini ve doğrudan abone olmuşlarsa bu ciheti yazmalarını rica ederiz.

Abone parası 250 kuruştur; ilk mektep muallimleriyle bütün talebeler için 175 kuruştur. Abone yalnız yıllık yazılır ve abone parası peşin olarak, defaten verilir. Yurt dışından abone olacaklar 150 kuruş fazla göndermelidirler.

İmtiyaz sahibi Nusret Kemal; umumî neşriyatı idare eden Necip Ali
Ankara'da Hakimiyeti Milliye Matbaasında basılmıştır.

Sayı Altı
Cilt Bir

Temmuz 1933

ÜLKÜ

HALKEVLERİ MECMUASI

LONDRA DERSİ

FALİH RIFKI

LONDRA'YA gelen bütün gazeteciler gibi ben de konferanstan mühim bir netice alınmak mümkün olmadığını daha ilk günü söylemiş olduğumu iddia edebilirim. Fakat bu hükümde bulunmıyan hemen hiç kimse yoktu.

Bunun sebebini halledilecek meselenin büyüklüğünde, korkunçluğunda ve karışıklığında aramak lâzımgelir. 66 milletin murahhasları, buraya, *dünya buhranını* ortadan kaldırmak için çağrıldılar; fakat herbiri *kendinden bir şey vermeksizin başkasından bir şey almak için* buraya geldi.

Ben de bir Türk kafasiyle düşünüp Türk gözü ile baktım. İlk manzara şu idi : *Milletler arasında umumî bir uzlaşma* davasından çıkan her teklif, aşağı yukarı, bizim davamız aleyhine idi. Bu uzlaşmanın umumî prensipleri münakaşa olunup da her murahhas kendi millî menfaatlerini müdafaa ettiği zaman söylenen her *ihtirazî kayıt* ise bizim davamızın lehine idi.

M. Sarraut'nun Fransız şarabı için söylediklerini harfi harfine biz de Türk tütünü ve incirleri için, yine Fransız delegesinin Fransız toprağının mahsulleri ile bu mahsullere ait sanayiin himayesi için söylediklerini satırı satırına biz de kendimiz için söyliyebilirdik. Ottawa kararlarını müdafaa için İngiliz murahhasının bulduğu deliller, bizim millî iktısat esaslarımızı müdafaa için bulacağımız delillerin aynı idi.

Demek ki haziranın on ikisinde Londra'da Yeoloçya Müzesinin salonlarında 66 milletin 4,000 kişiye yakın adamı değil, hakikatte, iki fikir karşı karşıya geldi: Liberalizm ve millî iktısat !

Eğer birkaç büyük devlet kendi millî iktısat menfaatlerini uzlaştırabilselerdi, dünyanın öbür kısmına liberalizm düsturlarını dikte etmeğe

kalkışacaklardı. Onun için, bir hafta kadar, bütün nutuklarda *iktısadî nasyonalizm*, buhranın ikinci ismi gibi birşey oldu; Kontenjatman, tediye muvazenesini, döviz kontrolü, tarife himayesi gibi iddialar, hep iktısadî nasyonalizm çerçevesi içinde idi.

O zaman Amerika diyordu, ki :

— Konferans kararlarında ekseriyet devlet sayısına göre ölçülemez. Dünya ticaretinin yüzde ellisini temsil eden devletlerin reyi, ekseriyet reyi demektir.

Almanya'nın yeniden sanayileşen memleketlere makine ve sermaye vermemek için bir cephe birliği teklifinde bulunacağını gazetelerde okuyorduk. Amerikan murahhasının ilk muhtırasının birinci maddesi bütün gümrüklerden yüzde 10 indirtmekti. Fransa altın külçesine tutunmuştu. Eğer bu harekette muvaffak olsaydı, hedef 1913 e dönmekti. 1913 şartlarına bütün dünya milletlerinin hasret çektiğini zannetmek doğru değildi. Meselâ biz Türkler, sonra Ruslar, hattâ İngiliz impratorluğu dominyonlarından birçoğu, 1913 senesini bir kâbus gibi hatırlarız. 1913 ile 1933 arasında, dünya pazarlarında, Amerika ve Japonya rekabeti doğmuştur.

İngiltere, Made in Germany markasından kurtulmak için harbe girdi. Şimdi muzaffer İngiltere'nin sokaklarında Made in Japan, Made in Russia, hattâ Made in Canada markalarına rasgeliyoruz. İngiltere'nin siyasî adamları, artık, Büyükharbin *İngiliz mesullerini* aramaktadırlar.

Konferans büyük tezatlar arasında çırpınıp bocalarken, birdenbire, Amerika *din değiştirdi* :

— Evvelâ her millet kendisi kurtulmalıdır. Bütün iktısadî siyaset, her memleketin hususî şartlarına göre değişir. Umumî bir kararın, yine her memleketin hususî şartlarına uymamak gibi bir tehlikesi vardır, dedi.

Büyük bir gururla iddia edebiliriz, ki millî iktisatlarını düşünen bütün milletlerin davası, bize senelerdenberi realitenin, zaruretlerin, Türk vatanını ihya etmek kaygusunun ve tecrübelerimizin buldurmuş olduğu davanın tıpkısıdır. Büyük sanayi ve ihracat memleketlerinin menfaati, *millî iktisat istıklâli* prensiplerinin yalnız kendileri için doğru ve bizler için yanlış olması yolunda idi. Bizler ve birçok milletler Londra'da İngiliz, Amerikan, Fransız ve Alman işsizlerine çare bulmak için sıkıştırılıyorduk.. Dünya sözü bir edebiyattı. Dünya sözü İngilizler için impratorluğun, Amerikalılar için ellerinde bulunan kıta'nın Almanlar için Alman bacalarının maskesi idi.

İlk sanayiin, İngiltere adasının monopolü altında olduğunu biliyorsunuz. Biraz sonra Adaya birkaç Avropa milleti rakip çıktı. Sonra Amerika, Japonya ve Rusya kapıları ada — Kontinan monopolüne kapandı. Nihayet müstemlekeler bile baca tüttürmiye başladılar. Milletlerden birkaçının öbürlerini istismar devri nihayet bulacaktı. Milletler 19 uncu asrın siyasî istiklâl kavgasından 20 inci asrın iktisadî istiklâl kavgasına geçerek cephe değiştirdiler ve coğrafyadan sonra *refah* taksimine giriştiler: Davanın esası bu idi.

Türk davasını iktısadî nasyonali-

zm diye tenkit eden Alman murahhası, *mutlaka impratorluk malı kullanmak için*, artık şarabın kötüsünü, meyvenin ve gıdanın fenasını yiyen İngilizlerin payıtahtında olduğunu unutmuştur. Amerika ise şimdi kendi kapılarını eski masallardaki Padişah haznelerinden daha sıkı sıkıya kapamıştır.

Mister Roozevelt :

— Hakikatte herkes kendi menfaatini gütmek için Londra'ya gelmiştir. Ben Washington'da bu işi daha iyi yaparım, dedi.

Hattâ lâzım gelirse Amerika'nın dışındaki büyük pazarlardan birçoğundaki menfaatlerinden bile vazgeçmeğe karar verdi. Şimdi herkes kendini düşünecektir.

Bu son söz benim değildir. Meşhur Alman bankacısı Schacht'ındır. Geçen akşam bir ziyafette :

— Her millet kendi evinde işlerini düzeltmeğe bakmalı, diyordu.

Çalışmıyan, başkasına avuç açan, toprağının madenlerini ve mahsullerini işlemiyen milletler büyük devletlerin ağzına lokma olacaklardır. *Millî sây* devrine giriyoruz. Bazı memleketler için *dünya buhranı* denilen şey, Türkiye gibi memleketler için *kurtuluş hummasıdır*. Bunun da ıztırapları, yorgunlukları, fedakârlıkları vardır. Fakat dünyanın, ancak bütün milletler ayrı ayrı kendilerini kurtardıktan sonra, kurtulacağına şüphe yoktur. O zaman normal bir t e s v i y e olacak, fakat bu bir dünya felâketi değil, tarihî inkişaf kanunlarının herhangi bir milletin hissesine isabet ettirdiği *fedakârlık payı* telakki edilecektir.

Londra konferansının Türkiye'ye verdiği ders, *şimdiye kadar yürümüş olduğu yolda eskisinden bin kat fazla itimat, bin kat fazla hız ve hamle ile devam etmekten ibarettir.*

Londra konferansı, sanki, bizim nekadar hata etmemiş olduğumuzu ispat etmek için toplanmıştır. Toprağımızın altını ve üstünü, *ve Türk iç pazarını* fethederek zenginleştireceğiz. Satacağız ve alacağız : Fakat asıl inkişaf ve zenginlik haznesinin, Türk sâyi, Türk toprağının altı ve üstü, Türk pazarı olduğunu hatırda tutacağız.

LOZAN MUAHEDESİ

YILDÖNÜMÜ MÜNASEBETİYLE

M. CEMİL, *Hukuku Düvel Profesörü*

LOZAN muahedesi imzalanalı on yılı geçti. On yılın geçen her günü onun ehemmiyetini daha eyi anlattı.

Lozan Muahedesi'ni Osmanlı İmparatorluğunun bütün muahedelerinden de, harp sonu sulh muahedelerinden de ayıran temel prensip, Türkiye'nin öbür devletlerle tam müvaziliği, kayıtsız ve şartsız istiklâlidir. Bu, muahedenin daha dibacesinde göze çarpar. Dibacede âkitler sadece harbe nihayet vermek ve aralarındaki münasebetleri "devletlerin hâkimiyet ve istiklâline hürmet ve vücubu„ üzerine kurmaktan bahseylemektedirler. Bunlar, tesadüfen konmuş kuru birer söz değildir. Muahede hükümlerinin tam bir hulâsasıdır.

Harp sonu muahedeleri, harbin mesuliyetini yenilenlere yükleten bir ibare ile başlar; çünkü muahede tamirat gibi, silahsızlık gibi, kontrol gibi öldürücü hükümlerle doludur. Osmanlı devletinin galip ve mağlûp olarak imzaladığı bütün muahedeler ise istiklâli kemiren bağlarla örtülüdür.

Âkit devletlerin, Osmanlı imparatorluğunun muahedelerinden ayrı prensip üzerine muahede akdetmeleri demek dört asırlık bir tarihin duruşu ve devrilişi demekti. Harp sonu muahedelerinden farklı bir sistem kabul etmek te zaferle bitirdikleri büyük harbin kazançlarından vazgeçmeleri demekti.

Bunu elbette kolay kabul edemezlerdi. Lozan konferansı eğer 21. 11. 1922 den 24. 7. 1923 e kadar sürdiyse ve arada bir de kesilme olduysa, Lozan konferansında eğer çok çetin çekişmeler oldu ise, bunun başlıca sebebi budur.

Türk davası çok sade idi. Tarihten istiklâl istiyerek kan döken ve bin bir fedakârlığa katlanan Türk milleti her medenî millet gibi kayıtsız ve şartsız bir hâkimiyet istiyordu. İsmet Paşa Lozan'da beyan ettiği gibi devletler bu prensibi kabul ettikleri gün sulhun akdedilmesine hiç bir mani kalmazdı. Eğer devletler bu prensibi esas alsalardı iki üç haftada sulh akdolunurdu.

Devletler asırlardanberi kökleşmiş itiyatlarla bunu kabul etmediler. Kabul etmemek için bir cephe teşkil ettiler. Sonuna kadar bu cephede biribirine dayanarak durdular. Ancak Türk kanı yalnız elden çıkan yerlerin tekrar elde edilmesi için dökülmemişti. Kurtuluş savaşı kayitsiz ve şartsız istiklâl için yapılmıştı. Bu savaşı yapanlar kendilerini inkâr etmedikçe bu yolda bir fedakârlıkta bulunamazlardı. İsmet Paşa bu sebeple bu meselde hiç pazarlık kabul etmedi. Devletler derece derece id-

dialarından indiler. İsmet Paşa daima durduğu yerde durdu. O kadar ki onu memnun edebilecek formül araştırmağa başladılar. En nihayet kayitsiz ve şartsız Türk hâkimiyetini kabul etmek mecburiyetinde kaldılar.

İşte başlıca bu noktadır ki bütün dünyaya Lozan'ı Türklerin zaferi olarak ilân ettirdi. Birçok garp memleketlerinde muahede Avrupa'nın Türkiye önünde teslim oluşu sayıldı. Her memlekette onun aleyhinde bir hava uyandırıldı. Yine bu sebepledir ki muahede ancak bir sene sonra tasdik olunarak mer'iyete geçebildi.

Lozan muahedesi bir sulh muahedesidir. En kat'î zaferle biten hraplerde bile bir muahedenin sırf bir tarafın iradesini ifade etmesi mümkün değildir. Her muahede bir uzlaşmadır. Lozan muahedesinin de hükümleri arasında iki tarafın üzerinde fedakârlık ederek uyuştukları ve uzlaştıkları hükümler vardır. Bunlarda bile, Türk iddiaları daha çok yürümüş olmakla beraber, tamirat silâhsızlık, kontrol gibi ve Osmanlı İmparatorluğuna ait kapitoler sistemi kabul etmemek meselesinde muahede sırf Türkiye'nin iradelerini tespit eder. Bu itibarla muahede Türkiye için ve onu imzalıyan İsmet Paşa için büyük şeref hüccetidir.

Yine bu itibarla, millete Lozan yolunu açan ve Lozan ruhunu yaratan büyük Gazi'nin 1924 resmî nutkunda "milletimizin şanına lâyık bir sulh„ diye andığı Lozan sulhunu onun onuncu yıldönümünde gururla hatırlarız.

KÖYCÜLÜK NEDİR?

MEHMET SAFFET

ASIRLARDAN BERİ çektiğimiz millî musibetlerin teyakkuz ve intibahı devrinde bulunduğumuz şu sırada Türk köylüsü himmet ve alâka bekliyen manzarasiyle karşımızda duruyor. Onu kurtarmak ve yükseltmek bugünün en büyük idealidir. Köycülük, bu memlekette senelerdenberi devam eden bir cereyanın, bir hareketin, bir idealin mahsul ve mümessilidir. Bu cereyan, bu hareket ve ideal falan veya filân zümrenin men - faatlerini ve iddialarını değil, bu memleketin genç ve münevver evlâdının sınıf ve zümre farkı olmaksızın memleketin kurtuluş ve yükselişi uğrunda beslediği fikirleri temsil eder. Muasırlaşmak ve teceddüt, iş - te bu cereyanın hulâsası... Büyük Gazi bu cereyanın ibdakâr dehasıdır; en ruhlu ve en münkeşif bir ifadesidir. İnkılâp düsturunun bu geniş mana ve şümulü içinde bugün köylü en mümtaz bir mevkidedir. İstiklâlimizi yüksek kahramanlığı ile koruyan, uzun zamanlardanberi Sarayın ve Saltanat devrinin rezaletlerine tahammül ederek safiyetini muhafaza eden, millî karakterimizi içinde saklıyan odur. O bu memleketin efendisidir. Türk milletinin kurtuluş ve yükselişinin en büyük timsali olan Gazi Mustafa Kemal Hazretlerinin Büyük Millet Meclisinde 1 Mart 1922 tarihinde irat buyurdukları nutukta onun için söyledikleri şu intibah verici sözleri tekrar okuyalım:

" — Türkiyenin sahibi ve efendisi kimdir?

— Köylüler ... sedaları.

— Bunun cevabını derhâl birlikte verdik. Türkiyenin hakikî sahibi, efendisi, hakikî müstahsil olan köylüdür. (şiddetli alkışlar)

" Ohalde herkesten daha çok refah ve saadete lâyık olan köylüdür. Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmetinin iktisadî siyaseti bu aslî gayeyi istihsale matuftur.

"Yedi asırdanberi cihanın dört köşesine sevk edilerek kanlarını akıttığımız, kemiklerini yabancı topraklarda bıraktığımız ve yedi asırdanberi emeklerini ellerinden alıp israf ettiğimiz ve bunca fedakârlıklarına ve ihsanlarına karşı nankörlük, küstahlık, cebbarlıkla uşak menzilesine indirmek istediğimiz bu aslî sahibin huzuruna bugün hicap ve ihtiramla hakikî vaziyetimizi alalım. „ (şiddetli alkışlar)

Elbette onun şimdi ayağına gitmek, bütün hizmetlerine koşmak lâzımdır. Cümhuriyet rejimi bunu bütün derinliğiyle müdrik olduğunu göstermektedir. Millî iktisadiyatımızda, millî maarifimizde köye ver-

mekte olduğumuz ehemmiyet bunu ispat eder.

Büyük bir garp mütefikkiri olan Anatole France'ın bir gün sayfiyede asude odasının penceresinden bakarak yorgun argın tarlada çalışmakta olan köylüye yaptığı hitap ne kadar haklı bir hitaptı: "Ey köylü, sana nekadar gıpta ediyorum, sen her günkü işinin verdiği ve vereceği neticeden, mahsulden emin olarak evine gidip müsterih uyuyorsun. Biz münevverler ise yaptığımızın neticesinden, sâyimizin müsmir olup olmıyacağından tamamen bihaber, bir sürü dedikodular içinde ömrümüzü geçiriyoruz.

Acaba senin gibi müsterih uyumağa hak kazanıyor mıyız?„ Bu hitap maneviyatı çok yüksek olan Türk köylüsüne daha çok yaraşır. Herkesten daha çok yaşamak ve mesut olmak hakkına malik olan bu insanları muasır medeniyetin icaplarına göre yaşatmak için tenvir etmek vazifemizdir. Evet, Türk köylüsünü kurtarmak ve yükseltmek lâzımdır.

İşte bu derin duygu iledir ki köylünün yükselişine karşı olan sonsuz bir tehassürle senelerdenberi fikrinde taşıdığı, ruhunda besleyip büyüttüğü köycülük mefkûresini, bugün bütün liyakatiyle ve ateşiyle iktidar mevkiine geçen genç idealist Maarif Vekilimiz tahakkuk ettirmeğe azmetmiş bulunmaktadır.

Bunun nekadar azemetli bir neticesi olacağını düşünmek bile insana derin zevkli heyecanlar vermektedir. Türk milletinin umumî seviyesini yükseltmek, asırlardanberi tarihî bir takım zaruretlerle geçirdiği büyük tevakkuf devrini telâfi etmek, cihan tarihinde muazzam bir hadise olacaktır. Türkler, medeniyetin ön safındaki hakim mevkilerine tekrar geçecekler, tarihî rollerini tekrar alacaklardır. Hiçbir an unutmamalıyız ki büyük Türk milleti tarihin hakim saflarında beşeriyetin talim ve terbiyesini deruhte etmiş bir millettir. Şimdi tuttuğumuz yol bizi yine o şerefli mevkiimize götürecek yoldur. Türk milleti için bu kadar geri kalmış olmak bile büyük bir ayıptır. Niçin bu kadar zaman bir takım tufeylilere, süflî zevkperestlere başımızda yer verdik ve bizi bu hale getirmelerine müsaade ettik. Bu gerilik Türkün yüksek kabiliyet ve şerefi namına adeta bir lekedir. Münevver Türk evlâtları bunu bütün acılığı ile bütün utançlariyle idrak etmişler, Türk milletini lâyık olduğu mevkie en kısa zamanda eriştirmek için kalplerinin ta derinliklerinden ant etmişlerdir. Aydınlık ufuklara doğru ruhî bir tesanütle ve en son sür'atle yol almış bulunuyoruz.

Bu yükseliş savaşında yapacağımız ilk büyük iş köyü kurtarmaktır, dedik.

Ohalde köycülük programımız nedir? Köyü nasıl kurtarıp yükselteceğiz? Bunu anlamak için her şeyden evel köylerimizin vaziyet ve umumî manzarasına bir göz gezdirmek lâzımdır.

Köylerimizin iki cepheden vaziyetlerini tetkik edebiliriz: Kültür cephesi, yahut maneviyat. İktisadî cephe yahut maddiyat. Kültür cephesinden köylünün fikrî, içtimaî, bediî ve sıhhî seviyesini ne suretle

yükseltmek meselesi vardır. İktisadî cephede yeme içme, giyim ve barınma gibi maişet ihtiyaçlarının ne suretle en iyi temin edileceği ve istihsalin nasıl çoğaltılıp harice nasıl ihracat yapılacağı meseleleri vardır.

Türkiye'de takriben 40 000 köy vardır. Bu köylerin nüfusu on milyonu geçmektedir. Memleketimiz halkının hemen üçte ikisini teşkil eden bu insanların fikrî, bediî, içtimaî, sıhhî ve iktisadî vaziyetlerine bir göz gezdirdiğimiz zaman memleketimizi muasır medeniyet seviyesine yükseltmek için bu sahada büyük bir cehit ve himmet sarfının lüzum ve ehemmiyeti hemen anlaşılır.

KÜLTÜR CEPHESİ

1 — Fikrî bakımdan mutalâa edilirken köylümüzün yüzde doksanının henüz okuma yazma bilmediği ve bir takım hurafeli dinî an'anelerin bozuk tesirleri altında bulunduğu acı bir hakikattır. Gerçi harf inkilâbından sonra okuma yazma gayreti hayli ilerlemiş ise de henz lâyıkiyle yol almamıştır. Sünnîlik ve alevîlik meselesi ise birçok köylerimizin halkını birbirine düşman bir vaziyete sokmak, ahenk ve tesanüdü bozmak gibi fenalıklardan başka bazı tarikatler de köylümüzün ruhunu ve ahlâkî nezahetini ifsat edici mahiyettedir. Kadercilik, tevekkül gibi ıskolastik zihniyet halkımızda hakimdir. Bunu yıkarak yerine ilmî zihniyet ikame etmek lâzımdır. İlmî zihniyet insanlara fikir hüriyeti verir, doğru düşünmeği ve her işin çarelerine, sebeplerine tevessül etmeği öğretir. İnsanları hurafelerin esiri olmaktan kurtarır. Senenin muayyen zamanlarında köylere giden vaizler de köhne ve müteraddi bir takım itikatları telkin etmekten ve dinî fikirler namına memlekette yapılan teceddüt ve inkilâp hareketlerine karşı köylüyü soğutmak ve lâkayt bulundurmaktan başka bir şey yapmıyorlar. Bazı köylerimizde bulunan muallimler de bu telkinler karşısında çok zafa uğruyorlar, ve esasen onlar köy muhiti için, köyde halkı tenvir maksadiyle yetiştirilmiş olmadıklarından muvaffakiyetsizliğe maruz kalıyorlar. Bütün bu makûs şeraite rağmen Türk köylüsünün öğrenme, tenevvür etme arzusu ve yüksek zekâ ve kabiliyeti fikrî inkişaflarını tmein için masruf olacak himmet ve gayretleri az zamanda muvaffakiyetle tetviç edeceğine hiç şüphe yoktur. Köylümüzün zekâî istidatlarının, intibak kudretinin ve her işi muvaffakiyetle evirip çevirme kabiliyetinin nekadar yüksek olduğunu da küçük bir müşahede ile anlamak mümkündür. Türk köylüsünün yüksek bir zihnî elâstikiyete, seri bir intibak kabiliyetine malik olması her vesile ile anlaşılmış bir hakikattır. Bu hiç şüphesiz en büyük millî bir kıyemt teşkil etmektedir. Türk köylüsü doğru fikirleri ve sözleri daima yüksek aklı selimiyle derhal anlar. Hakikate teslim ve tabi olmak ise onun en büyük şiarıdır. Hasılı her suretle bugünkü fikrî seviye düşkünlüğünün önüne geçmenin çok mümkün ve ciddî bir sây ile kolaylıkla elde etmenin aşikâr olduğu görülüyor. Bu susuz ruhlar, hakikî mürşitler, mürebbiler, ten-

vir vasıtaları bekliyorlar. Garp vilâyetlerindeki köylerimiz inkişafa daha çok müsait olduklarından kültür seferberliğini evela bu vilâyetlerimizde teksif etmek daha muvafıktır.

2 — İçtimaî vaziyete gelince: Bu noktainazardan bakıldığı zaman köylerimizin arz ettiği manzara çok sevindirici bir manzara olmaktan uzaktır. Herşeyden evel millî terbiye ve inkilâp terbiyesi mesaimizin üssülesasını teşkil edecektir. Bu millete tarihinin büyüklüğü, medeniyetteki büyük rolü, cihan tarihindeki mevkii, büyük kahramanları, menkibeleri, mefahiri ve destanları anlatılacak, millî menfaatlerimizin neler olduğu, millî felâketlerimizin sebepleri, saltanat devrinin kötülüğü, Cümhuriyetin nimetleri izah olunacak, millî şuur takviye edilecektir. İnkılâbımızın her veçhesi ayrı ayrı izah edilecek, bunların ifade ettiği manaların derinliği anlatılacak ve bütün bunların İstiklâl Harbi üzerine kurulduğu, bu harbin ne şerait içinde kazanıldığı ve büyük Gazinin hangi yollardan giderek memleketi kurtardığı gösterilecek, büyük nutuktan parçalar, vesikalar okunup izah edilecektir.

Hasılı millî şuuru takviye ve inkılâbı kökleştirmek için söz, yazı, sinema, afiş, temsil gibi her türlü vasıtalardan istifade edilerek azamî faaliyet göstermek lâzımdır.

İnkılâbımız bir halk hakimiyeti inkılâbıdır. Halkımızın büyük bir ekseriyetini teşkil eden köylü bunu anlamadıkça bu inkılâp tahakkuk etmiş olamaz. Ve yanlış siyasî cereyanların tehlikesine de daima açık bulunur. Köylüye böylece millî vazifeleri ve Cümhuriyet kanunlarından kendisine taallûk edenler öğretilecek, umumî bir yurt bilgisi ve sevgisi telkin edilecektir. Bu işi ancak idealist ve imanlı insanlara tevdi edebiliriz. Samimî olmıyan, mefkûresiz bir takım menfaatperestler elinde bu yüksek ideallerimiz âdeta istihfaf edilecek bir mevkie düşürülebilir. Köylüyü inkılâp namına bu maskeli menfaatperestlerden korumak lâzımdır. Samimiyetsizliği gösteren en küçük bir hareket veya söz büyük aksi tesirler yapmak için kâfi gelir.

Bu millî inkılâp terbiyesinden başka içtimaî noktainazardan görülecek köyün diğer safhaları da vardır:

Aile yaşayışı ve aile münasebetleri islâha muhtaçtır. Hayatın mühim bir cephesini teşkil eden içtimaî eğlenceler hemen yok gibidir. Bediî duygular işlenmemiştir. Kahvehaneler kumar ve tembellik yuvasıdır. Halkın hükûmetle münasebetinde aradaki ahlâksız mutavassıtların çok fena rolleri vardır. Bu yüzden halk hükûmete karşı eski lâkaydisini henüz tamamen bırakmamıştır. Bu mütavassıtlar kendi menfaatleri için devletin kanunlarını köylüye yanlış tefsir etmekte, birçok müşkülât çıkarmakta ve bu suretle onlara menfi bir ruh aşılamaktadırlar. Ailevî yaşayışı düzeltmek için evi daha muntazam şekle koymak lâzımdır. Köylünün kendi oturacağı yuvasını biraz emekle daha maddî bir hale gitirmek mümkündür. Hayvanları için bir yer yapmak, avlusuna birakç ağaç dikmek ve çiçek ekmek, e-

vini kendi ve çocukları için daha sevimli, yaşamağa daha müsait bir hale getirmek masraflı olmamakla beraber zevkli bir iştir. Kahvelerde öldürülen günler bu suretle hem daha sıhhî hem daha müfit işlere hasredilmiş olur. Köylümüz aslen tembel değildir, fakat irşada muhtaçtır.

İzdivaçlarda düğünlerin eski fena ve bozuk şekli birçok yerlerde hâlâ devam etmektedir. İzdivaç yeni bir aile kurmak içindir, onu yıkmak için değildir. Düğün masrafları ekseriya henüz kurulan bir aileyi yıkacak bir derecede ağır oluyor.

İçtimaî eğlenceler ise hayatın mühim bir safhasını teşkil eder dedik. Filhakika hayat iki şeyden müteşekkildir: iş ve eğlence. Eğlencesi olmıyan bir insan iş için kendisinde bir heves duymaz. Hayata karşı lâkayt ve bedbin olur. İçinde daima bir hüzün ve ıztırap duyar. Hakikî eğlence insanın ruhuna açıklık verir, ona hayatı sevdirir ve çalışmak için istek ve enerji bahşeder. Avrupa'lı ile şarklının arasındaki mühim farklardan birisi de budur. Onlar ne işlerini ne de eğlencelerini aslâ ihmal etmezler. Gerek işlerinde gerek eğlencelerinde tam gönüllüdürler. "Récréation,, tabiri bile eğlencenin iş hayatı için nekadar ehemmiyetli olduğunu, yeniden bir yaratma meydana getirdiğini ifade eden bir kelimedir. Türk de aslında böyledir. Fakat sonra dinî tesirler altında ferahla, neş'e ile yaşamağı unuttuk. Tam olarak eğlenmediğimiz için işlerimiz de hep eksik ve isteksiz olur. Sevmiyerek, istemiyerek çalışan bir insanın yaptığı işten hayır gelmez. Bir işe insan benliğini tamamen vermedikçe hakikî ve muvaffakiyetli bir netice elde edemez. Bunun için de işi sevmek lâzımdır. Sevmek için de bu işten sonra bir eğlence saatı geleceğini bilmek lâzımdır.

Hasılı şehirlilerimizde de nakıs olmakla beraber köylerimizde hemen hiç bulunmıyan bu içtimaî eğlenceleri Türkün cirit, yarış, güreş ve dans gibi tarihî ve güzel oyunlarını ve bugün unutulan daha birçok millî eğlencelerini ihya etmek ve yeni bir takım oyunları, seyyar sinemaları köylerimizde tamim etmek lâzımdır. Hayat ancak böyle sevilir. İnkılâbımızın "hümanist,, prensibi budur. Bu suretle kâğıt oyunları gibi yıpratıcı ve ahlâkı ifsat edici iştigallerin de önüne geçilmiş olur. Mamafi insan, hayatının mühim bir kısmını oyunlara ve zevk ve sefaya tahsis ederse eğlence hakikî mahiyetini kaybetmiş olur. Eski Roma hayatının gladyatörleri, sefahethaneleri Orta Zamanların eğlenceye hiç kıymet vermiyen ve yaşamaktan nefret ettiren manastır hayatından daha az gayri ahlâkî değildir. Bunun birisi ifrat, diğeri tefrittir. Biz burada itidâl dahilindeki eğlencelerden bahsediyoruz. Softa ve sefih nefret ettiğimiz iki gayri ahlâkî kutuptur.

3 — Sıhhî noktainazardan da köylerimiz büyük bir bakıma muhtaçtırlar. Birçok köylerimizde kadın hastalıkları ve sıtma korkunç bir vaziyette olduğu halde köylü hükûmetin takayyüdatından ekseriya korkup kaçıyor. Sıhhatını koruma hususunda irşada muhtaçtır. Tedavi ve tahaffuz tedbirleri kendisine anlatılmak

lâzımdır. Evlerin sıhhî şeraiti de ıslah edilecektir. Temizliğin, intizamın sıhhî noktainazardan lüzum ve ehemmiyetinden başka zevki de kendilerine anlatılacaktır.

İKTİSADÎ CEPHE

Köyün iktısadî cephesinin de millî iktisadiyatımız noktainazarından çok ehemmiyetli bir safha olduğu şüphesizdir. Memleketimiz gittikçe sınaileşmektedir. Sınaileşmesi zarurîdir. Muasır medeniyetin bir büyük sanayi medeniyeti olduğu şüphesizdir. Memleketimizde bukadar ham maddeler ve demir, kömür, petrol bakır gibi sanayi malzemesi bol bol dururken bizim mamûı maddelerimizi hariçten almak mecburiyetinde kalmamız çok fecidir. Bu ham maddelerimizi kullanarak mamul bir hale getirmek, millî servetimizin harice akıp gitmesine mani olmak zarurîdir. Bundan başka sanayi hayatı milletin zihniyetinde de büyük inkılâplar yapacak mahiyettedir. Bunun halli hükûmetimizin iktisadî siyasetinin ana hatlarından olduğunu büyük bir memnuniyet ve şükranla kaydetmeliyiz.

Fakat sınaîleşmek ziraatimizi ihmâl etmek manasını aslâ tazammun etmez; bilâkis sanayiin inkişafı ziraatin inkişafına büyük bir âmil olur. Şimdiden köylerimizin zıraî kabiliyetini arttırmak lüzum ve zarureti vardır. Köylünün birçok hususlarda ziraat bilgisi eksik olduğundan hem kendisi hem memleket birçok istifadelerden mahrum kalıyor. Aşı usûllerini, muzur haşerelerle mücadeleyi, tohumun islâhı usûllerini, sütçülük, arıcılık ve hayvancılığın fennî usûllerini, meyvelerin kurtlanmasına mani olma çarelerini, malını toplama, yerleştirme ve tevzi etme usûllerini köylümüze öğrettiğimiz takdirde şimdiki ziraî istihsalâtımızın belki on misli artacağına ve iyileşeceğine şüphe yoktur. Bunun ne muazzam bir millî servet artması olduğunu düşünmek derhal bu hayırlı irşat işine girişmek için birçok fedakârlıkları göze almağı meşru kılacak kâfi bir sebep teşkil eder. Bu işin memleketin muhtelif mıntakalarına ve köy nevilerine göre muhtelif olacağı şüphesizdir.

Memleketimizde başlıca iktisadî mıntakalar olarak meselâ üzüm ve inciriyle, balıkçılığıyle meşhur Ege mıntakası, pamuk ve hububatı ile Adana mıntakası, tütün ve fındığı ile Karadeniz mıntakası, yapağısiyle yayla mıntakası, meyvalariyle ve madenleriyle şark mıntakası gibi mıntakalar vardır. Her mıntakada büyük kooperatif teşkilâtlariyle bu istihsalât kontrol altına alınır, iyi sevk ve idare edilir, mal sahipleri her hususta irşat ve tenvir edilir. Millî iktisadiyatta şimdi rekabet devri geçmiş, o nazariye yerine solidarite nazariyesi kaim olmuştur. Tesanüt ve teşriki mesai esas olmalıdır. Hükûmetin millî iktisadiyata hakim, mürakıp ve hatta bilfiil şerik olması asrımızın ve inkılâbımızın icaplarındandır.

Mıntakalar dahilinde münferit köylere baktığımız zaman bunların üç kısma ayrıldığını görürüz:

Büyük pazarlara ihracat yapan köyler, (2) kısmen kendi ihtiyacını tat-

min eden ve kısmen harice ihraç eden köyler, (3) harice hiç ihracat yapmıyan köyler. Bu köylerin iktisadî cepheden ıslâhı düşünülürken ayrı ayrı noktalardan ehemmiyet vermek ve ayrı ayrı tedbirler düşünmek lâzımdır.

Bütün bu muhtelif safhaların hepsinin esasında millî imanlı bir ahlâk hakim olacağı şüphesizdir.

KÖY MUALLİMİ NASIL YETİŞTİRİLECEK

Buraya kadar köylerimizin umumî vaziyetine kısa bir göz gezdirmiş olduk. Bunların ıslahını ve arzedildiği şekilde inkişafını temin için ne yapmalıyız? Bu kadar ehemmiyetli olan bu irşat, tenvir ve teşvik vazifesini liyakatle ve muvaffakiyetle kim yapacak? Bu büyük işlerde bütün Vekâlet ajanları teşriki mesai etmekle beraber en mühim rolün köy muallimine düştüğü aşikârdır. Bu işi liyakatli, idealist köy muallimi başaracaktır. Muallim köyde bulunan en münevver bir insan olduğu ve hemen daima orada bulunduğu için hakikî ve tabiî bir şekilde bu mühim vazife ona düşmektedir.

O halde bu içtimaî liderliği yapacak olan muallimi yetiştirmek meselesi bugünkü millî meselelerimizin başında geliyor. Bu husustaki düşünceleri şöyle hulâsa edebiliriz:

Şimdilik kısa bir zaman içinde ortamektep mezunları arasından talip olanları bazı kurslara tabi tutarak sertifika usuliyle ve ithiyaçları köy tarafından temin edilmek üzere serbest muallim alarak köylere gönderilmek. Üç sene sonra bunlar arasından muvaffakiyet gösterenleri resmî köy muallimi yapmak. Serbest muallimin eline köydeki içtimaî liderliğini nasıl yapacağına dair tertip edilmiş bir kitap da verilecektir.

Bundan başka bu maksat için sistematik terbiyeye tabi tutularak yetiştirilecek asıl muallimler köy muallimi mektepleri tarafından yetiştirilecektir. Buraya gelecek talebe bütün hayatında köyde hizmet edeceğini bilerek gelecektir. Bütün yükselme imkânları da kendisine verilecektir. Bu sayede şehirlere kaçma temayülü olmıyacaktır. Yüksek istidat ve liyakat gösterenlerden arzu edenlere daha yüksek tahsil imkânları da verilecektir.

Gerek sertifikalı serbest muallimlere kurslar vasıtasiyle gerekse asıl muallimlere Muallim Mektepleri vasıtasiyle verilecek içtimaî liderlik dersinin esasları şunlar olmalıdır:

1 — Millî felâketlerimizin sebepleri ve âmilleri teşrih edilecek. Fena devlet idareleri, istibdat, hurafeli bir dine esir olmak, ilim düşmanlığı, ilim zihniyetiyle medrese zihniyetinin (Skolastik zihniyetin) tezadı gösterilecek. Sıhhatsizliğin, hastalıkların sebepleri, tedavi çareleri, içtimaî hastalıklar öğretilecek.

2 — Köy muallimінin memleketimizin istikbali için haiz olduğu büyük vazife ve mesuliyetler anlatılacak. Köylüyü kültürce ve iktisaden yükseltmek bütün milleti kurtarmak demek olduğu, Cümhuriyet idarelerinde halk terbiyesinin niçin ehemmiyetli olduğu, iyi bir vatandaş ne demek olduğu ve Türk inkılâbının

karakterleri anlatılacak. Yurtbilgisi ve medenî bilgiler öğretilecek.

3 — Başka milletlerin ve meselâ Alman'ların bu hususta yaptıkları faaliyetler ve muvaffak olduktan sonra kazandıkları yüksek kültür ve iktisadî seviye gösterilecek.

4 — Bu vazifenin şerefi ve yapılmadığı takdirde içtimaî kanunların proğramdaki derslerin ihtisasa ait mektepleindeki müfredat proğramına olanlarından maadası diğer muallim mücmelen tâbi olacaktır.

	Seneler:		
	I	II	III
Türkçe ve Edebiyat (Garp edebiyatı da dahil)	2	2	2
Türk Tarihi	2	2	
Türk coğrafyası			2
Türk İnkılâbı	2	–	2
İçtimaî Liderlik			2
Ziraat ve Baytarlık		2	2
Hıfzıssıhha (amelî sıhhiyecilik)	1	1	1
Yurtbilgisi ve kanunlar		2	2
Fizik — Kimya	3	3	
Riyaziye			
Tabiiye	3	3	3
Terbiye ve Ruhiyat	3	3	
Felsefe Tarihi	2	2	2
İçtimaiyat			2
İktısat		2	
Tedris usulü ve tatbikatı		2	
Tarih — Cağrafya	2	2	
Lisan	2	2	
Musiki	4	4	4
Resim — Elişi	2	2	
Jimnastik	2	2	2

Proğramın iş esası üzerinde amelî olarak tatbikatına azamî ehemmiyet verilecektir. Mektepte Self Goven ment denilen kendi kendini idare usulü tatbiyk edilerek içtimaî hayat, vaziyfe ve mesuliyetleriyle fiilen yaşatılacaktır. Köylerde bilfiil İçtimaî liderlik yaptırılacaktır.

tesiri altında maruz kalacağımız büyük felâketler gösterilecek.

5 — Millî mefahirimiz, millî destanlarımız, folklorumuz, millî tarihimizin cihan tarihindeki mevkii ve yarattığı büyük medeniyetler anlatılacak. Medeniyetçi bir millet olduğumuz, medeniyet piştarlığı rolünü haiz olduğumuz gösterilecek.

6 — Türk edebiyatının yüksek nümuneleri, vatanî şiirler okutulacak.

7 — Musiki, millî temsil ve millî sinemalardan azamî derecede istifade edilecek.

8 — Hakikî saadetin içtimaî mefkûrelere hizmetten ve feragatle çalışmaktan başka bir şey olmadığı büyük mütefekkirlerin uzun tekiklerle vasıl oldukları bir netice olduğu anlatılacak. Göte'den buna ait parçalar, Kant'ın nasihatlarından iktibaslar yapılıp okunacak. Para ile, cismanî zevklerle saadet elde edilemiyeceği gösterilecek. Hasılı feragatlı çalışmanın zevki verilecek.

9 — Türk milletinin maşerî vicdanı bir ekmeliyet remzidir, ülûhiyettir. Binaenaleyh kendi vicdanı da bu imana tabi olmalıdır. Bunun felsefî esasleri anlatılacak ve ondokuzuncu asırda Kant, Fichte ve Hegel'in temsil ettiği millî idealizmin esasları da gösterilecektir.

İktisadî cepheden de hazırlık olmak üzere muallimlerimize aşı, tohum ıslahı, mahsulleri koruma ve çoğaltma çareleri gibi umumî ziraî bilgiler, ticarî malûmat, kooperatifler öğretilecek ve bunlar filen tarlada, dükkânda tatbik edilerek öğretilecek. İyi bir ev nasıldır, nasıl yapılır, iktısaden iyi bir hayatın nasıl yaşandığı ve nasıl temin edildiği gösterilecek.

Köy muallim mekteplerinin talebesi mümkün olduğu kadar köylerden seçilecek 15 - 18 yaşında, orta-mektebi bitirmiş köylü çocukları alınacak ve yine kendi köylerine iade edilecektir. Bu mekteplerin muallimlerinin meslekî mutahassıs idealist ve inkılâpçı olmalarına azamî dikkat gösterilecektir.

AKDENİZ'DEN

KEMALETTİN KÂMİ

Suları pırıl pırıl, rüzgârı mis kokulu,
Kuş uçurmaz eski Türk kalyonlarının yolu..
Sağda sıra dağlarla kabaran Anadolu
Yeşil eteklerinde tükeniyor Torosun!

Akşam pembeleşiyor bembeyaz tepelerde;
Eğiliyor bulutlar engine perde perde..
Dönüyorken kıyılar koyu bir lâciverde;
Sesini dinliyorum sularda Barbarosun!

Havada bir dost eli okşuyor derimizi;
Boynu bükük adalar tanıyor sanki bizi...
İçimize çevirip nemli gözlerimizi
Geçtik yabancı gibi yakın ından Rodosun!

İKTISADÎ TEŞKİLÂTLANMA, İŞLETME İKTISADI

Dr. MUHLİS ETEM

ÜLKÜNÜN yazı bölümlerinden biri de iktısat ve ziraat mevzularına ayrılmıştır: Burada iktısadî teşkilâtlanmanın lüzum ve faydaları ve devletçiliğimizin hedef ve hudutları izah edilecektir.

Modern iktısat demek teşkilât demektir. İktısadî yazıların, araştırmaların başında teşkilât "organizasyon„ prensipinin gelmesi Türkiye devletçiliğinin modern iktısada gösterdiği temayülü, ve ona verdiği ehemmiyeti ifade eder.

İşlerin yürümesi, genişlemesi için iktısadî ve idarî işletmelerin hatta kültürel müesseselerin rasyonel ve sürekli işlemeleri icap eder. Bu prensip hususî işletmelerde cari olduğu gibi devlet işletmelerinde de caridir ve cari olmalıdır.

İçtimaî ve iktısadî bünyemizi kurduğumuz ve işlemeğe başladığımız ve iktısadî temelleri attığımız gündenberi birçok sahalarda türlü teşebbüs kurmak, türlü müessese işletmek mecburiyetindeyiz. Başardığımız bu muhtelif istihsallerde — istihsali geniş manada alıyorum — acemi olduğumuz için işletmelerimizde birçok engellerle karşılaşıyoruz. Birçok işletmelerimiz maatteessüf *maksada uygun* işliyemiyor, bozuluyor, duruyor. Yahut da iktısadî işliyemiyor; yani *asgarî emek ve masrafla azamî nema (verim) veremiyor.* Gerek hususî ve gerek resmî müesseselerde beliren bu *işletme hastalıkları* millî produktiviteyi istenilen hızla yükseltmiyor.

İstihsal makinesinin tam işlememesine sebep ne ? Memleketimizde tabiat "iktısadî manada„ var, iş "sây„ var, sermaye o da az çok mevcut. O halde verim neden az? İşin takıntılı yeri neresi? Vaziyete iktısatçı gözüyle bakılacak olursa işletme hastalığı şöylece teşhis edilebilir: "istihsalimizde, klâsik istihsal kitaplarının istihsal âmili olarak saydığı tabiat, iş ve sermaye mevcut olduğu halde bu âmilleri biribiriyle mezcedecek, karıştıracak ve işletmelerin çeşidine göre bu unsurların dozlarını, nispetlerini tayin edecek, âmillerin teker teker ve birlikte tesirlerini, karşılıklı ilişiklerini hesap edecek iş mühendisinin, teşkilâtçının henüz yetişmemiş olması işletmelerimizin verimini maksada uygun bir tarzda vermiyor. Birçok hastalıkların sebebini umumî kültürde, dolayısiyle iktısadî kültür ve terbiyede aramak icap ediyor. İktısadî hastalığa böyle bir teşhis koyduktan yani meseleyi *iktısadî teşkilâtsızlığa* irca ettikten sonra bu hususta alınması icap eden en âcil bir tedbire işaret edelim: Türk iktısadiyatının beslenmesi ve

Türk müesseselerinin işletme hastalıklarından korunması için istihsal eden herhangi bir işletmeyi işletecek işleticilerin iktısat ve bilhassa *İşletme iktısadı bilgisi* ile techiz edilmeleri gerektir.

İŞLETME İKTISADI BİLGİSİ(1):

Almanların "Betriebswirtschaft„ suretinde ifade ettikleri bu iktısadî ve teknik bilgi son on beş senenin mahsulüdür. Organizasyon yani teşkilât esasına dayanan bu bilginin nazariyat ve tatbikatı gittikçe genişlemektedir. Hedefi her işletme şubesine göre değişir. İşletme iktısadı bir gaye olmaktan ziyade bir vasıtadır. İktısadî ve hatta kültürel müesseseleri, işletmeleri hedeflerine en çabuk ve en az emek ve masrafla götürmiye, rasyonel işletmiye yarar ilmî bir usuldür. İstatistik gibi. Nasıl ki ilmî bir usul olan istatistiği hemen her işletmede kullanıyor ve bundan "bilerek tatbik edildiği takdirde„ istifade ediyorsak, işletme iktısadiyatından da bunun gibi ve daha çok fazla istifade ederiz.

Bu yeni bilginin nereden öğrenileceğine gelince: Organizasyon ve teknik cephesi olan her ilim ve fen ile beraber öğrenilebilen bu bilginin asıl öğretme yeri iktısadî tedrisatın yapıldığı mektep ve enstitülerdir. Başlı başına bir ders olarak okutulduğu yerler her nevi ticaret mektepleri, iktısat fakülteleri ve enstitüleridir. Son zamanlarda Yüksek Mühendis Mektepleri ve Ziraat Mektepleri işletme iktısadına hususî kürsüler tahsis etmişlerdir. Bu bilgiye nazarî ve tatbikî sahada en çok yer veren devletler Amerika Birleşmiş Devletleri, Almanya ve Japonyadır. Bundan da anlaşılıyor ki, hemen her sahada bir *dinamiklik* gösteren devletler, esasından dinamik olan bu bilgiyi kullanmaktadırlar. Maamafih başka memleketlerde de buna yakın bilgilerin muhtelif isimler altında okutulduğunu görüyoruz. İşletme iktısadından en çok istifade eden ilim şubesi iktısat, ve organizasyon prensiplerini en çok kullanan saha iktısat ve idare sahalarıdır.

Birazda işletme iktısadının nelerden bahsettiğini anlatalım: Bir müessese kurulacağı vakit o müesseseye dolayısiyle o işe olan ihtiyacı kemiyet ve keyfiyet itibariyle tayin ve tesbit eder. Meselâ bir mal istihsal edileceği vakit o mala olan ihtiyacı — iç ve dış pazarlarda — istihsalin ne kadar işçi, malzeme ve sermaye ile dönebileceğini, müessesenin nerede ve ne zaman kurulması lâzım geldiğini, ham maddenin, işçinin nerelerden, ne şekilde ve ne vakit tedarik edilmesi lâzım geleceğini hesap ettikten sonra müessese işletmesini "organizasyonunu„ en rasyonel bir tarzda kurar, sürüm teşkilâtını ve işletmenin tâbi olduğu kıymet hareketlerini tayin eder. Devlet idarelerinde de bu bilgiden istifade etmenin yolu bilinmelidir. Tipik devlet idarelerinden meselâ bir *maliye tahsil şubesinde* de işletme iktisadı yani organizasyon prensipleri tatbik edilebilir. Meselâ böyle bir idarede işe

---

(1) İşletme iktısadı, Türk iktısatçıları cemiyeti neşriyatından, İstanbul 1932.

sıkı bir *iş bölümü* ile başlanır. Aynı zamanda ahenkli bir *iş birliğine* doğru gidilebilir. İş bölümünden işi muhtelif kısımlara ayırarak muhtelif kimselere ayrı ayrı gördürmek ve iş birliğinden muayyen işleri bir arada görmek anlaşılır. Her idarede, her teşebbüste bu tarzda bir teşkilât yapmak mümkündür.

Gayet basit gibi görünen bu sistemler tatbikatta birçok müşkülâtla karşılaşırlar. Bu tatbikat işi bölenin ve verenin ve işi alanın iyi ve anlayışlı elemanlardan terekküp etmesini istilzam ettirir.

1 — İş bölümü iki türlü yapılabilir:

A) *Horizontal* (ufkî) iş bölümü, fikrî işleri bedenî işlerden ayırmak suretiyle veya emreden ve mürakabe eden kimseleri icra eden ve itaat edenlerden ayırmak suretiyle,

B) *Vertikal* (şakulî) iş bölümü, fikrî ve bedenî işleri birçok kısımlara, ameliyelere ayırmak suretiyle yapılan iş bölümü.

Meselâ iş bölümünün sanayie ait tatbikatında, meşhur Ford otomobil fabrikasında 7885 kısma ayrılan işi zikredebiliriz.

2 — İşletmelerde iş bölümiyle beraber *iş birliği* (tevhidi mesai) tatbik edilmelidir. Bu ameliye de muayyen bir *plân dairesinde* ve gayet ahenkli bir tarzda cereyan etmelidir.

İşletmelerde tatbik edilen iş bölümü ve iş birliği bir *sistem* teşkil etmeli ve delk ve temassız yürümelidir; bunun için her unsurun fonksiyonu ayrı ayrı tahmin ve hesap edilmelidir.

İşin tâbi olduğu hareketler ve işçinin kuvvet, dikkat ve istidadı ölçüldükten sonra (Taylor sistemi) işe koyulmalıdır.

Fakat mesainin daha verimli olması için işletme unsurlarında ve âletlerinde (spesyalizasyon) ihtisasa doğru gidilmelidir. Bazı müesseselerde standardizasyon, bazılarında *tipleştirme* ve *normâlleştirme* mühim bir rol oynar.

İşletmelerde maddî hususattan maada manevî hususata da riayet edilir. Müesseselerde kullanılan memur ve amelenin bedenî ve ruhî evsafı tetkik edilir. Ve ona göre işler tevzi edilir.

Yalnız işaret etmekle iktifa ettiğimiz bu meseleler Türkiye iktısadiyatında hatta bütün fikir ve iş âleminde tatbiki lâzım gelen tedbirlerdendir. Her şeklinde aklın işlemeğe mecbur kaldığı bu bilgili hareketlerin hiç olmazsa müesseselerin, idarelerin başında olan "âmir„ ve müteşebbis elemanlarca takdir ve tatbik edilmesi zarurîdir (2).

Türk cemiyetinde çalışan vatandaşlar hiç şüphesiz enerjiler istihsal ediyorlar; fakat teşkilâtsızlıktan mütevellit bozukluklar, eksikler milyonlarca enerjinin boşa gitmesine sebebiyet veriyor. Malzeme, emek

(2) Mülkiye mecmuası, mayıs 1931 sayısında "Devlet müesseselerinde rasyonalizasyon.„

ve para şeklinde enerji ziyan oluyor. (3) İktısadiyat sahasına giren devletler, eski devletleri karakterize eden "Bürokrasi„ hastalığından uzak olarak, çalışabilmek ve muvaffak olabilmek için her sahada rasyonel hareket etmeği ve bütün işletmeleri daima iktısadî esasa ve organizasyon prensiplerine göre işletmelidirler.

Fakat bunun için iktısadî bilgilerle mücehhez eleman yetiştirmeğe azamî derecede itina etmeli ve iktısadî siyasete iktısadî tedrisatın reformiyle başlamalıdır.

(3) Aynı mecmuanın haziran sayısında "Devlet müesseselerinde faaliyet ve müsmiriyet.„

Gene orada "Birinci kânun 1931„ Türkiyede ıktisadî ilimler ve iktısadî hayat ve "Kânunuevel 1932„ sayısında "Türkiyede iktısadiyat araştırma enstitüsü.„

TERBİYE MESELESİ

NUSRET KEMAL

DEMOKRASİNİN, yani halkın kendi kendini idare etmesinin memleketimizde muvaffak olabilmesi için en mühim vasıta, şüphe yok ki, "yetiştirme,, , yani terbiye'dir. Gayesi memlekette demokrasinin kökleşmesi ve derinleşmesi olan fırka ve devlet yetiştirme işlerine en büyük ehemmiyeti vermektedir.

Dünya bugün iktısadî ve içtimaî buhran içinde bir de terbiye buhranı geçiriyor. Ve belki terbiye sisteminin doğru şeklini bulmasıdır ki iktısadî ve içtimaî meselelerin devamlı bir surette halledilmesi imkânını verecektir.

Bugün terbiyenin büyük meseleleri şunlardır:

1 — Terbiyenin maksatları arasında başta gelecek nedir?

a - Geçim kazanmak için bir meslek veya sanat vermek mi?

b - Geniş manasında kültür vermek mi?

c - Rejime göre vatandaş yetiştirmek mi?

2 — Terbiye kitaplı mı, kitapsız mı olmalıdır?

3 — Talebe sıkı bir mektep disiplini altında muallimin "madunu,, mu olmalıdır, yoksa serbest mi?

4 — Numara ve imtihan usulü doğru mudur, ve mektebi bitirenlerin eline bir vesika verilmeli midir?

5 — Bugünkü şeklinde terbiye işlerine çok para sarfedilmektedir; bu iş daha az para ile yapılamaz mı?

6 — Mektepler şehirlerde toplanıyor, köyler mektepsiz kalıyor.

7 — Bugünkü terbiye sistemi kâfi derecede ruhen ve fikren faal, hayatta yerini bulmuş ve seçtiği işe canla başla sarılmış gençler yetiştiremiyor, niçin?

Demokrasi rejiminde yaşadığımız ve yaşamak azminde olduğumuz için diyebiliriz ki terbiyenin birinci maksadı en geniş manasında kültür vermektir; ve ilâve ederiz, çünkü bir demokrasi vatandaşına en çok lâzım olan şey geniş kültürdür. Bütün klasik idare şekilleri ve bugünkü buhranın doğurduğu muvakkat diğer idare şekilleri arasında geniş kültürle rejim terbiyesinin birleştiği tek idare şekli demokrasidir. O halde vatandaşa geçim vasıtası, yani ona memleketin istihsal ve hizmet işlerinde payını yapması için bilgi ve meleke vermek terbiyenin ikinci maksadı oluyor.

Kültür, vazıh bir tarif yapmak istersek, şöyle anlatılabilir: Kültür, bir insanın mensup olduğu tabiat ve cemiyet nizamı içine faal bir surette uyabilmesi ve bu uyma için muayyen ideallere malik olması, demektir. O halde terbiyenin birinci maksadı ideallER vermektir. İdeali tabiat veya ce-

miyet işlerinde müşahede, tahlil ve terkip ile varılmış geniş görüşlerin billurlaşmış ve başarma heyecaniyle birleşmiş hedefleridir. Bu itibarla terbiyede bilgi ancak bir vasıta oluyor. İdeallere varmak için şüphesiz bilgi lâzımdır; fakat esas olan kafaya bilgi doldurmak değil bilgilerin tahlil ve terkibi ile ideallere varmaktır.

Burada, kitap meselesi meydana çıkar. Burada kitaptan maksat alelıtalk kitap değil ders kitabıdır. Mademki maksat bilgi değildir, daha ziyade bilginin terkip ve tahlilidir, o halde bu maksadın önüne set çeken ders kitabı kaldırılmalıdır, denebilir. Talebede müşahede, tahlil ve terkip hassalarının inkişafı önüne set çeken, bütün bilgi mefhumunu birkaç sayfanın içinde çerçeveliyen bir ders kitabı elbette zararlıdır. Fakat talebede müşahede, tahlil ve terkip hassalarını inkişaf ettirmek maksadını en önde tutan ve talebeye, " işte bunu ezberlersen geçersin!,, diye değil bilakis, "bu kitap sana öğrenebileceğin bin bir şeyi nasıl bulacağını, nasıl göreceğini, nasıl anlıyacağını ve öğrendiğin şeyleri nasıl biribirine bağlıyacağını gösteren, sonsuz ilim yolunu senin önüne açan ilk basamaktır.,, diye hitap eden büyük bir itina ile yapılmış iyi bir ders kitabı, şüphesiz, muallim kadar lüzumludur.

Mektep ve kitap biribirini tamamlıyan iki rehberdir. Binaenaleyh muallim haşarı çocukları zapturapt altında tutacak haşin bir polis ve bildiği birçok şeyleri mütemadiyen anlatacak geveze bir âlim olmamalıdır. O, daha ziyade körpe dimağlara müşahede, tahlil ve terkip işlerinde zevkli mümareseler yaptıran, düşünme, yaşama, çalışma zevkini, mensup olduğu nizamın ideallerini yalnız söyliyerek değil, yaparak karşısındaki küçük insanlara sindiren bir insan örneği olmalıdır. Bu itibarla mektepler de çocukların ömürlerinin en tatlı kısmını içinde geçirmeğe mahkûm oldukları dört duvar halinden çıkmalı, beşeriyetin varmak istediği ideal hayatın, bütün hürriyet ve güzellikleriyle, küçük bir örneği olmalıdır. Burada hürriyetin inzıbatsızlık, anarşi, demek olmadığı kendiliğinden anlaşılır; kafalarda ve ruhlarda hürriyet fikrinin ve aşkının yerleşmesidir ki tapılan bir inzıbatı doğurur.

Bu bakımdan imtihan, numara, hattâ vesika usulleri de doğru değildir. Verilmek istenen büyük ideallet yanında bunlar çok *küçük* şeylerdir. Bu çok *yapma* ölçülerle hiç bir şeyi ölçmek kabil değildir. Bunlar yaratılmak istenen temiz ve samimî havayı bozmaktan başka bir şeye yaramaz. Fakat bunlar bugünkü mektebin ve cemiyet nizamının o kadar ayrılmaz şeyleridir ki birden kaldırmak, bittabi, kabil olamaz. Yalnız bunların talebe üzerindeki ezgisi, mümkün olduğu kadar, ve tedricen, azaltılmalı ve bir gün büsbütün kaldırılmaları gaye olarak göz önünde tutulmalıdır.

Bugünkü mektep - muallim - kitap - sınıf - talebe usuliyle, ve demokrasinin bugünkü telakkiye göre herkesin mecburî okuması gayesiyle, yetiştirme işlerinin çok pahalıya mal olduğu düşünülecek bir noktadır, bilahssa parası az memleketler için. Bugünkü mektep usulünden daha ucuz

ve daha iyi bir terbiye usulü bulmak belki kabil olur. Fakat asıl mesele demokrasinin herkesi okutmağa mecbur olup olmadığıdır. Demokrasi herkese aynı imkân ve fırsatı vermeğe, herkesi aynı derecede mesut etmeğe mecburdur; fakat okumağa istidadı olmıyan bir çocuğu, mektep kendisine zindan olan bir zavallıyı zorla okutmağa, senelerce mektebe hapis ederek ruhen öldürmeğe neden mecbur olsun? Demokrasinin birinci vazifesi, ve bugün dünyanın en ileri demokrasilerinde bile ihmal edilen - daha doğrusu hiç kale alınmıyan - en mühim vazifesi vatandaşların ruhî kabiliyetlerini yükseltmektir, ondan sonra okutmak. Ruhî kabiliyetin yükselmesi mekteple değil neslin ıstıfası ile olur. Bu uzun bir iştir, şimdilik dünyada ekseriyeti anormallerin teşkil ettiğini kabul etmek ve ona göre iş yapmak zarureti vardır. Demokraside esasen idare hakkı yalnız o hakka ruhî vasıfları itibariyle malik olanların olmak iycap ettiği gibi okutulacak çocukların da okuma kabiliyetinde olanlar olması lâzımgelir.

Mekteplerde bugün inzıbat meselesini doğuran, seviye düşkünlüğüne sebep ve programların tatbikine engel olan en büyük âmil talebe alınırken hiç bir seçme yapılmamasıdır; üç senede bir sınıf geçen bir çocukla ruhî seviyesi bugünkü programa çok üstün bir çocuk yanyana okutulmağa kalkılmaktadır. Çocukların istidat seviyelerine göre sınıflanması ve okutulması maarif işlerinde büyük bir tasarrufu temin edeceği gibi memlekete her sene büyük boşluklar dolduracak birkaç bin *baş* adam yetiştirecektir. Seçmede en büyük dikkati demokrasi için lâzım olan vasıflara yapmak suretiyle, yetişen adamlar bir fikir aristokrasisi değil, bir halk rehberleri zümresi teşkil edecektir.

Az para ile çok terbiye işi yapabilmek için başka bir yol da küçük okutmasından ziyade büyük okutmasına ehemmiyet vermektir. Çocukların öğrenme kabiliyetinin on beşten sonra büyük bir inkişaf gösterdiği bir hakikattir. On beşten evel çocuğa zorla öğreteceğimiz şeyleri o yaştan sonra kolaylıkla öğretebileceğiz. En istidatlıları muntazam bir talim ve terbiye sistemiyle yetiştirerek üst tarafı için ergin terbiyesi vasıtaları hazırlamak ve onları umumî rehberlikler altında kendi kendilerini yetiştirmeğe bırakmak çok daha ucuz ve verimli olur.

Bu suretle köyle şehir arasındaki terbiye muvazenesizliği de ortadan kalkar. Çünkü istidat mektepleri köy lü ile şehirli arasında fark yapmıyacağı gibi ergin yetiştirmesi vasıtaları da şehirlinin olduğu kadar köylünün de faydalanmasına açık olacaktır.

Bunlar işi kökünden halletmek için düşünülecek şeyler; fakat mekteplerin, bugünkü esasları büsbütün bozmadan, daha verimli bir hale getirilmesi, ruhen ve fikren faal, hayatta yerini bulmuş ve seçtiği işe canla başla sarılmış gençler yetiştirmesi için neler yapılabileceğini düşünmek de faydasız olmaz. Bugünkü mekteplerin en büyük kusuru talebeye kâfi derecede şahsiyet ve kendini bulmak fırsatı vermemesidir. Bunun en büyük âmillerin bütün günün

ders saatleriyle dolu olmasında, ders kitaplarında talebeye kendi kafası ile yapacağı şey verilmemesinde, ve muallim tarafından talebenin istidatlarına göre veçhelendirilmemesinde aramak lâzımdır. Programa ihtiyarî dersler koymak ve sınıfı yükseldikçe talebenin intihap ve ihtiyar hakkını arttırmak, her gün hiç olmazsa iki saat boş vakit bırakmak, iyi sınıflanmış ve müracaat kitapları bol ve açık bir kütüphane yapmak, ders harici faaliyetleri faal bir şekle sokmak, aynı zamanda da ders kitaplarını talebenin kafasını, müşahede, tahlil ve terkip kuvvetlerini işletecek şekilde tertip ettirmek talebenin kabiliyetlerini meydana çıkarmak ve işlemek yolunda çok faydalı olur. Bu bakımdan leylî mektebin talebeyi dışarının oyalayıcı tesirlerinden kurtarmak ve iyi bir çalışmaya bol zaman vermek itibariyle çok faydası vardır. Muallimin talebeyi istidatlarına göre veçhelendirmesi meselesi oldukça güç bir iştir. Bu, muallim mekteplerinde, ve meslekteki muallimler için neşriyat, kurslar ve saire vasıtası ile işlenecek çetin bir iştir. Bu mesele üzerinde yalnız muallimlerin değil anababaların da tenviri ve düşündürülmesi lâzımdır.

MİLLİYETÇİ VE TAAZZUVCU İKTİSAT

AYDOSLU SAİT

İKTİSADIN, içtimaî gayelerimizi elde etmeğe yarıyan bir vasıtalar binası olduğunu söylemiştik. (Ülkü sayı:3) İktisat, objektif bakımdan gayelerimize yarıyan vasıtalar yapısıdır. Sübjektif abkımdan ise bu vasıtaların ölçülmesi ve gayelere tahsisidir. Buna nazaran her iktisadî başarma, başarmalar yapısının uzvudur. Her vasıta gayeye erişmek için bir şey başarır. Toprak bir şey başarır, meskenlerimiz bir şey başarır, makine ve ilk maddelerimiz bir şey başarırlar, insan da bir şey başarır.

İktisadın, içtimaiyatın bir şubesi olduğunu da söylemiştik. Şu halde iktisadın içtimaî bünyedeki yerini iyi tayin edebilmek için içtimaî bünyeye daha yakından bakmak faydalı olur.

İçtimaî hayatımızın binasını bütünlüğüyle ve her türlü muhtevasiyle iyi anlıyabilmak için tekrar ediyoruz, ki cemiyet, ne a+ b +c şemasında olduğu gibi tek tek fertlerin bir yekûnudur; ne de fertlerin birbiri üzerine tesir ve mukabil tesirlerinden vücut bulmuştur. Cemiyeti, natüralistlerin yaptığı gibi, fertlerin " ruhî münasebet ve rabıtalarını „ tetkik ederek bulamayız. Çünkü o usûl, mebdeinde de, müntehasında da bir bütüncülük " Cemiyetçilik „ değil, bir tekçilik " fertçilik „ dir. O usûlün eriştiği neticeler nihayet bir atomculuk, ruhsuz bir ruhiyat "Psychologie„ ve âlemsiz bir tabiat bilgisidir.

Halbuki cemiyet, manevî ve zihnî bütün bir varlıktır, ki uzuvları onun içinde kendi yaşayışlariyle "Vita Propria„ birer yer almıştır. Bu bütünlüğü şu cümlelerle tarif edebiliriz :

Bu bütünlük, bütünlük olarak bir mevcudiyete malik değildir;

Bütünlük, uzuvlarında tecelli eder, onlarda hakikat olur;

Ondan dolayı bütünlük uzuvlarından öncedir;

Ve nihayet bütünlük uzuvlarında tecelli ederken uzuv haline inmez.

Bunları birkaç misâl ile izah edelim :

Devletin devlet olarak bir mevcudiyeti yoktur; memurlarında ve vatandaşlarında tecelli eder. Bir dil, dil oarak mevcut değildir; sözlerde ve cümlelerde tecelli eder. Ruh, fikirlerimizde ve hislerimizde tecelli eder. Bir uzviyet sistemi, bir canlılık, bu haliyle bir mevcudiyete malik değildir; ancak uzuvlarındadır, ki onu görürüz (insan vücudu gibi) . Yani bütünlük herhalde tanılıp görülebilir, fakat uzuvları vasıtasiyle. Meselâ, seciye bir bütünüktür; onu biz mevzubahs şahsın hareketleriyle tanır ve görürüz. Buna mukabil, vatandaş, söz ve cümle, fikir ve his, tek uzuv .. ilah. tek tek olarak mülâhaza edile-

mezler, belki ancak uzuv olarak kabul edilebilirler. Onlarda biz, bütünlüğün tecelli ettiğini görüyoruz.

Bütünlüğün bütünlük olarak bizzat değil, uzuvları vasıtasiyle tecelli etmesi demek, bütünlüğün uzuvlara ayrılması demektir.

Bütünlüğün uzuvlarda tecelli ederken uzuv haline inmemesi pek tabiîdir. Aksi takdirde bütünlük de uzuvları yanında bir uzuv olurdu. Devlet, uzuvlarda tecelli ederken kendisi de bir vatandaş olmaz; hayat, uzuvlarında tecelli ederken bir uzuv olmaz; dil, sözlerde ve cümlelerde tecelli ederken kelime veya cümle olmaz; bir fikir, bir kelime ile ifade edilmekle kelime olmaz, o yine fikirdir.

"Bütünlük uzuvlarından öncedir.„ derken de bütünlüğün uzuvlarda şekillendiğini kasdediyoruz.

Cemiyetin objektif görünüşü:

Milliyetçi ve taazzuvcu iktisadın endividüalist veya tarihî materyalist — Marksist sistemler hilâfına, düsturcu olamıyacağını, yani tabiat bilgilerinin ölü tabiat kanunlarını birer düstur olarak canlı bir varlık olan insan cemiyetinin yaşayışına tatbik etmeyi düşünemiyeceğini daha evel söylemiştik. Milliyetçi ve taazzuvcu bir iktisadın, bu düsturları reddeylerken bin türlü şartlar altında inkişaf ve tecelli eden hayatın kendisini, onun inkişaf ve tecelli şekillerini müşahede, tetkik ve hükümlerine esas tutacağını da ilâve eylemiştik (Ülkü sayı :3 sahife :202). Yani milliyetçi ve taazzuvcu iktisat, realiteye ehemmiyet verir, diğer sistemler gibi metafizik yapmağa sapmadan objektif bir usûl takip eder.

Cemiyet bütünlüğünü, objektif bir gözle tetkik edince o bütünlüğün muhtevasının manevî, filî bölümleri olduğunu, o bütünlük binasının manevî ve filî kademeleri bulunduğunu, nihayet o bütünlüğe şekil veren unsurların da manevî ve filî olarak tecelli ettiğini görürüz.

Bu sözlerimizi, iyi anlaşılmak için, bir şema ile tamamlamak zaruretindeyiz :

A — *Cemiyetin muhtevası :*

a — ***Bu muhtevanın manevî bölümü*** *yani müşahhas ruh veya hars, (kültür)* :

1 — Millî inan
2 — Millî bilgi
3 — Millî sanat
4 — Hayatiyet (Vitalité)
5 — Millî ahlâk ve hak birlik

b — ***Bu*** *muhtevanın filî ve maddî bölümü yani medeniyet :*

6 — Söyliyerek veya temsil ederek yapış (bunlar arasında dil)
7 — Vasıta hazırlıyan yapış (iktısat)
8 — Yapışlara imkân hazırlıyan, yol açan yapışlar (teşkilât)

Bütün bu muhtevaların herbiri aşağıdaki kademelerin herbirisinde tecelli eder.

B — ***Bütünlük binasının (cemiyetin) kademeleri :***

a — ***Manevî kademeler :***

1— Bütün beşeriyetin harsı
2 — Bir hars muhiti
3 — Milletler muhiti

Millet üstündeki inan, sanat, bilgi, hayatiyet gibi.

4 — Milliyet (millî inan, millî sanat, millî bilgi, millî hayatiyet)

5 — Mahalliyet (mahallî inan, mahallî sanat, mahallî bilgi, mahallî hayatiyet)

6 — Milletin uzuvları (ferdî inan, ferdî bilgi, ferdî sanat, ferdî hayatiyet)

Manevî kademeler müşahhas (concret) ve bizatihi müessir değillerdir. Ancak yapış sahasında müessir olurlar.

b — *Filî kademeler :*

1 — Devlet fevkindeki bağlılıklar (A. daki 1 - 3 rakamına tevafuk eden), ki devlet fevkindeki din, bilgi ve sanat teşekkülleri cihan iktısadiyatı gibi.

2 — Devlet (devletin inan, bilgi, sanat teşkilâtı, millî iktisat)

3 — Mahalliyet (mahallî inan tesiri, mahallî bilgi, mahallî sanat teşkilâtı, mahallî iktisat)

4 — Vatandaşlar.

Bütün bu kademelerde yukarıda - A - da gösterilen bütün kısmî muhtevalar ayrı ayrı müesssir ve mevcutturlar.

C — Bütünlüğe şekil veren unsurlar da şunlardır:

1 — Bütünlüğün unsurları: (tahassüslerimiz ve aksiyonlarımız)

2 — Bütünlüğün ilk ve temel tezahür ve teşekkülleri (beraberlik ve birlik, kooperasyon ve birlikte çalışma)

3 — Bütünlüğün yardımcı unsurları (ki bütünlüğün temel tezahür ve teşekküllerine yarıyan hikemî ve kimyevî illiyeti ile teknik)

4 — Bütünlüğün ön şartları, ki a- Biyolojik şartlar: yani uzvî miraslarımız, ırkımız, - Maddî şartlar, ki iklim ve coğrafî vaziyet gibi.

- C - işareti altında gösterilen ve bütünlüğün şekillenmesine yarıyan unsurları daha etraflı bir şema halinde karşı sayıfada gösterdik.

İktisat yapısının görünüşü :

Gerek (endividüalist — tekçi) sistemde (ki bunlar arasında klasikleri, liberalleri, riyaziyecileri son faidecileri... ilah hattâ kısmen tarihçileri sayıyoruz) ve gerekse klasik iktisadın bir istihalesi olan tarihî materyalist — komünist — veya marksist denilen sistemde *millî iktisat* bilgisi yoktur denebilir. Çünkü onların iktisat bilgisi mübadele ve fiyat nazariyesi diye hûlâsa edilebilir. Herşey bu iki noktanın etrafında cereyan eder, ki kısaca piyasacılık da diyebiliriz. Bu piyasacılık, fizik ve kimya düsturları gibi otomatik bir surette filini icra eden illî — mihanikî düsturlarla izah edilir.

Tekçiliğe ve marksistliğe piyasacılık derken, göze batan bir hakika-

CEMİYETE ŞEKİL VEREN UNSURLARIN ŞAMASI

İlk ve önce şartlar	Ruhî imkânlar (istidat)	Hayatî imkânlar (ırk)	Teknik ve yahut yardımcı vasıtaların illiyet hali (mal ve mülk)
Bizatihi bir varlık olmıyan yardımcı vasıtalar			Millî hudutlar içindeki toprak, mal ve mülk
İhtiyat tezahürler	Terbiye		Ölüm ve doğum (ilk şarttır)
Yüksek nizam kabilinden yardımcı teşekküller			Teşkilâtlar
Yüksek nizam kabilinden yardımcı tezahürler			Teşkilât yapma
Yardımcı teşekküller		Anlaşma ve tebliğ teşekkülleri (yazı, dil)	
Yardımcı tezahürler		Anlaşma ve tebliğ	
Teşekküller	Beraberlikler, birlikler		İş teşekkülü veya kooperatif
Temel tezahür	Beraberlik ve birlik		Kooporasyon
Unsurlar	Tahassüslerimiz (ruh)		Aksiyonlarımız (iş, fiil)

ti ifade ediyoruz. O sistemlerde millî iktisat mefhumuna yer bile yoktur. Zaten onlara sadece iktisat, ilmi servet de denilmişti. Mevzuları, pazar denilen bitaraf bir platform üstünde birbiriyle hiçbir alâka ve münasebeti olmadığı ve birbirine yabancı farzedilen tek tek insanların alış verişini izah etmektedir. Çünkü o alış verişte, pazarlıkta fiyat meydana gelecek; istihsâl, istihlâk ve tevzi de ona göre vaki olacaktır. Millî iktisat mefhumu ise, bir bütünlük mefhumudur ve yaşıyan, uzuvları birbiri içinde var olan bir bütünlüğü ifade eder. Pazarlar, piyasalar ve insanlarda o bütünlüğün canlı ve yaşayışları birbirine bağlı, birbirine ayrılmaz bir surette girift uzuvlarıdır. Böyle bir bütünlüğü ve onun canlı ve manalı hareketlerini, o kuru ve cansız düsturlar, o sade ilmi iktisat, o ilmi servet nasıl izah edebilir?

Milliyetçi ve taazzuvcu iktisat, objektif bir uzuvlar binasıdır. Hiçbir yerinde birbirinden müstakil, kendi kendisine kifayet eden tek tek fertler gibi, bitaraf bir platform addedilen pazar ve piyasa gibi hakikate uymıyan faraziyeler yapmak istemez. Hakikati olduğu gibi ve fakat iyi sezici ve seçici bir gözle görmek ister. Hayatın kanunları varsa işte ancak bu suretle olduğu gibi gözümüzün önüne dikilirler.

Bir şema halinde gösterdiğimiz cemiyet binasında iktisadın yeri ancak filî tezahürler sahasındadır, yani iktisat; harsımızın değil, daha ziyade medeniyetimizin bir unsurudur. Bu demek değildir ki bu yapı müstekil ve tek başınadır. İktisat, tek başına mülâhaza edilemiyeceği gibi, ne yaşayışımız iktisattan, ne de iktisat yaşayışımızdan ayırabilir. Bilakis cemiyetin bütünlüğünü yapan bütün muhtevaları iktisadın her safhasında ayrı ayrı müessir oldukları gibi manevî ve filî olarak bizzat iktisadın kendisinde de bunlar vardır. Evet! İktisatta manevî âmiller vardır ve bunlar öncedir. Filî ve maddî unsurlar, ancak o manevî âmilleri fiil ve hareket sahasına getirebilirler.

Bir bütünlüğü onun uzuvlariyle birlikte tetkik ederken şu iki temel hakikati görüyoruz : Bütünlüğün uzuvlara ayrılması ve ayrılan uzuvlarda da bir geriye, bütünlüğe bağlılık bulunmasıdır. Meselâ: Bir dil, bir bütünlük olarak uzuvlara yani cümlelere ve kelimelere ayrılırken, cümle ve kelimelerin daima dilin bütünlüğüne bağlı kaldığı gibi.

Bütünlük mefhumunu iyi anlıyabilen herkes ayan beyan görür ki iktisadî hadiseler, ne tek tek hadiselerdir; ne de tek tek insanların hareketlerinin muhassalasıdır. Onlar bir de iktisadî talî bütünlüklere, ve bunlar da ayrıla ayrıla nihayet fertlere, tek fertlerin hareketlerine kadar inerler. Buna iktisadî uzuvlara ayrılma nizamı diyebiliriz. Bu nizamda ayrıca bir de öncelik sırası ve bir de kademelenme görülmektedir. Şimdi bunlara yakinden temas edeceğiz.

Talî bütünlüklere ve uzuvlara ayrılma nizamı, öncelik sırası, kademelenme :

Bütünlüğün talî bütünlüklere ve uzuvlara ayrılmasını; Eflatun ve Aristo düşünme yapısının şu temel hükmü iyice izah eder: " bütünlük u-

zuvlardan öncedir „. Bundan çıkan netice şudur, ki bütünlük, bütünlük olarak gözlere görünmez; o uzuvlarında yaşar; onu uzuvlarında görebiliriz. Ondan dolayı millî iktisat, millî iktisat olarak gözümüze görünür bir varlık değildir. Onu uzuvlarında görüyoruz, uzuvlariyle tanıyoruz. Çünkü biz, millî iktisadın uzuvlarında, işçide, müteşebbiste ... ilah. kendi kendilerine kifayet eder, kendi keyfine hareket eder tek fertler değil, daima ve daima iktisat bütünlüğünün uzuvlarını görüyoruz.

Bir çınar ağacı bir bütünlüktür, ki onu biz ne görebilir, ne de elle tutabiliriz. Biz onu göğdesinde, kökünde, dallarında, yapraklarında görüyor ve tanıyoruz. O göğde, o kök, o dallar, o yapraklar çınar sıfatını haizdirler, onların hepsi de çınarın uzuvlarıdır. İnsan vücudü yaşıyan bir varlıktır. Fakat biz onu, o haliyle bir bütünlük olarak, ne gözle görebiliyor, ne de el ile tutabiliyoruz. Ama, onu uzuvlarında, gövdesinde, hareketlerinde görüyor, tanıyoruz. Millî iktisat bütünlüğü de böyledir. Millî iktisat bütünlüğü de, çınar ağacı veya canlı insan vücudü gibi uzuvlara ayrılır. Tıpkı onlar gibi kademe kademe, sıra sıra birbirinden daha küçük bütünlüklere, uzuvlara ayrılır.

Talî bütünlükler, bütünlüğün muayyen muhtevalı ve muayyen maddî sahalı uzuvlarıdır. Bununla beraber birbirine tabiî sıkı sıkıya bağlıdırlar. Meselâ: insan vücudünün sinir manzumesi, adale manzumesi, hazım manzumesi... ilah. gibi, ki cemiyette bunlar, hukuk, iktisat, devlet, sanat, bilgi... ilah. gibi kendi saha ve cihetlerine zaten ayrılmışlardır. Fakat aynı zamanda da birbirlerine bağlıdırlar.

Yine yukarıda arzetmiştik, ki bu ayrılma nizamında bir de öncelik sırası vardır. Bu mantıkî bir mefhumdur. Bu, kıymet ve başarma itibariyle üstünlük değildir. Bu öncelikten müradımız, mefhum itibariyle önce ve üstün addedilen talî bütünlüğün, filhakika ona muahhar addedilen talî bütünlük için bir temel, bir şart teşkil etmesidir. Genetik ve illî — mihanikî birbirini takip etme ile bizim bu mantıkî öncelik de aynı şey değildir. Mefhum itibariyle önce ve üstün olan bir şey, genetik olarak daha sonra olabilir.

Kademelenmiye gelince : Talî bütünlüklere ayrılma, bir yana doğru ayrılma ise, kademelenme de dikine ve derinliğine doğru bir ayrılmadır, ki bu dikine, bu derinliğine ayrılan kademelerin herbirisinde talî bütünlükler, yani cemiyetin muhtevası ayrı ayrı müessirdir; hepsinde yaşar ve her kademeye kademe kıymetini verir. Bu kıymetlere biz, yüksek nizam sermayesi de diyoruz. Meselâ: beynelmilel iktisat kademesinde bir ticarî mukavele, bir yüksek nizam sermayesidir. Bir iş ve bir tezgâh teşkilâtı, o tezgâhın yüksek nizam sermayesidir. Yine meselâ : ticaret, hem milletler arası iktisadında, hem de mahallî bir piyasada ticarettir, fakat başka başka kademeler halinde.

Umumî olarak gösterdiğimiz bu " talî bütünlüklere ayrılma veya yana doğru ayrılma „ , " derinliğine, dikine doğru ayrılma veya kademelenme "yive„ öncelik münasebetleri„-

ni daha etraflıca tetkik etmek isteriz.

İlk önce, iktisadın talî bütünlükleriyle öncelik ve üstünlük münasebetlerini gözden geçirmek faydalı olur. İktisadın talî bütünlükleri; " umumî beraberlik olgunluğu „ , "ön olgunluk „ , " meydana getirme olgunluğu „ halinde tayin edilebilir.

Umumî beraberlik olgunluğu, iktisadî fiil ve hareketler için her tarafta yaratıcı bir vasıta teşkil eden başarmalardır. Bu başarmaların tesiriyledir, ki tek tek iktisadî uzuvların başarmaları iktisadın bütünlüğüne taazzuv ederler. Umumî bareberlik olgunluğuna misâl olarak : çarşı ve piyasaların nizamını, vergi sistemini, gümrükleri, hukukî mevzuatı, ticaret mukavelerini, iktisat siyaseti sahasındaki tedbirleri, nakliyat ve ücurat tarifelerini, para ve döviz nizamanlar.... ilah. sayabiliriz. İktisat bütünlüğünün herhangi kademesinde olursa olsun, *her iş, her mata ancak devlet veya diğer birliklerin o işin veya o matarn doğumuna yardım etmeleri şartiyle mevcut olabilir ve bir şey başarabilir.* Bir tacir devletin ve devlet makinesini idare edenlerin ticaret mukaveleleri ve gümrük nizamlarının tesirleri olmaksızın ecnebi memleketleriyle iş yapabilir mi? Eğer poliçe ve kredi hakkındaki kanunî mevzuat, ticarî hukuk, amme hukuku, cezaî hukuk mevzuatı ve idarî nizamlar olmasaydı, bütün bu kuvvetler kendisine göze görünür veya görünmez bir şekilde yardım etmeselerdi, acaba aynı tacir memleket dahilinde de meselâ : poliçe ve kredi ile münasebeti olan işleri yapabilir miydi? Demek oluyor ki bütün bu âmiller, bizim işlerimizi bizimle beraber başarıyorlar.

Ön olgunluk keşif ve ihtiralar, keşfedilen ve bulunan şeylerin herkesin istifadesine konması, tedris ve tamim edilmesi gibi şeylerdir. Gerçi bir şeyi keşfetme ve ders verme, bizzat bir şey vücude getiren başarmalar değildir. Fakat bunları fiil sahasına götürenler için mantıkî bir önceliği ve üstünlüğü haizdirler.

Meydana getirme olgunluğu iş evleri (fabrika ve ticarethaneler), çarşı ve piyasalar olgunlukları ve istihlâk olgunluğundan mürekkeptir. Şimdiye kadarki iktisatta yalnız ve yalnız bunlara yaratıcı denirdi, ki hiç de doğru değildir. Zira : bir keşif ve ihtira veya bir ticaret mukavelesi en mükemmel işçiden düşünülemiyecek kadar fazla başarabilir.

Şimdi bu olgunluk derecelerinin veya iktisadî talî bütünlüklerin mahiyetlerini ve birbirlerine olan münasebet ve vaziyetlerini tetkik edersek görürüz ki bunlar arasında her halde bir öncelik ve üstünlük münasebeti vardır. Bu münasebeti şu cümlelerle ifade edebiliriz:

Umumî beraberlik olgunluğu ön olgunluktan öncedir;

Ön olgunluk, meydana getirme olgunluğundan öncedir;

Ön olgunluk içinde meselâ ihtira tedristen öncedir;

Meydana getirme olgunluğu içinde çarşı olgunluğu iş evi olgunluğundan öncedir;

Çarşı olgunluğunda para olgunluğu, mal olgunluğundan öncedir;

İş evi olgunluğu içinde sermaye,

istihlâk edilebilir haldeki emtiadan öncedir.

İyi ve şuurlu bir millî iktisat için, bu hakikatlar bize ip ucu olacaklardır, temel teşkil edeceklerdir. Bunları bazı misallerle izah edelim:

Yunanistan ile ticaretimiz döviz tahdidatı yüzünden birkaç ay eveli hemen tamamen durmuştu. Atinaya giden murahhas heyetimizin müzakere ettiği ve imzaladığı mukavele üzerine mühim mikdarda ihracata imkân hasıl oldu. İhracat tacirleri de ancak ondan sonra Yunanistan ile iş yapmağa başlayabildiler. Umumî beraberlik olgunluğu yani ticaret mukavelesi bir yüksek nizam sermayesi halinde Yunanistan ile ticaret yapılmasına, istihsäle yol açmış, yardım etmiş oldu.

Ayniyle bir fabrikadaki kazancının veya bir matbaadaki mürettibin yaptığı işler, ancak fabrikanın veya matbaanın teşkilâtı dahilinde birer uzuv olmak itibariyle iktisadî başarmalardır. O teşkilât, yüksek nizam sermayesi halinde kazancının, mürettibin işlerine ilk imkânı vermekte ve daima müessir olmaktadır. Kezalik eğer patente koruma daireleri ve nizamları olmasaydı, birçok ihtiralar ve keşifler belki de hiç vuku bulmazlardı. Şu halde patente koruma teşkilâtı, bir yüksek nizam sermayesi olarak ihtiraları teşvik etmekte ve onların tatbikini kolaylaştırmaktadır.

Bir mata, ancak ticarî şartlar hazır ve tamam olunca iymal edilir. Eğer müşteri veya müstehlik temin edilmemiş ise o matanın iktisdî şartlar dahilinde hazırlanması doğru olmaz.

Çarşı olgunluğu içinde para, mata'dan öncedir. Burada para hakkındaki muhtelif nazariyelere, paranın " nominalist „ veya " metalist „ telakki şekillerine temas etmek istemiyoruz. Kredi ve para hakkında ileride daha etraflı görüşmek istiyoruz. Yalnız kendi görüşümüzce paranın da bir yüksek nizam sermayesi olduğunu söyliyebiliriz. Biz görüyoruz, ki tarihin her devrinde ve bilhassa zamanımızda paranın da kendi çarşısı vardır, ki orada para, ödünç verilir, satın alınır, tıpkı diğer matalar gibi. Bankalar, sarraflar her devirde — bahusus malî sermayenin pek çeşitli ve çok sayılı şekillerinde — ancak para çarşısına bir olgunluk vermek için kurulmuş müesseselerdir. Tahvilât borsası da ayrıca onlara yardım eder. Şu halde para kullanılan cemiyetlerde daima para mata'dan öncedir. Para pazarının olgunluğu, istihsâlden önce olur. Yukarda ticarî şartlar hazır ve tamam olmayınca mata iymal edilmez demiştik. Paranın önceliği hakkındaki mülâhazaları bununla birleştirince malî sermaye, sınaî sermayeden önce olduğu gibi kredinin de istihsalden önce olduğu neticesini çıkarırız.

İktisat yapısının kademelenmesi:

İktisat binasının talî bütünlükleri ve onların önceliği, o halleriyle ancak birer mefhumdan ibarettir. Buna mukabil iktisdın kademelenmiş görünüşü *her zaman tarihî bir hakikattir.* Fakat bu kademelerin her birisinde talî bütünlükler mevcut ve müessirdirler. Umumî beraberlik ol-

gunluğunun, ön olgunluğun, meydana getirme olgunluğunun her tarafta, her kademede oralara yaraşır ve uyar bir surette şekillendiğini görüyoruz. Şimdi şu suallerle karşılaşıyoruz:

İktisadî kademelenmenin görünüşü nasıldır? Her kademede talî bütünlüklerin değişik şekillenmesi ne şekildedir? Kademeler arasındaki öncelik münasebeti ne veçhiledir?

İktisadın kademelenmesi, milletler arası iktisadından tek tek iktisat uzuvlarına, fertlere doğru vaki olmaktadır, ki bunu kabataslak olarak şöylece sayabiliriz:

Milletler arası iktisadı, millî iktisat, birlikler iktisadı (kooperatif, korporatif... ilah gibi), tezgâhlar veya iş evleri (fabrika ve ticarethane gibi), iş evlerinin uzuvları, bu uzuvların kendi şahsî ihtiyaçlarına mahsus iktisadî başarmaları ve bilhassa ev idaresi, ev idaresinin uzuvları.

Görüyoruz, ki milletler arası iktisadı, bütün kademelerin üstündedir ve ilk bakışta sanki bütün öteki kademelerin nazımı olmak lâzımdır. Halbuki hakikat, bu noktada büsbütün başkadır. Bütün dünya insanlığını nasıl türlü türlü milletleriyle tanıyorsak, bu milletlerin millet mahiyeti hiçbir zaman zayi olmıyorsa, bütün iktisadî hadiseler de millî iktisatlar vasıtasiyle vaki olmaktadır. Milletler arası iktisadı içinde millî iktisatlar hiçbir zaman zayi olmamaktadır. Bu hal, daha aşağı kademelerde de bu esas dahilinde tezahür etmektedir. Bütün bu müşahedelerimizi şu hükümlerle ifade edebiliriz:

1 — En yüksek bütünlük, daha aşağı kademelerdeki bütünlüklerin hususî yaşayışlarını ihlâl etmez;

2 — En yüksek bütünlük olan milletler arası iktisadının uzuvlara ayrılan muhtevası, millî iktisadınkine nazaran pek fakirdir. Ve millî iktisadın muhtevası daha zengindir;

3 — Milletler arası iktisadının uzuvlara ayrılma kudretive tamamlığı, millî iktisat üzerinden geçmek suretiyle ancak pek mahdut sahalara münhasırdır. Bu mahdutluk, millî iktisadın istiklâlini tamamlaması nisbetinde artabilir. Ve millî iktisat, tamamiyle milletler arası iktisadından çekilebilir. Bununla beraber bu hal, ancak refah arzusundan büyük mikyasta fedakârlık sayesinde ve nadiren mümkün olabilir. Çünkü en iptidaî milletler, meselâ: eskiden Avusturalya içerilerinde yaşıyan Zenciler bile deniz kıyıları yoliyle beynelmilel iktisada bağlı idiler. Millî iktisadın milletler arası iktisadından tamamen çekilebilmesinin mümkün olduğu kabul edilse bile, milletler arası iktisadı yine en yüksek bütünlük kademesi olmak vasfını kaydetmez. Burada gözden uzak tutulmaması lâzımgelen noktalar şunlardır:

1 — Beynelmilel iktisat, millî iktisattan başka tarz ve manada ve onun gibi başlı başına olmıyan bir teşkilât şeklidir;

2 — Milletler arası iktisadı, mahiyeti muktezası ancak mahdut maddî sahalara münhasır bir bütünlüktür. Ve millî iktisattan ancak kısmî sahalarda üstündür.

Buna mukabil millî iktisat, birçok istiklâl imkânları arzetmektedir. Çünkü o iktisadın bütün sahalarına

teşmil edilmek kabiliyetindedir. Bundan dolayı içindeki ikinci derecede bütünlüklerin tamamen ve her sahada üstündedir. Millî iktisadın tamamlığı ve topluluğu zengin ve vahdetli bir yüksek nizam sermayesi vücude getirebilmesindedir. Bir kere de aşağıdan yukarıya doğru baktığımızda, tezgâhtan millî iktisada doğru çıkılırken tam bir basamaktan daha yükseğine çıkmakta olduğumuzu görürüz. Zira : gerek tezgâh ve gerek millî iktisat, vahdetli ve herşeyi ihata edici bir yüksek nizam sermayesi arzediyorlar. Buna mukabil millî iktisattan milletler arası iktisadına çıkarken tam bir bütünlük yaşayışından, büsbütün başka şartlar altındaki diğer bir bütünlüğe geçmiş oluyoruz. Yüksek nizam sermayesi, tezgâhta tezgâhın idare teşkilâtını, millî iktisatta millî iktisadın idaresini yani devleti yaparken, milletler arası iktisadında bir milletler arası iktisat idaresi yani aynı evsafa malik bir cihan devleti görmüyoruz. Bilakis millî iktisatların arasında ticarî mukaveleler buluyoruz. Ayniyle devletin de üstünde bir cihan devleti görmüyoruz. Devletlerin münasebetleri, aralarındaki mukavelelere dayanarak devam ediyor. Eğer bir gün millî iktisadın üstünde aynı mahiyette bir de milletler arası iktisat teşkilâtı yapılırsa, millî iktisat, o zaman da hiç olmazsa onun uzvu ve bir basamak aşağı kademesi olur ve kendi yaşayış tarzını aslâ kaybetmez.

Milletler arası iktisadı, hakikî bir bütünlük olursa, onda da — ve fakat muayyen sahalara kâfi gelecek derecede — bir yüksek nizam sermayesi bulunmak ve umumî beraberlik olgunluğu, çarşı olgunluğu vücut bulmak lâzım gelecektir, ki biz böyle olgunlukların kendilerine mahsus bir mahiyette tezahürlerine şahit oluyoruz. Bunun için milletler arasındaki ticarî mukavelelere, demiryol ve deniz nakliyat mukavelelerine, ölçüler hakkındaki anlaşmalara, iş ve hak koruma nizamlarına, sıhhate müteallik nizamlara, milletler arası piyasa nizamlarına, posta ve telgraflara, beynelmilel mahiyetteki kartel teşkilâtına... ilah. bir göz atmak kâfidir. Bu teşkilât da bir yüksek nizam sermayesidir. Bunlar, milletler arası piyasasında çalışan muhtelif milletler mensuplarına müşterek bazı yollar göstermekte onlara bazı taazzuv ettirici vasıflar vermektedir.

Milletler arası iktisadında, bu yüksek nizam sermayesinden maada, çarşı olgunluklarını da görüyoruz: Milletler arasındaki işlere yardım eden bankalar, değişik memleketlerde sermaye plasmanlarını, devletler üstündeki para ve senet arbitrajlarını, devletler üstündeki emtea işleri arbitrajlarını yapmakta ve bizzat milletler arasındaki ticaret de kendi yolunda yürümektedir.

Umumî beraberlik olgunluğu ve çarşı olgunluğu gibi talî bütünlükler veya muhtevalar, millî iktisat kademesinde büsbütün başka bir görünüş vermektedirler. Burada yüksek nizam sermayesi herşeyi içine alacak surette ve milletin kendine mahsus ve o zamanki gayelerine göre inkişaf etmiştir. Her taraflıdır ve herşeye nüfuz etmiştir. O suretle, ki millî *iktisat içindeki fiyatlar, milletler*

arası iktisadının rekabetine mukavemet edebilirler ve diğer milletlerin iktisatlarındaki fiyatlara müsavi olmaları lâzım gelmez. Akla evvelâ gümrükler geliyor. Fakat gümrüklerin mevcut olmadığını da farzetsek, fiyatlar yine o farklılığı göstereceklerdir. Çünkü her millî iktisatta hakim olan yüksek nizam sermayesi, sırf o millî iktisada ve nev'i cinsine mahsustur. Onun için bütün millî iktisatlara birden teşmil edilemez. Meselâ : bir memlekette ev inşa nizamları, dıvar kalınlıkları, diğer emniyet esasları, o memlekette âdet olmuş olan doğrama, tuğla ve kiremit şekllerini ve büyüklüklerini de göz önünde tutarak tesbit edimiş olsun. Bu nizamlar, öteki memleketlerde tabiatiyle başka bşka alışkınlıkları ve âdetleri temel tutacağından, işte mevcut nizamlar yüzünden inşaat fiyatlarında böylece bir fark oluverir. Bunun neticesi, ticaret âleminin maliyet masraflarında pek ehemmiyetli bir yer tutan ikametgâh ve ticarethane kiraları her memlekette birbirinden farklı oluverir ve işte bunun gibi pek çok mahallî âmiller dolayısiyle fiyatlar her millî iktisatta ayrı ayrı olur.

Bütün bu mülâhazalara dayanarak hattâ diyebiliriz ki millî iktisatların yüksek nizam sermayeleri, milletler arası iktisadının yüksek nizam sermayesinin de temelidir. Çünkü hakikatte millî iktisatların yüksek nizam sermayeleri, bir zaruret altında — zira bu zarureti ancak refahının bir kısmını feda etmek suretiyle yenebilir — kendi üzerlerinde ve fakat muayyen sahalara münhasır bir bütünlüğü, yani milletler arası iktisadî bütünlüğünü yaratıyor ve kendilerini o kendi yaptıkları bütünlüğe uzuv yapıyorlar.

demek, ki asıl yüksek ve üstün, en mükemmel ve tam olan bütünlük, millî iktisat bütünlüğüdür.

Birlikler iktisadı :

Kartel, konser, her türlü iktisadî birlikler, kooperatifler birliği ve kooperatifler (kredinin kooperatif birlikleri esasiyle tanzimi, alım ve satım kooperatifleri ve bilhassa bunların mıntaka mıntaka ve mıntakalar üstünde de memlekete şamil birlikleri, ki başka memleketlerde görüyoruz ve bizde de yapılmasını çok temenni ediyoruz) , işçi ve madenciler birliği gibi yüksek nizam sermayeleri yalnız muayyen maddî sahalara ve kendi âzasına şamil olan birlikler iktisadı, millî iktisat bütünlüğü içinde ikinci derece bütünlüklerdir.

Bütün bu teşkilâtı, tekçi (endividüalist) iktisatcılar ancak rekabeti tahdit ve monopol tesis etmek manasında kabul etmektedirler, ki bu mülâhazalar ancak piyasa tekniği sahasında kalırlar. Hakikatte bu teşkilâtın herbiri, kendi içinde bir yüksek nizam sermayesi tesis etmiş oluyor ki bu sermaye, içerilerinde teşkilâtlandırma ve dışarıya doğru da daha iyi taazzuv edebilme imkânı veriyor. Bunlar içindeki çarşı olgunluğu da büsbütün başka bir görünüş vermektedir. Meselâ : kredi kooperatifleri ve onların birlikleriyle millî kooperatif birliğinin vücude geldiğini göz önüne getirelim:

Burada kredi muameleleri, serbest bankalarda cereyan ettiğinden

büsbütün başka bir şekilde vaki olur.

İş evleri:

Bu saydığımız bütünlük ve talî bütünlüklerin uzuvları iş evleri (tezgâhlar) dır. İş evi sözü ile ticarethane, fabrika gibi müesseseleri murat ediyoruz.

Yüksek nizam sermayesi, bunların içinde iki şekilde görülmektedir. Birisi, iş evinin çalışmasının esasını kuran nizamname ve mukavelelerdir, ki bunlarda aşağı yukarı millî iktisat nizamları çerçevesi içinde kalmakla beraber her iş evinde ayrı bir hususiyet ile tecelli eder. Diğeri de iş evinin dahilî işletme nizamlarıdır, ki bunlar da işletme müdüdü ve îmalâthane şefi tarafından tatbik edilir. Şu halde işletme veya îmalâthane müdürü aynı zamanda yüksek nizam sermayesinin iş evi dahilinde bir uzvu, bir memuru vaziyetindedir. Tekçi iktisatçıların bir bütüniük olarak yalnız iş evlerini tanımaları ve millî iktisat ile milletler arası iktisadının zihinde tecrit suretiyle bulunmuş birlikler olduğunu iddia etmelerinin nekadar yanlış olduğu meydandadır. Nasıl millî iktisatta parlamento ve vekâletler, milletler arası iktisadında milletlerin — bir ticarî mukavele müzakere eden ve imzalıyan — murahhasları yüksek nizam sermayesinin birer organı iseler, ayniyle bir iş evindeki müdür de yüksek nizam sermayesinin bir organıdır.

İş evlerinde çalışan kimseler de, müdürden kapıcıya kadar, iş evi bütünlüğünün uzuvlarıdır. Bunlara hattâ müteşebbis dahi dahildir. Müteşebbis de o bütünlük içinde birşey başaran bir uzuvdur, belki en ehemmiyetli başarıcıdır, fakat yine uzuvdur. Tekçi iktisat, bu hakikati görememiştir. Çünkü o, millî iktisadı, sübjektif ve şahsî menfaat ile kendi keyfine hareket eden tek tek fertlerin bir araya gelmesi halinde görmek ve göstermek yanlışlığını yapar; onları bütünlük tarafından anlıyamaz.

Ev idaresi:

En küçük iktisadî bütünlüktür. İş itibariyle bağlı olduğu evde o müessese ile olan mukavelesiyle varidatını temin etmiş olan fert; sırf kendi ihtiyacı için de bir müessese kurar ki buna da ev idaresi deriz. Ev idaresi, değişik iş bölümlerinde çalışan birçok aile efradından da terekküp edebilir. Her ev idaresi içinde de bir umumî beraberlik olgunluğu bulunduğu âşikârdır. Bu müesseselerin (ev idaresi) her birinin iktisadî faaliyetine hakim olan ve bu faaliyeti iktisat binasına taazzuv ettiren birer nizam ve tertipleri vardır, ki herbirinde sırf kendisine mahsus mahiyettedir. Herbirinin ötekilere karşı farkı, umumî beraberlik olgunluğunun başka başka olmasındadı. Yani her evin başka bir âdeti, başka bir tertibi vardır.

Hulâsa:

İktisadın bütünlüğü iki çeşit bölüm görünüşü vermektedir. İlkönce, talî bütünlük, ihtiyaç ve başarma kolu, uzviyet sistemi isimleriyle andığımız bölümler, ki bunları insan vücudündeki sinir manzumesine, hazım manzumesine, adale manzumesine, kan akımı manzumesine ... ilah. benzetmiştik. Çünkü bu manzumeler gibi, o talî bütünlükler veya ihtiyaç

kolları iktisat göğdesinin her tarafında ve başka başka derecelerde mevcut ve müessirdirler.

İktisat bütünlüğü bir de kademelere ayrılmıştır. Talî bütünlükler daima bu kademelerde tezahür ederler ve fiil ve hakikat olurlar. Talî bütünlükler her kademede ayrı bir kademe kıymeti ile tezahur eder.

İktisadın bu kademelenmesi hakikati ile beraber bir temel hakikatine daha vasıl oluyoruz ki o da ta en büyük bütünlükten en küçük uzva kadar her kademenin kendi hususî hayatı olmasıdır. Bununla bereber bu hususî hayat her kademede aynı şümûl ve ehemmiyette değildir. Denebilir ki daha yüksek kademelerin kendi hususî kademe hayatlarını yaşaması daha geniş mikyasta değildir.

Burada uzuvlara ayrılma kudreti ile, uzuvalra ayrılma tamamlığı diye iki mefhum ayrılığı karşısında bulunuyoruz, ki bunlarla da ileride meşgül olacağız.

Yine tetkiklerimizle gösterdik ki iktisat hayatında bir de öncelik ve üstünlük hali vardır. Bu öncelik ve üstünlük münasebeti talî bütünlüklerle kademelerde ayrı ayrı tetkik edilmek gerektir. Çünkü bu ayırma iledir, ki göze görünen iktisadî hadiselerin ve iktisadî tedbirlerin derinliğine nüfuz edebilecek, onları daha iyi anlıyacağız. Çünkü milliyetçi ve taazzuvcu iktisat, tekçiler gibi dar ve sathî bir sahada kalmak değil, canlı bir varlık olan bütünlüğün her tarafının ahenk ve münasebetlerini görmek ve anlamak iddiasında bulunmalıdır.

HÜRRİYET VE ASKERLİK

AHMET FAİK *Felsefe muallimi*

BU mesele , ötedenberi zihinlerimizi kurcalar. Ekseriya şöyle düşünürüz: "İnsanlar hürdür, askerlik ise hürriyeti kaldırıyor. „

Derin ve bitaraf düşünürsek teslim ederiz ki, bu tarz muhakemelerimiz çok yanlıştır. Çünkü, eğer hürriyet, şart ve kayt tanımıyan hudutsuz bir serbestlik zannediliyorsa, o zaman, insanlar hür değil, hayvanlar hürdür. Çünkü hayvanlar, ahlâkî ve medenî nizam ve inzibatttan habersiz, azamî bir anarşi içinde yaşarlar. Hürriyet ise anarşi demek değildir.

Hayvanlar, sevkı tabiîlerinin ve itiyatlarının esiridirler. Küçük çocuklarla, hiçbir kanunun disiplini altına girmiyen, hiçbir ahlâkî nizam tanımıyan insanlar da hayvanlara benzerler. Bunlar da hayvanlar gibi, kendi sevkı tabiîlerinin, kendi itiyatlarının esiridirler. Cemiyet muhabbeti, kanun korkusu nedir bilmezler. Hayvanlar gibi çarçabuk kızar, hayvanlar gibi kafa tutarlar. Anadolu'nun bazı kasabalarında, ahlâklı kadınlara, (Hür ve namuslu) derler. (Hürriyet) mefhumunu, hafifmeşrepliğin aksi olarak alan " Efkârı umumiye — maşerî his „ (sens commmun)'nin, hürriyeti bu manada sezişi ve kavrayışı ne kadar beliğdir. Çünkü hafifmeşrep kadınlar, nefislerine söz geçirmekte hür değildirler. Hayvanlar ve çocuklar gibi itiyatlarının ve sevki tabiîlerinin esiridirler. Daima hava ve heveslerine mağlupturlar.

Bir musikişinasın parmaklarına dikkat ediniz. Kemanın telleri üzerinde notanın emirlerine tebaan saatlerce dolşan bu parmaklara ilk bakışta acırsınız. Meselâ bir dağlının parmakları hiçbir hareket yapmaksızın nasıl hür ve rahat duruyor dersiniz. Burada hakikat, tamamen görünüşün zıttıdır.

Hakikatte, dağlının parmağı esir, musikişinasınki hürdür. Çünkü musikişinasın parmakları muhtelif ahenkleri yaratmağa muktedirdir. Ve bu ahenklerden arzu ettiğini seçmekte hürdür. Dağlıya gelince, zahirde hür görünen bu parmaklara bir keman veriniz. Ancak rasgele çirkin birkaç ses çıkarır. Bu ahenksiz seslerin esiri kalır. Dağlı ne yapsa, kemana istediği ahenkli sesi çıkartmakta muhtar ve hür değildir. Demek ki musikişinas, keman tellerinden sayısız ahenk çıkarmak kudretine (hürriyetine) tekâmül etmiştir.

İnsanlar hüriyete nasıl tekâmül ederler ?

Hiç şüphesiz uzun ve çetin bir hazırlıkla... Musikişinas ilk egzersiz-

lerinde, büyük bir iç sıkıntısı ile notaya itaat etmeğe başlar. Nota, onun hiçbir falsosuna göz yummıyan bir "müstebit,, tir. Sanatkâr, notanın bu insafsız "inzibat,, ına alışıncıya kadar ne azaplar çekmez, ne şikâyetler savurmaz, ne çileler doldurmaz. Fakat... nihayet " kemal „ devresi gelir. Parmaklar, bizzat musikişinası da hayrete düşüren bir olgunlukla notanın emirlerini bir makine gibi süratle ve zevkle yapar. Artık eski acemiliklere veda edilmiş ve hürriyet doğmuştur.

İşte: nota, asker, ordu dediğimiz muayyen ve içtimaî nizam, terbiyeli parmaklar, askerlerdir. Bunun için askerler, ordunun nizamlarına ve inzibatına, musikişinasın olgun parmakları gibi, zevkle, istekle ve suratle uyarlar. Musikişinaslık ruhun bediî tekâmül ve hürriyeti olduğu gibi askerlik de ahlâkın ve itiyatların tekâmül ve hürriyetidir.

İşte bunun içindir ki, bir askerin gayri ahlâkî harekette bulunması göze batar. Bir musikişinasın falso yapması gibi garip görünür. Askerliğe yeni başlıyanlar musiki amatörlerinden daha fazla sıkıntılı bir devre geçirirler. İradeyi disipline göre terbiye etmek, parmakların notaya göre terbiyesinden daha güçtür.

Musikişinas, parmaklarını notanın his mantığına uydurmazsa keman ona istediği tatlı sesi vermez. Askerde hercaî ve tembel olan iradesini asker mantığına yani "disiplin,, e uydurmazsa ordunun şerefli camiasına girmekten, oradaki mertebelere yükselmekten mahrum kalır. Musiki amatörü notanın gözünden kaçmıyan falsolara sinirlenir. Kemanın hiçbir acemiliği affetmemesine hiddet eder. Keman, amatörün hatası nisbetinde ahenksiz bir sesle ona cevap verir. Asker amatörü de mafevkin ve kanunun gözünden kaçmıyan acemiliklere, hatalara sinirlenir. Mafevk, madunun hatası nisbetinde ağır ve acı mukabelelerde bulunur. Hasılı, nota ile disiplinin mücadele etmek istedikleri şey, amatörün tembelliğidir. Yani her ikisinin de düşmanı ve gayesi, aynıdır. İşte aralarındaki benzeyiş de buradan geliyor.

Artık askerliğin, ahlâkî ve iradî hürriyet olduğunu sarih olarak söyliyebiliriz. Hatta, askerlikte diğer mesleklerden daha fazla "Hhüüriyet,, vardır, diyebiliriz. Asker olmıyanlar, sakin ve yeknesak geçen hayatlarında biraz değişiklik gördüler mi ne yapacaklarını şaşırırlar. Çünkü bunla, yeknesak, kolay ve mahdut bir hayatın esiridirler. Asker ise, mütecanis, çileli ve mücadeleli hayat şekillerini yaşamış ve her çeşit hayata göğüs gerecek bir "mukavemet,, kazanmıştır. Binaenaleyh asker, muhitinde ve hayatında bir değişme oldu mu hiç şaşırmaz. Soğuk kanlılıkla bu yeni hayata uymasını da bilir, uymamasını da ... Yani taarruzu da, mukavemeti de başarır. Asker iradesi, herşeyi yapmağa da muktedirdir, yapmamağa da... Müsbet ve menfi her iki şıkkın birini seçmekte hürdür. (1) O halde askerlikte

(1) Burada yapmamak da bir nevi yapmak demektir. Meselâ israf yapmamak iktisat yapmak olduğu gibi. Buna menfi irade derler. Askerlikteki itaat menfi bir iradedir.

hakikî hüriyet vardır. Asker iradesi tekâmül etmiş, gelişmiş, olgunlaşmış ve hürriyete kavuşmuştur.

Askerliğin başındaki sıkıntı, nihayetindeki bu hürriyete kavuşmak içindir. Her yolculuğun sıkıntılı geçmesi tabiî değil midir ? İşte kışla hayatının meşakkatleri hürriyete çıkan uzun merdivene geçilen dar bir kapıdır.

ASKERİN ÖLÜMÜ

AHMET CEMİL MİROĞLU

Siperlerde koşarken, şahlanan atlar gibi,
Kolları yana düştü, kırık kanatlar gibi,
Dağa benziyen asker, yaprak gibi sallandı..

Köyünü gördü sanki, bir anda yüzü güldü..
Anlaşılmaz bir isim dudağından döküldü:
Ninesini, belki de yavuklusunu andı..

Dağdan dağa dolaştı akisleri ahının,
Cansız parmaklarından sıyrılan silâhının
Üzerine çelik bir mezar gibi kapandı...

GÖLGELER SUYA DÜŞTÜ

CELÂL SITKI

Bir sürü bulut gibi güneşi kapatarak,
Akşam üstü martılar göl üstüne üşüştü...
Güneşin kızıl aksi suları kanatarak,
Uzıyan gölgelerle beraber suya düştü...

Gölgeler suya düştü, dağıtıp saçlarını;
Son kalan kuşlar bile göl üstüne üşüştü..
Titreşirken içinde yeşil çam ağaçları;
Renkli bir tablo gibi gölgeler suya düştü...

FAUST - GOETHE

(II)

Dr. M. ŞÜKRÜ

ALMAN edebiyatının başlangıcından Goethe'ye kadar olan 1000 yıllık çağın dalgalı geçitlerini kuşbakışı suretinde gözden geçirdikten sonra Goethe'ye tekaddüm eden devri de kısaca analım :

16 ıncı asırda Rönesans perisi nasıl bütün medenî dünyada ruhî bir hareket uyandırıyorsa 18 inci asırda da ihtilâl mabudu aynı suretle kıvılcımını, rüzgârını her tarafa gönderiyordu. 16 ıncı asırda İngiltere'de Şakspir edebiyatta bilhassa tiyatro tarihinde bir dönüm noktası yaratırken Almanya'da Luther protestanlığı yayıyor, Türkiye'de zenginliğin verdiği refahla bir yığın fikrî mahsûller doğuyordu. 18 inci asırda Amerika'da özbeylik uğrunda, Fransa'da istibdada karşı savaşlar yapılıyor; bizde III üncü Selim artık bir sürü haydutlardan başka birşey olmıyan Yeniçerileri yoketmeğe uğraşıyordu. Ronesansta olduğu gibi ihtilâl asrında da her millet tali perisinin kendisine ayırdığı saadetten hissement oluyordu. Her memleket yaşamakta olduğu içtimaî hayatın şeraitine, medenî seviyesine göre ihtilâle bir şekil veriyordu. Amerika ve Fransa'da millî - siyasî olan ihtilâl Almanya'da fikrî - edebî oluyordu. Fransa'da kanlı ihtilâller olurken Almanya'da Kant, Goethe lâyemut eserlerini işliyorlardı.

30 sene harbi Almanya'da fikrî hareketi fena halde sarsmıştı. Bir asır devam eden bu tesir dolayısiyle (zavallı, fakirane) gibi çok kullanılan tabirler devrin ruhî haletini ifade ediyorlardı. 18 inci asrın başında Almanya'da canlanan intibah mukaddematı (Albert V. Haller) in felsefî eşariyle kuvvetleniyordu. Hamburglu Burgs'in İngiltere'den naklettiği tabiî tasvirler, Haller'in, Russoya piştarlık eden, Alpların sivilizasyondan masun kalan saf sekenesini tasvirleri, düşünce fakrını kaldırmıştı. 18 inci asrın ortalarında Gleim tarihî, epik, lirik baletleriyle rehberlik rolü oynamıştı. Hulâsa: taklitçilikten, fikir ve sanat fakrından kurtulma cereyanı arızalarla fakat gittikçe artan bir kuvvetle ilerliyordu. Lakin, asıl geçit devrini, Klasisizm'i Gottsched (1700 - 1766) ile Lessing (1729 - 1781) temsil ederler.

Alman edebiyatında Klasisizm :

Kadimin hayretle takdir edilen sanat tarzının amelî bir surette münakaşa edilerek hali hazıra nakledilmek istenmesi suretinde tarif edilebilen bu yoldan her millet geçmek zaruretindedir. Bu tertip münakaşa Almanya'da Gottsched ile başlar. Bunun için Alman tiyatro tarihinde yeni

bir devre açan daha doğrusu kapıyan şahsiyet olarak kalır. Almanya'da ilk tiyatrocu kadın sayılan Frau Neuber ile birlikte sahneye ciddiyeti, nezaheti soktu. Kaba latifeleri, ağır şehevî tarzı kaldırdı. Şu suretle 1730 senesine kadar tiyatro halkın mahdut sahasına münhasır bir eğlence iken Gottched, Leipzig Üniversitesi Profösörü sıfatiyle tiyatroyu yüksek, akademik mehafile de yaymıştı. Zamanında Yunan sanatının mümessili yahut varisi Fransızlar olduğu kanaati umumî olduğundan Fransız'lardan nümune alarak bilhassa Trajedi'yi yazdı ve sahneye koydu. En çok Mouliyer'in asarı bu hususta rol oynamıştır. Fakat bizzat Moliyer'in komedi tercemelerinde bile yabancılığı açıkça göze çarpardı. Gottsched'e göre şiir: tabiatın aynada gösterilmesi idi. Fakat tarzı kaideye, mantığa uymalıydı. Hulâsa: Gottsched'in eserlerinde Alman hayatını gösteren bir iki ima istisna edilirse harekât tamamiyle Paris veya Londra'da geçiyordu. Halbuki, bunlara Leipzig ruhu verilmek isteniyordu.

1740 da bilhassa orta devirde de Avrupa irfan kaynağı olan İsviçre'de Gottsched'in kaide ve mantıkperestliğine karşı şiddetle muhalefete geçildi. İsviçreli Bodmer ile Breitinger İngiliz filozofu Shaftsburi'ye dayanarak (tenkidî şiir sanati) yazılariyle şiirde his, fantazi ile beraber hakikatten imkâna geçmeyi iltizam ederek Gottsched'in klasisizmini reddetmişlerdi.

Lessing ise (neden Alman dramcısı önündeki ecnebi nümunelere göre kendi milletinin karakterini gözeterek zatî eser çıkarmasın) mutalâasiyle yeni çığrı açıyordu. Kendisi Latin mektebinde okuduğundan devrinin antik komedyasını en iyi tanıyan şahsiyeti idi.

Fakat Büyük Fredirik'in telakkisi dolayısiyle o vakitler Berlin'in edebî havası tamamiyle Fransızlaşmıştı. Lessing de mebadide Berlin'e geldiği vakit doğrudan doğruya Fransız tarzının mürevvici idi. Burada muhtelif lisanlarda yaptığı tercemeler dolayısiyle nazariyeler arasında sallanmıya başlamıştı. Volter'in gayri matbu bir eserinden kâtibi vasıtasiyle istifade edişi Volter hattâ Büyük Fredirikle aralarını açtı. Bu sıralarda bilhassa Vieland'ın 1762 de yaptığı Şakspir tecemeleri dolayısiyle tedricen İngiliz tarzına meyletmişti. Hattâ Gottsched'in Fransız tarzını tenkit etmişti. 1763 de yazıp dört sene sonra çıkardığı Minna V. Baruhelm sanat komedisiyle Gottsched'in yapmak istediğini tatbik etmişti. Lessing'in bu eseri Almanya'da ilk defa olmak üzere her sınıf halkı, asılzade, âlim, burjuva tabakalrının hepsini müştereken heyecana sevketmişti. 1767 de Hamburg tüccarlarının kurduğu tiyatroya müellif aynı zamanda münekkit olarak çağrılmıştı. İşte burada çıkardığı (104) parça tutan Hamburg dram tenkitleri dolayısiyle Fransız tarzından tamamiyle ayrılmıştı.

Şu suretle Almanya'da taklitçilikle öz millî edebiyat mücadelesi millî cereyanın zaferiyle nihayetlenmişti. Bu vakitlere kadar siyasî ademi merkeziyet, yüksek cemiyet hayatının yokluğu, yabancı edebî mahsullerin çokluğu dolayısiyle uyuşuk kalan Al-

manya artık silkinmişti. Cenupta, İsviçr'de çıkan sağlam nazariyeler, Şimalde yisasî, askerî, iktisadî icraatiyle bugünkü Almanya'nın temelini kuran Büyük Fredrik'in harekâtı içinde yaşanılan muhitin küçüklüğünü herkese anlattı. *Artık sanatin kaynağı olan hayal doğmuştur.*

Fakat mevcut orijinal denilen eserler millî dehanın mahsülü olmaktan henüz uzaktılar. Asıl kudretli orijinal eserler başka birine mevuttu.

Lessing'in yanlış anlaşılan sanat ve kaide telakkileri, edebî taassubu keskin kalemiyle kırmıştı. Klopstock ilahî eşariyle Alman milletinin duygusunu sarsarak canlandırmıştı. Fakat Alman edebiyatı sahasında çığırlar halinde tezahür eden bu ameliyeler kâfi değildi. Devrin gençliği ıslâhat değil, ihtilâl istiyordu. Sanatte herkesin görüp kavrıyacağı tarz değil, göz ve aklın alamıyacağı mühim vaitlerle dolu, rengin bir fecri andıran semavî güzellikler isteniyordu. Müsbet âlemlerde olduğu gibi bir sistem veya dogmatik düstura uymak istemiyorlar, estetike, tasavvufa meylediyorlardı. Hilkatin her ferde verdiği esrarengiz kudretin, dehanın ilim ve sanat sahalarında serbestçe inkişafı istenioyrdu.

Şakspir nasıl kendi kalbinin derinliklerine inerek zamansız, mekânsız, sahnesiz, aktörsüz tabiatten tanrılığın sönmez ışığından ilham alarak dram tarihini yazdiyse Almanyada da sanatin böyle inkişafı isteniyordu.

İşte bu (mengü) şeref Alman milletinin en büyük oğlu Goethe'ye mevuttu.

Goethe

Büyük Gaethe'nin hayatı sonsuz bir âlemdir. Goethe için yazılan eserlerin yalnız ciltlerinin yekûnu insana dehşet verir. Geçen sene ölümünün yüzüncü senesi dolayısiyle medenî dünya baştan başa çalkandı. Bütün milletlerin mümessillerinin, âlim ve sanat büyüklerinin iştirakiyle emsalsiz tezahürat yapıldı. Bu, ne diplomatik, ne de herhangi bir sebepten yapılan ıztırarî ibr nümayişti.

Bu, beşeriyete sanat perisi suretinde tecelli eden ilâhî nurun medenî dünyaya saçtığı tesellikâr ışıklardan haz ve ümit alan bir kütlenin şükranlarını sunmaları için yapılan bir toplanıştı.

Çünkü 1749 da Frankfurt'ta doğan Goethe'nin 83 senelik ömrü beşeriyetin bütün dertlerini, tahassürlerini araştırarak, şifa ve teselli sembolü olan ölmez sanat eserlerini yaratarak geçmişti. Daha 6 yaşında iken bir kilise dönüşünde Papazın, İspanya'da bir zelzele dolayısiyle binlerle insanın öldüğünü anlatması münasebetiyle (âdil ve rahim olan allahın bu zulmü nasıl yaptığını) söylemek suretiyle herşeyde (Niçin?) diye soran Goethe bütün ömründe hayatın, kâinatın esrarını tamika, tenvire uğraşmıştır.

Fıtratın verdiği üniversel dehaya aldığı itinalı terbiye inzimam ettiğinden genç Goethe'nin alâka ve iştigal sahası çok yaygındı. 16 yaşında Leipzig'e hukuk tahsiline giden şair hakikatte güzel sanatler tahsil ediyordu. Diğer taraftan İlâhiyatla, Tıpla uğraşıyordu. Üç sene sonra imtihan vermeden fakat bir yığın bilgiler-

le döndü. Vakıa henüz bir Faust değildise de çok bilen ve herşeyi bilmek istiyen bir talebe idi. Hastalığı dolayısiyle dünya ve allah mefhumlarını tamika başlardı. Tanrının merhamet deryasına pek de inanmıyordu. Tasavvufu, kimyayı, tıbbı mutalâaya koyuldu. Kurduğu laboratuvarda yaptığı tahlillerle kâinatın sırrını araştırıyordu. İşte şu suretle hayat ve dünya caşrı olan şaheserini Faust'u işlemiye başlamıştır.

Genç Goethe bu tamikatiyle bütün hayatında taşıdığı panteistik akidesini edinmişti. Yeni platoya dayanan hristiyan mitolojisi ile panteistik dünya telakkısini birleştirmişti. Sonraları Spinoza tetebbuu dolayısiyle antik mitoloji telakkisi de bir itminan halini almıştır. Kâinat ve Allah bütün şümulleriyle birdir. Onun için muhtelif mahiyette, insanlara faik olduğu söylenen mabutları tanımıyordu. Saadet: mabutların emri altına girmekle değil, kâinatın umumî maksadına tevafuk eden bir tarzda severek, yaratarak elde edilir. Muhtelif dramlarında bu mevzua temas eder:

İfigeni'den:

Kaysa ayağı kişinin olsa yazıklı
Yarılganır yine, taparsa uruktaşına (1)

Goethe'nin inkişafı avamili :

Goethe çocukluğunda anası, Leipzig'te (Berisch), Sitrazburg'da Herder gibi şahsiyetlerden, mutalâa, sergüzeşt, sevgi dolayısiyle ruhî heyecanlardan, Şakspir, Russo Lessing gibi üstadların eserlerinden, seyahatlardeki tamikatından edindiği intibalar ve ilhamlarla düşünüş ve duygu hayatında (zülcenaheyn) olmuş, beşeriyetin fevkinde semalarda uçarak, teselli arıyan insanlara sönmez ışıklar saçmıştır.

Gençliğinde, sanatte münekkitlerle Lessing'in kendisine noksanının ne olduğunu gesterdiklerini, Vieland ve Şakspir'in daha iyisini nasıl yapması lâzımgeldiğini öğrettiklerini bir mektupta zikreder. Vieland'ı (şiir ve hakikat) eserinde en ziyade natürel olarak tavsif eder. Bu, gençlik intibaı idi. Çünkü hakikatte Vieland'ın dönüp dolaşıp aynı alan (saha) da duran bir tarzı vardı. Nasılki divâsâ Şakspir'i de daha sonraları tanımıştı.

İnsanların, ya büyük şahsiyet veya yüksek hedef arkasından koşmaları zarureti, düsturunu gençliğinde şahsiyet ve kemalinde hedef suretinde tatbik etmiştir.

1770 baharında hukuk tahsilini ikmal için Strazburg'a gitti. Namzetlik imtihanını kolaylıkla verdi. Doktorluğa bir sene vakti vardı. Çok olan boş vakitlerini gizli sevgilisi olan tabiî ilimlere hasrediyordu. Teşrih ve kimyanın baş döndürücü manzara veya kokuların tesirini gidermek için kilisenin yüksek kulesine çıkarak kendini zorla terbiye ederdi.

Goethe — Herder

Goethe'nin hayatında en ziyade müessir olan mütefekkirlerden Herder, Goethe'nin mürşidi olarak kalır. Bir seyahat dolayısiyle hastalanarak Strazburg'da kalan Herder beş yaş fazlalığına rağmen Kant, Haman, Didero, Lessing'i tanımış Fransa,

---

(1) İnsan hata edip günahkâr olsa da, beşeriyete yapacağı hizmetle yine affedilir.

Holanda'yı görmüş ve ölmüştü. Herder'in icra kuvvetinin noksanlığı nazariyatını tatbika müsait değildi. Gûya (yedi kudret) Herder'i Goethe-yi irşat için hasta yapmıştı. Herder Goethe ile çok iyi arkadaş olmuştu. Goethe, Herder'in kudretini anladığı için istihzalarına tahammül etmiş ve nihayet (destur) almıştır.

Herder başlıca şiire alâka gösterirdi. Haman'ın : (şiir, cinsi beşerin ana dilidir.) düsturiyle şiir ve lisanın köklerinin birbirine örüldüğü, ancak zaman geçmesiyle tabiatten uzaklaşan şiirin nesir haline geçtiği, şiir ile konuşmanın özde bir olduğuna göre, bazı mahdut düşüncelilerin iddiası gibi şiirin birkaç yükselmiş eşhasın hususî meşgalesi olamıcağı, bilakis fıtratın herkese ihsan ettiği bir yaşayış olduğu) tarzındaki düşüncelerini telkin ediyordu. Goethe bu fikrin meftunu idi.

Herder Şakspire dayanarak: (Sanatte taklit yoktur. Tabiatte her zerre uğraşır, hiç bilmiyerek yüksek bir kudretin âmalini tatmin için hedefine varmıya savaşır. Yaratıcı kudreti bulunan şairin sanati de bazen görünüşte maksatsız sanılan, birbirine bitişik elemanlar halinde yüksek bir emele götüren ışıklardır. Yunan dramı kendi elinin mahsûlüdür. Her mukallit bir peyktir. Fransız dramı en mütekâmil bir peyktir. Her el başka mahsul vermelidir.) dedikten sonra kadimde Sofokles'in, Eşilos'un, yeni devirde Şakspir'in, lirik sahasında Şotland'lı Ossian'ın orijinal olduklarını söylüyordu.

Herder Cermanlık mitolojisine de nazarı celbettikten sonra artık Goethe'ye orijinalite mefhumunu sönmez bir nur meşalesi gibi aşılıyarak sanatin kapısını açıyordu. Herder'in telkinatı dolayısiyle Goethe müthiş bir surette çalışmağa başlamıştı. Homer'i kavramak için bir yığın ilim ve sevgi meşagili arasında Yunanca öğreniyor, Ossian halk türküleriyle, Edda'-nın şimal mabutları ve kahramanlariyle uğraşıyor fakat bilhassa Şakspir'i elden bırakmıyordu. Ossian halk türküleri ve eski Cerman mitolojisine gösterdiği meyil dolayısiyle kendi kıymetli mahsûllerini çıkardı.

Herder dolayısiyle Strazburg'da Şakspir'in Goethe'ye olan muazzam tesiri tavsif kabul etmez. Herder'in irşadatı yüzünden başta Goethe olduğu halde Alman gençliği feyiz alarak kendi milletlerinin hususiyetini tanımağa, sevmeğe, yükseltmeğe başlamıştır. Fransa ahvalinin fenalığı, üstad Rosso'nun mühmel ve fakirane yaşayışı dolayısiyle Alman gençliği Fransız edebiyatını artık ihtiyarlamış sayarak küçük görmiye başlamıştı.

Goethe — Sevgi

Goethe'de her derin intiba, her ateşli sevgi bir şaheserle tetevvüç etmiştir. Strazburg civarında Sezenheim'de bir papazın kızı olan Friederike'ye Goethe içli bir alâka ile bağlanmıştı. Herder'in aşıladığı yüksek ideal Goethe'yi genişliklere, yüksekliklere sevkettiğinden nefsini icbar ederek kaçtı. Fakat bu sevgi yeni Alman lirisminin ilk tabiî şirlerini verdi.

Goethe Wetzhar âlimahkemesinde, babasının israriyle, tatbikat yaparken başka biriyle nişanlı olan Lotte ile tanışmıştı. Şidetli meyli-

ne rağmen nişanlı çiftle Goethe'nin metaneti işi masumane bıraktı. Fakat esas itibariyle bu sevgiden, dolayısiyle (Dramştadt) ve Strazburg intibaatiyle müşahedattan Werther eseri doğdu.

Werther, o vakitler garbın inlemekte olan ruhunu kudretli bir ifade ile terennüm ettiğinden, müthiş tesir yapmıştı. İngiltere'nin mezar eşarı, Russo'nun medeniyetin yıpratıcı olduğu düşüncesi bu bedbin ruhî haleti hazırlamıştı. Almanya'da intibah devri artık son haddini bulmuş ve Rokoko gibi zahirî inceliğin yanında hassasiyet gibi derunî bir akıntı şiddetlenmiş ve (fırtına ve tehacüm) denilen ve Alman edebiyat tarihine hâs olan devir başlamıştı. Bu devrin psikolojik tarzı : Ferdin inzivada kendi ruhunun derinliklerini dinliyerek haricî âlem ve allahla irtibat tesisi suretinde idi. Şu suretle ruhla yumuk (kâinat) arasında intibak olmazsa bu hal fert için bir felâketti. Goethe: (eğer nefsimiz kendimizde mevcut olmazsa o vakit hiçbir şey mevcut olmaz.) cümlesiyle Werther' in öz noktasını ifade eder.

Werther'in muvaffakiyet derecesini şuradan anlamalı ki: erkekler Werther gibi duymağa, kadınlar Werther gibi âşık aramağa, gençler Werther gibi giyinmiye çalışıyorlardı Bütün medenî dünyaya,bilhassa Fransa'ya çok yayılmıştı. Napolyon yedi kere okumuş, Piramitlere birlikte götürmüş, 34 sene sonra 1808 de Napolyon Erfurt'a geldiği vakit Goethe ile Werther hakkında görüşmüştür.

Şarlotte Fon Ştayn (v. Stein)

Vaymar saray erkânından Fon Ştayn'ın zevcesi olan Şarlotte, Goethe büsbütün başka türlü bağlanmıştı. Şarlotte o vakitler 7 çocuk anası, Goethe'den beş yaş büyük, haricen cazibesiz ve hemen solmak üzere olduğu halde Goethe'nin hayatında en mühim rol oynıyan kadın şahsiyet olmuştur. Şarlotte'nin en büyük meziyeti Goethe'nin dâhiyane mütehavvil ruhunu kavramasıydı. Yyüksek zekâsı, fevkalâde bigisiyle Goethe'nin bütün fikrî hayatında akıllı (refikai ruhu) olarak kalmıştır. 1781 baharında Şarlotte'ye olan derin aşkı bir tuğyan halini almıştı. Şarlotte'de yalnız sevginin timsalini değil, hayatı, varlığı, herşeyi görüyor ve bütün eşarında onu terennüm ediyordu. 1785 de Goethe nazır sıfatiyle tasarruf için sarayda erkâna mahsus olan sofrayı kaldırmıştı. Şu suretle Fon Ştayin de evinde fazlaca kalmağa mecbur olmuştu. Bu hal Goethe'ye ağır tesir yapmıştı. Uzaklara kaçmak için bahane arıyordu. Nihayet İtalya'ya gitti. Şarlotte'ye olan sevgisi bilhassa (İphigenie) dramında inikâs eder.

Goethe — Seyahat

1775 deki İsviçre seyahatı sübjektif tesir yapmıştı. Tabiati, muazzam tesirini duymamıştı. 77 kışında Vaymardan yaptığı bir av gezintisinde Harz'ın en yüksek tepesine çıkıyor. Burada (Musa Kelimullah) gibi bizzat ülûhiyetle doğrudan doğruya temas ediyordu. Tabiatin kalbini dinlerken kendisinin yüksek vazifelere memur olduğu kanaatini alıyor. Bu sergüseşti: en yeni mahlûkların (insanın) en eski mahlûkla (derinliklere dayanan dağlar) teması diye tavsif eder. Bu sergüzeşt o kadar müessir ol-

muştu ki aylarla insanlardan kaçardı. Bu zamanlarda nazarı içeriye (bâtına) çevrilmişti.

İşte bu seyahatle eski talebece olan hayat biter. Kemal devri başlar. 79 İsviçre seyahatı bu Harz sergüzeştinin intibalarını takviye etmişti. İsviçre Alplarının, müteâli dağlarından yüksek ilhamlarla dönüşündeki intibalardan bir parçayı tasvirden âciz olduğunu söyler. Tabiatin ulviyeti yeni bir teşvik darbesi veriyor.

Lavater'in sakin, sulhperver muhiti hücum eden muzur kuvvetlere mukabele kuvvetini arttırıyordu.

İtalya seyahati :

Goethe'nin hayatında İtalya seyahati kadar müessir olan hiçbir vaka yoktur. Bu seyahatin intibaları evvelkilerin hepsini aşmıştı: İtalya'nın tabiî manzaraları, cazibeli kasabaları, kadim mebani, âbidat, kıyafetler, tiyatrolar ve bunların hepsinin üzerinde mavi bir sema, parlak ve sıcak bir güneş.

Cermanların binlerle senedenberi hayaliyle avundukları, arkasından koştukları, ellerine geçirdikleri halde bir türlü mutmain olmadıkları altın hazineleri ve sıcak güneş bu defa Cermanlığın büyük oğlu Goethe'nin dehasiyle ebediyyen kendi malları olacak ve tatmin edilmiş bulunacaklardı. Yalnız basit halkın tasavvur ettiği altın külçeleri, altın kubbeler şeklinde değil, ruhî mahsulatın değer biçilemiyen şaheserleri suretinde, keza yalnız uzviyetin temasını temin eden maddî sıcak güneş şeklinde değil, bediî ihtiyaçları tatmin eden, gece — gündüz farkı bilmiyen manevî bir güneş suretinde, muhayyel saadetler Cermanların mali olacaktı.

İlk İsviçre seyahati intibalarının subjektif oluşuna mukabil İtalya seyahati objektif olmuştu. Strazburg'da gotik sanatinin bodur kalan rönesans (Rafael) Polonya'da öbürünü gölgede bırakıyor. Fakat rönesans sanati de Roma'da antik âsar yanında sönük kalıyor.

İtalya seyahati sanat telâkkisinin istikrarına da âmil olmuştu:

Egyanın tesadüfî, fakat tipik tezahüratını gözden geçidikten sonra bunları kolaylıkla görünebilecek, kavrabilecek bir mahiyette tasavvur etmek; yani natüralizmden üslûba geçmek. Tabiat güzel de olsa aynen taklit edilmiyecek, güzel, aynı zamanda müteâli olan, tipik olan aksamı sanatkârane bu surette temsil edilecek. Bu tarz Şiller'in - (Sanat hürriyetin kızıdır. Hiçbir kayda tabi olmıyan, hiçbir maksat gözetmiyen, sanatkârın kendi cevherinden doğan eser beşeriyeti teâliye sevkeder.) suretindeki telâkkisinin daha geniş manalı şekli idi

İtalya seyahatinden dönüşte evvelce Vaymar'da tebea, halk olarak gördüğü insanlarla kendini müsavi tuttu. Her dilenci dostu idi! Artık hayatında en mühim vazifesinin devlet adamı, ressamlık. tabiiyecilik . . . . değil, şairlik olduğuna sarahatla kani olmuştu. Artık gayrı vazıh haller için müfessire, tenvir ediciye ihtiyacı yoktu. Artık şairlik kaynağının ışıkları, devlet adamı olarak yükselme emellerinin sislerinden, vazife, neşesizlik tazyiklerinin bulutlarından kurtulmuş ve hayatbahş nurlarını saçmıya başlamıştı: İfigeni, Tasso, Egmont, Ebe-

dî yahudi, (Vilhelm Meister) ve daha birçok mevzuları, fakat bilhassa (hayat ve dünya eşarını) Faust'u işliyordu.

Faust

Goethe tâ altı yaşından (niçin) sualleriyle başlıyan kâinatın esrarını çözmek emeline bir türlü kavuşamıyordu. Ne bir kitapta, ne bir efsunda, ne de kimyevî tahlillerinde hakikate, allaha vasıl olacak nuru bulamıyordu. Her taraftan, tıpkı meşhur bir vaizin allah nerededir sualine:

Yazmamış "Dürer„ inde Kzzı Keşşaf Taberi;
Haberim yok a gözüm, nerden alayım haberi.

suretinde söylediği gibi (sadre şifa verecek) bir cevap bulamıyordu. Okuduğu kitapların hepsi ona:

Gelenler hep çocuk geldi gidenlerden haber yok.

deyip susuyorlardı. Nihayet kuru, cansız kitapların bir dahiye birşey veveremiyeceğini anladı ve: (Çok kitap okuyan sade tabiati hakir görür. Halbuki, sade tabiatten başka, doğru hiçbir şey yoktur) diye doğru ilham yolunu buldu.

Herder, kendisini nurlandırdığı vakit eski devirleri, meşahiri mütalâa etmiyor, kendi içinde o devirleri, o meşahiri yaşıyordu. Harz'de, Alplarda dağları, muazzam tabiati dinlemiyor, kendi için, özünü dinliyordu. Şarlotte'nin sevgilisiyle gaşyolduğu vakitler lâhûtî âlemlerde kâinatın esrarını yaşamış ve kemal yolunun, hayattaki maksadın ancak bu tarz yaşayışla anlaşılabileceğini, hakikate götüren nurun ancak böylece elde edilebileceğini anlamıştı.

Goethe, Faust'ta insanı hakikate, saadete götürecek olan nuru temsil etmek istiyordu. Bu Faust mevzuu esasen birkaç edip tarafından işlenmişti. Hattâ Lessing, bütün ömründe Faust muammasiyle uğraştığı halde kat'î bir şekil bulamamıştı.

16 ıncı Rönesans asrı, yukarıda da kısaca işaret ettiğimiz veçhile, dikkate değer bir hususiyet gösteriyordu. Bilhassa Alman fikrî hayatında bu devirde çok dikkate değer simalar yaşamıştı: Luther gibi büyük bir reformatörün yanında Hantz Sachs gibi büyük bir halk şairi Götz v. Berlichingen, Egmont, Ulrich v. Hutten gibi vatanperver şövalyeler yanında bir de Doktor Faust vardı. Hakikatte, şeytanla ittifak eden ruhanî reisi tarzında olan, bu tip Avrupa'da eskidir. Ta Onuncu asırda Ostvida da görünür. 13 cü asırda tasavvuf devrinde Fransa ve Almanya'da aynı şahsiyetler tasvir edilir. Rönesans bu mevzuu ruh — madde, dünya — ahret tarzında yeni mevatla genişleterek işledi.

Tarihî Faust:

1841 de Orta Almanya'da doğmuş olan G. Sabelikus az tahsil etmiş, yarı âleminde malûmat sahibi bir adamdı. Hayatı hakkında sarahat olmamakla beraber mevcudiyeti muhakkaktır. Bu tarihî Faust ilâhiyat tahsil eder, Doktor olur. İlâveten Astrologi ve Tıp da tahsil eder. G. Faustus ismini taşır. Dinsizliğe meyleder. Spesser ormanında şeytan muhtelif

kıyafetlerde Faust'a görünür. Şeytan Hırıstiyanlık dinini terkederse kendisine yardım edeceğini söyler. Evlenmek arzusuna şeytan mümanaat eder. Faust'un gamlı zamanında Mefistofelisi güzel bir kadın kıyafetinde çıkar, teselli eder. Faust cehennemi tanımak ister. Havadan, ateşli dağdan cehenneme gider. Sonra cenneti görmek ister. Ejderhaların çektikleri araba ile yıldızlar, burçlar âlemine gider. Sonra dünyayı, Roma'yı Papayı görür, Muhammet diyarı olarak İstanbulu, Haremi, Sultanı görür. Mısır'a Kafkas'a gider. Macaristan dan Wittenberg'e döner. Kimyevî tahlillerle, sihirbazlıklarla uğraşır. Sonunda şeytan artık öleceğini söyler. Vasiyetname yapar. Doğru yoldan sapmış olan ruhunu şeytan alır.

15 — 16 ıncı asırlarda Orta devir âleminin sukutuna mukabil yeni âlem henüz teessüs etmediğinden şarlatanlar çoğalmıştı. İşte tarihî olan Faust'un bu devirde de tahlillerle uğraşması, yanında siyah bir köpek taşıması (2) kendisini esrarengiz bir şahsiyet yapmıştı.

İşte dahi Goethe'nin cisminde genç olarak başlıyan bu Faust (60) sene dolaştıktan sonra ihtiyar olarak hitama ermişti. Diğer birçok ediplerin bir şekil veremediği Faust'u Goethe kartal kanadına alarak yerleri, gökleri dolaşarak, hadisatı, esbabını kökünden tahkik ederek bir şaheser yapmıştı.

1772 de ilk notları başlanan Faust 1790 da bir parça (Fragment) olarak çıkmıştı. Goethe bu natamam olan müsveddesinde talebelik taşkınlıklarını çizmiş, hukuk ve kanunla yapılan derin istihzaları genişletmişti. Diğer bazı tadilât yapılmakla beraber Faust'un Mefisto'ya olan nisbeti bu müsvedde de dahi gayrı vazıh bırakılmıştı. Goethe'nin bu noktadaki esrar düğümünü çözüp çözmiyeceğinden şüphe ediliyordu. 1797 de başladığı (Faust, bir faca, I kısım) 1806 da bitmiş ve 1808 de basılmıştı. Birinci kısım Faust'a iki şey ilâve edilmişti : (I şeytan dünyası. — II sukut.)

Faust'un mevzuu :

Bütün ilmine ve fikrî tamikatına rağmen hayattan memnun olmıyan âlim Faust dünyanın bütün ezvakını tatmak için şeytana teslim olur. Şeytan Faust'u dirilere, ölülere, hükmeden bir sihirbaz yapıyor. Faust saraylarda kalıyor, en yüksek kadınların kalbini çalıyor. Sonra gayrımemnun ve pişman oluyor. Doğru yola, Allaha rücu ediyor. Tam bu sırada şeytan güzel Helena'yı gönderiyor. Faust bu hüsnün karşısında mest olarak Helena'ya sarılıyor, kollarının arasında bir acuzeye tahavvül ediyor. Faust hem dünyevî, hem de uhrevî saadetlerinden aldanmış olduğu halde cehenneme düşüyor.

Bu mevzuun motifini tesbit için bilfiil yaşamak, duymak zaruriydi.

Goethe'nin Vaymar'a nakli bu motifin mühim bir kısmını filen yaşamasına âmil olmuştu. Herzog Kral August'un anası Alman ruhî hayatının altın devrini Vaymar'da kurmuştu. Burada ilim ve sanat en geniş manada korunuyordu. Vieland 1772 de yazdığı (Altın ayna) romanında saray

(2) Bizde lekesiz köpek, hattâ at uğursuz sayılır.

hayatını, terbiye tarzını serbestçe münakaşa ettiğinden Vaymar'a mürebbi olarak çağrılmıştı. Sonraları Herder, Şiller Vaymar'a yerleşmiş - lerdi. Şu suetle Alman edebiyatının inkişaf devrinin temeli atılmıştı.

İşte Goethe'nin bu çok müsait olan Vaymar'daki saray hayatı, derin intibalar veren sevgileri, fikir ve hayalinde tamikat yadıyordu. Şiller'le tanışması sonra Şillerin vefatı Faust'u satır satır yazdırarak, adım adım ilerletiyordu. Fakat hatimesini bir düziye geri bırakıyordu. Çünkü Goethe hatimede metafizik ve etik düşünceleriyle sergüzeştlerine sembulik bir şekil vermek istiyordu. Bu, insanın malûm olan aklı ve düşüncesiyle neticelenecek bir şekil değildi. Burada şuursuz ve kayıtsız bir saikin âmil olması lâzımdı.

Nihayaet Yunanistan'ın istiklâli için bütün gayretiyle çalışan, Goethe nin — Şiller yanında — en aziz fikir ve his arkadaşı olan Lord Bayron'un ölümü dolayısiyle Yunanlılara istiklâl vererek beşeriyete yapacağı hizmet düşüncesi hatimeyi mühim surette ilerletmiş ve şu suretle Goethe hatimeyi de içinden duyarak çözmüştü.

Hulâsa : Dramın kahramanı olan Faust kendi ideali yolunda manialara çarptığından derin surette muztarip olarak ölçüsüz, hudutsuz bir surette kendini zevke salıveriyor. Ancak, harekâtını tahdit ederek, inzıbat altına alarak vazıh bir surette içtimaî ahlâka müstenit faydalı, ahenktar bir hayata döner. İşte bu tarz Goethe' nin bizzat kendi hayatıdır. Zaten Goethe'nin eserlerinin yüksek kıymeti, kendi hayatî sergüzeştlerini, şairlik salâhiyetiyle sanat ve hayalle besliyerek tasvir etmesindedir.

Altın arayıcılarına, tali kuşu - nun arkasından koşanlara (gündüz çalışıp akşam konuk olun. Hafta boyu ekşi ekşi savaşın, bayramları tatlı tatlı tesit edin.) diye umumî hayatta insana ancak çalışmanın ve çalışma mahsulünün zevk vereceğini söyliyrek halka dünyada en makul yolu gösterirken diğer taraftan Faust'un vefatından sonra meleklerin (Herkim bir düzüye savaşarak çalışırsa onu kurtarırız) suretindeki terennümleri ile iyiliğin beşer tarihinde ve ahrette galebe edeceğini söyler. Şu suretle de Alman milletine bitmez bir servet, sönmez bir ışık verir.

TARİHÎ VE MİLLÎ ÂBİDELERİMİZ

ABDÜLHAK ŞİNASİ

YER yüzünde öyle topraklar vardır ki gûya daha tarihe doğmamış gibi tamamen hafızasızdırlar. Bunların içinde ve üstünde insanın zihnine ve kalbine hitap edecek hiçbir din ve medeniyet hatırası yoktur. Bizim topraklarımız böyle sade topraklar değildir. Bizim topraklarımız birçok dinlere ve medeniyetlere hem beşik, hem mezar olmuş ve bağırlarında yarı gömülü, yarı canlı duran uzun bir tarih ile yoğurulmuş manalı topraklardır. Elimizden daha dün çıkmış olanları da, bugün bize kalanları da insanlığın muhtelif devirlerine sahne olmuş fikir ve his yatağı ve tarihin ana hatlarının uğrağı olan topraklardır. Sanılır ki kanlar derinliklerinden hâlâ sızar ve üstlerinde ruhların uçuşu duyulur.

Vatanımızın toprakları, bu bakımdan, madenleri, ormanları, tarlaları ve nehirleri gibi millî bir servet menbaıdır. Anadolu ve Rumelimiz bu itibarla Yunanistan ve Mısırdan da daha mühim ve zengin sayılabilir. Âsarı atika bakımından dünyanın en kıymetli harabelerinden olan Trua. Bergama ve eski " Acayibi seb'ai âlem „ den biri olan Efes mabedi harabeleri, Bogazköy hafriyat sahaları hep Türkiyededir. Ve meselâ İstanbul gibi bazı Türk şehirleri bir millete şeref verecek kadar zengin sanat şaheserleriyle donanmıştır. Hiç şüphe yok ki dünyada hiçbir şehir bundan fazla sevimle, san'atle, zevkle süslenmiş ve döşenmiş değildi. Fakat yazık ki bu yer altı ve yer üstü kıymetlerinin bütün keşifleri daha yapılmış ve bilhassa ehemmiyetleri daha lâyıkiyle anlatılmış ve tefsir edilmiş değildir. Ne diyoruz ? Hattâ mevcudiyetleri büsbütün emniyet altına alınmış bile değildir. Bunların değerlerini bilmeliyiz ki âtileri temin edilebilsin.

" Âsarı atika „ ve " Âsarı nefise „ denilen şeyler millî servetin ya toprağa gömülü yahut toprağa dikili ve canlı bir kısmı iken bunları görebilmek ancak terbiye edimiş gözlere, sevebilmek ancak ya insiyakî bir göreneğe yahut geniş manasiyle şuurlu bir millî kültüre ve hissedebilmek bir nevi ihtisasa ihtiyaç gösterdiğinden bu millî servet hazinemizin eskidenberi mevcudiyeti anlaşılmamış, inkâr edilmiş ve daha fenası, sahipsiz ve bakımsız bir halde bırakılarak yağma ve tahrip ettirilmiştir.

Üstünde yaşadığımız toprakların eski tarihini meydana koyan Arkeologiya Avrupa'da bile nisbeten yeni bir ilimdir. Bizde o kadar yenidir ki İstanbul müzesinin bazı çok verimli hususî teşebbüsleri istisna edilirse topraklarımızda Cümhuriyetten evvel-

ki zamanlarda yapılan hafriyatımız bizi kısmen çalmış, çırpmış fakat nihayet bu eserleri topraklarımız üstünde meydana çıkarmış olan yabancılara borçluyuz. Eğer yabancıların ilmi ve parası yardım etmemiş olsa çok mühim birçok hafriyatın neticelerinden de şimdiye kadar mahrum kalacaktık.

Eskilerimiz hafriyatı ihmâl ettikleri gibi meydandaki eski eserleri ve san'at şaheserlerini de açıkgöz yabancılara kaptırmışlardır. Avrupa müzeleri bilhassa Paris, Londra, Berlin müzeleri bizim topraklarımızdan kaçırılmış tarihî eserlerle ve san'at şaheserleriyle doludur. Hattâ koca bina cepheleri, kapılar, kemerler, metrolarca duvarlar sökülmüş, taşınmış ve sonra taş taş o müzelerin içinde tekrar kurulmuştur.

Üzerlernde muhtelif medeniyetlerin açılmış olduğu topraklarımız üstündeki bu eserleri eğer biz toplasak bugün bütün dünyanın en meşhur, en zengin ve en çok seyyah celbedecek müzelerine şüphe yok ki şimdi biz sahip olurduk.

Halbu ki biz satılması caiz olmıyan bu eserleri, kıymetlerini hiç bilmediğimiz için, hattâ parasız kaçırtmış, yahut yabancılara vermişiz. Bütün bu cehalet maceraları yüzümüzü kızartacak hatıralardır. Bunları unutturmak için cehdetmeliyiz. " Felekten intikam almak demektir ehli idrake — edip tezyidi gayret müstefiz olmak nedametten ! „

Eskilerin inanılmaz derecede büyük bir kabahatları daha, yine cehaletleri yüzünden, yabancıların o birçok sarfiyat ile meydana çıkardıkları harabeleri ve eserleri sahipsiz ve bekçisiz bırakmakla bunların taş ve mermer ocağı hizmetini görerek ötekinin berikinin keyfine veya istifadesine göre tahrip edilmelerine, mahvolmalarına müsamaha edişleridir. Küçük bir masraf ihtiyarı bunların muhafazasına kâfi gelebilirdi ve hâlâ gelebilir.

Fakat bundan daha hazini ve garibi var : Beş on şehrimiz Türk san'atı şaheserleriyle baştan başa adeta bir donanma gibi donanmışken, Anadolu hemen baştan başa bakımsızlıktan ölen eski Türk eserlerine bir mezar olmuşken Türk san'atı mevcut olmadığı da iddia edilirdi. Millî san'atımizden hattâ Türklerin bile haberi yoktu ve garpçılık cereyanının başladığı fakat daha şuurlu bir kavrayış halini almamış olduğu zamanlarda onu Türkler bile inkâr ederledir. Meselâ bir cami binasının pek güzel olabileceği hatırlarına gelmez ve bunu tasdik etmeği akıllarına yakıştırmazlardı. Millî san'at inhitat ettikten sonra da taraftarları iflâs etmişti. Millî sanatin zevkine dönmüş olanlar ona garp yolundan gelmişlerdir.

Tarihî ve millî olan bütün âbide ve eserlerin korunması meselesi tekmil kültür işlerinin nasıl nisbî ve millî olduğunu bir daha vuzuhla gösteriyor ve isbat ediyor. Zira tarihsiz olan ve üstlerinde yaşadıkları toprağın bile bir tarihi mevcut olmıyan milletler için bu mesele tabiî aynı ehemmiyeti haiz değildir. Halbuki bunun bizim için hayatî bir mesele olduğunu söylemek kat'iyen mübalagalı değildir. Zira milletimizin kökleri tarihtedir. Tarihimizin şuuru

manevî kuvvet menbalarımızdan biri olmalıdır. Ve milliyet meselesi bizim için de yalnız ırkî değil, harsî bir mesele olduğuna göre milliyetimizin şuurunu ancak böyle millî kültürümüzün esaslarında ve istinat direklerinin dayandığı sahalarda koruyabiliriz.

" Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti „ nin tesirleri kültür sahasında son derece verimli olacaktır.

Millî âbidelerimizi, millî san'at eserlerimizi ve hattâ tezyinî san'at eserlerini anlamak millî kültürümüzün bir kısmını teşkil edecektir. Her millet medenî seviyesini yükseltmek için böyle anlayışlara müracaat eder. Bunları anlayıp anlatmıyan bir millî kültür tasavvur olunamaz...

Türk zekâsı ve zevki Türk medeniyetini anlmak, kendini bulmak ve selâmet ve rüştüne ermek için onun bu şahitlerine ve bu vesikalarına bakmağa, bunları görebilmeğe ve sevebilmeğe, hulâsa bilmeğe ihtiyacı vardır. Ve eminim ki anlatacağımız bu eserlerle teşkil edebileceğimiz müzeler Türk medeniyetinin birer zaferi olacaktır.

Eski ve yüksek san'at eserlerinin hususî birer asaleti ve fazileti vardır. Ve hattâ belki de sırları vardır denebilir. Her fikir ve her ruh onları biraz kendine göre anlıyacak ve tefsir edecek fakat muhakkak bunlardan aldığı derslerle de biraz zenginleşecektir.

Bir taraftan geçmiş zamanları görmüş ve onlar içinden bize gelmiş bu kıymetlerine paha biçilmez eserleri ihmâl ile, tahrip ile mahvedersek diğer taraftan nasıl tarihi sevdiğimizi, ona bağlı kaldığımızı ve eski zamanlara alâkamızı söyliyebilir ve buna kimi inandırabiliriz ? Bilakis asıl bu tarihî esrlere bağlılığımızı göstermekle değil midir ki tarihe karşı ciddî alâkamızı isbat etmiş olabiliriz.

Asırların içinden geçip gelen bu eserler kulaklarımıza büyük denizlerin uğultusunu getiren deniz kabuk ları gibi geçmiş zamanların sesleriyle hâlâ dolu ve taşkındır. Bu âbideler ve bu sanat eserleri eskilerden bize miras kalan en iyi, en musaffa şeylerin bir lübbü, süzülmüş bir hulâsası, san'at ruhudur.

Bu tarihî ve millî abideler ve eserler aynı zamanda insan olmak dolayısiyle sevmemiz lâzımgelen bediî eserlerdir. Bunlar ve müzeler insan zihninin düşünmek için yükselebildiği ve konabildiği en yüksek ve ufukları en geniş zirveleridir. Bunlar san'at ve medeniyetin müşterek yolları, hayatın anlaşma noktaları, üstünden geçtiği çölün vahaları, akışının yüksek duraklarıdır.

Her şeyin sanki en müthiş düşmanı olan zaman bu eserleri tahrip eder, çürütür, dururken insan eli ona kendisinden daha müthiş bir muavin oluyor. Fakat bilakis biz ondan fazla şuur ve vicdana sahip olduğumuzu göstermeli ve tahrip değil, muhafaza ve siyanet etmeliyiz.

Bu toprakların asıl sahipleri ve öz çocukları olmakla bu tarihî ve millî abidelerin ve eserlerin muhafaza ve siyaneti yolundaki vazifemizi başkalarının bize hatırlatmasına hiç lüzum ve sıra bırakmamalıyız. Bu eserlerin yalnız millî değil, beynelmilel kıymetleri vardır. Zira medeniyetin öl-

çüsü müşterektir. Bütün medenî beşeriyet bunlara alâkadar olur ve alâkasını göstermiştir de ! Zaten bugün her memlekette kendi dahilindeki böyle tarihî ve bediî eserleri koruma ve bunların her tarafta korunması için de müşterek bir himmet cereyanı vardır, ve gittikçe kuvvetlenmektedir. Ve zaten biz de bu cereyanı kuvvetlendirmeğe çalışmalıyız. Zira belki ancak bu sayededir ki hudutlarımız haricinde kalabilmiş Türk sanat eserlerini ipkaya muvaffak olabiliriz.

Medeniyet tahrip ve imha etmek değil, cem ve tertip, himaye ve siyanet etmek demektir. Asıl medenî milletler belki bani olanlardan ziyade muhafaza etmesini bilen milletlerdir.

Büyük fatih milletler zapettikleri yerlerdeki kıymetli eserlere hürmet etmesini bilirler. Büyük cetlerimiz, eski fatih Türkler, memleketimizde buldukları birçok eserlere hürmet etmişler, meselâ İstanbul'da Bizanstan kalma birçok eserleri korumuşlardı. Bunların vazifelerini değiştirmekle hayatlarını muhafaza, müdafaa ederlerdi. Bazı kiliseler camiye tahvil edilirken en usta kalfalar tarafından iyice tamir, imar, tezyin edilirdi. Bu sayede bugün İstanbul'da eski Latin ve Bizans eserleri vardır ki Türk devrinin eserleriyle yan yana yaşarlar. Cetlerimiz bunları tahrip etmemişlerdir.

Balkanlılar bizim çekildiğimiz topraklardaki eserlerimizi tahrip etmişlerdir. Ve bizim de inhitat devrimizde bizzat kendi eserlerimiz aleyhinde onları taklit etmiş olduğumuzu söyliyebiliriz.

Halbuki memleketimizde yol ve konfor olsa hâlâ bu çalınmış çırpılmış harabeler, yarı meydana çıkarılmış asarıatika ve tarihî ve millî eserlerimizin biraz meydana konulup layıkı veçhile izah ve tefsir olunmaları sayesinde gösterilebilir hale gelmeleri memleketimize birçok seyyah ve müdekkik celbedecek ve turizm cihetinden birçok istifadeler temin edebilecektir. Bu istifadeleri hesap etmek memleket ve milletimizin en tabiî bir hakkıdır.

Hulâsa bütün bu " asarıatika „ , hafriyat, millî abideleri ve san'atı korumak vesaire meseleleri bizim için bir memleket, bir medeniyet, bir millî kültür, bir millet, bir devlet işidir. Bu işde millî haysiyetimiz mevzubahs olduğunu inkâr etmemeli, bilakis mümkün olduğu kadar yüksek sesle söylemeli ve izah etmeliyiz.

Maziden bize bu yolda ne zengin bir miras kalmıştır ! Acaba bunun adamakıllı bir hesabını olsun biliyor muyuz ? Ne gezer ! Bu zengin mirasın bir defterini tutmuş, bir listesini yapmış mıyız ? Hayır. Evel zamanlarda bu zenginliğimiz o kadar boldu ki evkaf suları gibi ölçüsüz akar, ve bu bolluk pek tabiî sayılırdı. Bu coşkun suların kuraklığı acı acı hissolunduğu zamanlardanberi de bunlar yani kalanlar tescil edilmemiştir. Buna artık şimdi cidden sıra gelmiştir sanırız. Bütün bu eserlerin kayıt ve tescili muamelesi ehemmiyetle yapılmalıdır.

San'atı ve zarafeti pek sevmiş olan eski büyük cetlerimizin miras bırak-

tıkları bu eserler sonraları inhitat devrimizdeki mütereddi atalarımızın bu san'at eserlerini anlayamıyanların, bu his ve ruha ya düşman, ya lâkayt olanların san'atı ve zarafeti sevmiyen cahil, kaba, âdi ve bayağı olanların ellerinde kısmen tahrip edilmiş bir haldedir. Hiç onları bu halde bırakmağa razı olabilir miyiz ?

Bazı belediyelerimiz ve müesseselerimiz, kendi kıymet bilmemezliği yüzünden, güzel eşyalarını evindeki çatı arasının tozları altında küflendirip çürüttüğü halde mahallesinin cahil, acemi ve zevksiz döşemecisine biçimsiz, rahatsız ve üslûpsuz fakat pahalı takımlar ısmarlıyan bir miras yediyi andırıyor : Ellerinin altındaki az bir masrafla tamir edilebilir kıymetli binaların viran olmasına göz yumup bin zahmet ve masrafla çirkin ve kaba saba binalar yaptırıyorlar.

Bugün İstanbul, Bursa, Edirne, Konya, Kayseri, Sivas, Erzurum gibi başlıca san'at şehirlerimizdeki abidelerimizin acınacak hali bize her kararımızda bediî bir noktaınazar lüzumunu ve birçok kararların acele alınmak ihtiyacını açıkça gösterir.

Zira millî san'at tarihimizin inhitat devrindenberi bu eserler ya büsbütün harap olmağa bırakılmış ve bugün mahvolmağa yüz tutmuş, yahut gûya tamir edilmek istenirken tahrip edilmiş ve bozulmuştur. Hele kıymetli eserlerimizi âdileştiren müstekreh bir sıvacılık vardır ki bu ananenin tahriplerine artık bir an önce nihayet verilmelidir. Gene bu binaların ve abidelerin bazısı, yahut bunların bir parçası kıymetlerinden tamamiyle habersiz olan Evkaf idareleri tarafından tahrip masrafını ödemiyecek bir para için kiraya verilerek berbat ettirilmektedir ki bu eski usûl de artık büsbütün menedilmelidir.

Tarihî, millî ve bediî bu abidelerimizin kıymetleri daha ne terbiye ve kültür sahalarında kabul edilerek tedris olunmuş, ne efkârı umumiye karşısında anlatılarak hiçe alınmalarına ses çıkarılmış, ne edebiyat ve san'at âleminde layıkıyle tefsir ve tasvir edilmiştir.

Bütün bunlar meçhul, keşfedilmemiş bir dünya gibi duruyor. Ne kadar yazıktır ki medenî şehirlerimizde bile daha bunların hukukî vaziyetleri tesbit edilmiş ve hattâ hayatları siyanet edilmiş değildir. Bu millî servet sahipsiz, sicilsiz, kayıtsız ve hukuksuz bırakılmış, hiçbir ihtimam görmediği gibi hiçbir emniyet altına da alınmamıştır.

Mazinin bu cehli, kayıtsızlığı ve zevksizliği bugünkü intibah hamlesinin tahammül edemiyeceği bir facia yekûnudur. Zira, gözler açıldıkça izan, binaenaleyh vicdan eskilerin tabiî gördükleri birçok şeylere artık razı olamaz. Topraklarımızda gizlenen servetleri araştırmamak ve bilakis üstünde hâlâ diri olan kıymetli eserlerin de dökülüp toprağa karışmasına seyirci olmak artık bugünkü vicdan ve iz'anın müsamaha ile görüp tecviz edebileceği bir hal değildir. Çok uzun süren bu eski bakımsızlıkları telafi için Cümhuriyet idaresi bu sahada yeni bir azimle ve hızla büyük bir gayret sarfına mecburdur. Zira vakit kaybetmeden, acele ile yapılacak pek çok işler vardır. Medeniyetin açtığı gözlerle bir an önce vazifeleri-

mizi görmeliyiz ve ihmâl veya kast karşısında hâlâ canını vermemiş ve henüz ayakta durabilen bütün eski veya millî eserlerimizi koruyup kurtarmağa aht ve cehtetmeliyiz.

Unutmamalıyız ki bütün bu meselelerle bizim ciddî surette, candan alâkamız ne kadar yenidir. Binaenaleyh, yapılacak işlerin çokluğuna hiç şaşmamalı ve bundan dolayı şaşırmamalıyız.

Yukarıki izahatla görülüyor ki bu işlerin başlıca iki cephesi vardır: Bir taraftan, " asarıatika „ ,müzeler cephesi, diğer taraftan millî abide ve eserleri muhafaza, tamir ve koruma cephesi.

Ve bu vaziyette de başlıca iki ihtiyaçla karşılaşıyoruz: Para ve kanun.

Şunu itiraf etmeli ki para burada da maatteessüf gene her zamanki gibi en mühim rolu oynuyor. Şimdilik ne Maarif Vekâleti, ne de Evkaf bütcelerinde yani devlet bütcesinde, ne de belediyelerin bütcelerinde bütün bu işleri başarabilecek kadar para ve tahsisat tefrik olunabilmiş değildir. Fakat bu işlerin ehemmiyetleri anlatılabildikçe ve kabul ettirildikçe bu tahsisatın, bu paranın artması da tabiîdir. Bunlar hem pek verimli hem pek müstacel işler olduğuna göre ehemmiyetlerine uygun birer bütceye mazhar edilmeleri ciddî surette beklenilebilir.

Bunu temin edebilmek için de bu fikirler etrafında mütemadi neşriyat ve izahat ister. Çünkü efkârıumumiye bu hususta lâyıkiyle tenvir edilmiş ve hazırlanmış olmaktan daha çok uzaktır. İşte bu işlerin bir de en yüksek manasiyle bir " propaganda „, bir anlatış cephesi de vardır.

İstenilen tahsisatın ve kanunların esbabımucibesi kitaplarla, konferanslarla, makalelerle anlatılmalı ki bu tahsisatı kabul edecek mebusların, belediyelerin ve resmî teşkilâtın muvafakatleri daha kolay elde edilsin ve halk da her vesile ile tenvir edilmiş olsun.

Bu eserleri asıl muhafaza edebilecek en tabiî ve daimî bekçiler halk olacağına göre memleketlerindeki eserlerin kıymet ve ehemmiyeti hakkında onları tenvir ve bu hususta alacakları emirleri iz'an ve vicdanlarının bütün yardımiyle ifa etmelerini temin etmek için iş başında bulunabilecek küçük memurları irşat etmek lâzımdır. Zira asıl tahribat ve müşkülât onların cehaletinden çıkıyor. Maarif Vekâleti bu işe lâkayt kalmamış, ait olduğu makamlara birçok tamimler göndermiş, geçenlerde " Tarihî abide ve eserlerimizi korumağa mecburuz „ ünvanlı bir risale neşr ve tamim etmişti. Muhterem müzeler müdürü Hamit Zübeyr Bey de Cümhuriyet Halk Fırkasının neşr ve tamim ettirdiği " Tarihî abidelerimizi koruyalım „ unvanlı bir risale yazdı. Gene Maarif Vekâleti yakında müze işlerine ait bir bülten neşrettirecektir.

Daha yepyeni bu himmetlerle şüphesiz ki muhitte bir alâka uyanmağa başlamış ve mazideki hataların tekerrürü imkânı şimdi azalmıştır. Hele bazı Valilerin ve memurların bu sahadaki gayret ve himmetlerini sitayişle anmak muvafık olur. Bu sahada mesut neticeler istihsâl olundukça umumî alâka da artacaktır. Hiç

bir teferrüata girişmeğe imkânı olmıyan bu uzun makalede ancak — tamam bile olmıyan — bir fihrist gibi saymak şartiyle yapılması lüzumlu olan başlıca bazı işleri hatırlıyalım :

Dediğimiz gibi bir taraftan hafriyat ve müze işleri var :

Anadolu'nun binlerce höyüklerinden en ehemmiyetli gözükenlerinde ve en zengin tahmin edilen yerlerde hafriyatta bulunmak işi :

Busene yedi yerde hafriyat yapılmakta ve bunun iki tanesi doğrudan doğruya Maarif Vekâleti tarafından yaptırılmaktadır. Ekserisinden kıymetli neticeler elde edilen bu hafriyatın tahsisat nisbetinde arttırılabileceği şüphesizdir.

Lüzum ve imkân nisbetinde yeni asarıatika müzeleri açmak işi :

Müzeciliğin bizde her halde nisbî bir inkişaf görmekte olduğu meydandadır. Cümhuriyetten beri Maarif Vekâleti bu sahada kayıtsız kalmamış bir " Asarıatika ve Müzeler Müdürlüğü „ teşkil etmiştir. Bu müdürlüğün ihdası pek verimli olmuş ve teesssüsündenberi kendisinden beklenilen birçok faydaları temin ederek ne kadar elzem olduğunu isbat etmiştir. Bugün 17 müze veya müze depomuz mevcuttur. İtikadımca " açık müzeler „ denilebilecek mühim harabeleri de tescil ve bunlara ilâve etmelidir.

Meydandaki bu büyük harabelerin ve Boğazköy gibi mühim hafriyat sahalarının bekçilerle muhafaza ettirilmesi :

Bu açık hazineleri siyanet elbette güçtür ve böylece millîî bir servetimiz mütemadiyen çalınmakta ve erimektedir. Maarif Vekâleti buna karşı bu harabelerin en mühimlerine bütçenin müsaadesi nisbetinde bekçiler koymuştur. Fakat bunların çoğaltılması ve daha birçok tarihî harabelerin mümkün olduğu kadar iyi muhafaza ettirilmesi lâzımdır. Bu da bir tahsisat işidir.

Yeri bulunmuş veya topraktan çıkarılmış fakat uzaklarda yağmur, kar, çamur altında tahribata maruz olarak yatan eski ve kıymetli taş ve heykellerin müzelere nakli :

Maarif Vekâleti buna da imkân yani para nisbetinde çalışmaktadır. Birçok eserler muhtelif müzelere naklettirilmiştir. Lakin içlerinden talisiz olan bir kısmı da tahsisatsızlıktan dolayı daha sıra bekliyorlar. Bu işte de eldeki para nisbetinde muvaffak olunacağı şüphesizdir.

Hafriyat içlerinden veya muhtelif yerlerden bulunup getirilecek — Avrupa'lıların Hitit dedikleri — Etilerden kalma eserlerle memleketimizde senelerce sürmüş olan çalınmağa, çırpılmağa rağmen, gene dünyanın en zengin bir müzesini kurabileceğimizden eminiz. Müzeler müdürlüğünün bu sahadaki himmet ve muvafakıyetiyle yalnız son senelerde toprak üstünde bulunmuş ve yakınlıklarına göre, Ankara, Kayseri, Adana ve Sivas müzelerine toplattırılmış olan Eti eserlerinin sayısı yüzleri geçmektedir. Maarif Vekâleti büyük bir " Asarıatika müzesi „ yaptırmaktadır. Ankara böyle dünyada en zengin bir Eti eserleri müzesine sahip olmağa lâyıktır. Bunu temin için de yalnız tahsisat kâfi gelecektir.

Nihayet müze âlimlerine ihtiyacımızı düşünmek, bizde müzeci yetiş-

tirmek ve Avrupa'ya Arkeoloji tahsili için gençler göndermek lâzımdır. Maarif Vekâleti buna da çalışarak elden geldiği kadar muvaffak oluyor. Tahsillerini ikmâl ile dönmüş olan Müfit Arif Bey ve bazı pek güzel yazılarını okumuş olduğumuz Remzi Oğuz Bey gibi istidalı, kıymetli âlimlerimiz yetişiyor. Bunları çoğaltmak da kısmen bir tahsisat işidir.

Diğer taraftan da islamî devirlerden kalma yani eski Türk'lerin, Selçuk ve Osmanlı Türk'lerinin bize miras bıraktıkları ve kısmen canlı ve ayakta duran klasik abide ve eserlerimize ait işler var :

Güzelliklerini, kıymet ve ehemmiyetlerini bütün dünya mutahassıslarının tasdik ettikleri bu zarif ve azemetli abideler içinde derhal tamirlerine lüzum olan yüzlerce binalar ve eserler vardır. Bunların Maarif Vekâletinin busene neşrettirdiği " Tarihî abide ve eserlerimizi korumağa mecburuz „ unvanlı risalede bulunan ve eksik olduğu işaret edilen bir listesi bu işin ehemmiyet ve azemetini isbat edecek derecede vazıh ve mühimdir. Asırlarca süren müzmin bir inhitat yüzünden bu eserlerin çoğu harap bir haldedir. Fakat ehemmini mühimmine tercih ile bunları ilmî bir tarzda tamire başlamak da tehir edilemiyecek bir vazifemizdir. Burada Reisicumhur Hazretlerinin 1931 senesindeki tetkik seyahatları esnasında Konya'dan Başvekil Paşaya gönderdikleri ve mezkûr risalede bulunan bir telgrafın bir parçasını zikredelim : " Konya'da asırlarca devam etmiş ihmaller sebiyle büyük bir harabi içinde bulunmalarına rağmen sekiz asır evvelki Türk medeniyetinin hakikî mimarî şaheserleri sayılacak kıymette bazı mebani vardır. Bunlardan bilhassa Karatay medresesi, Alâettin camii, Sahip Ata medrese, cami ve türbesi, Sırçalı mescit ve İnce minareli cami derhal ve müstacelen tamire muhtaç bir haldedir. Bu tamirin gecikmesi bu abidelerin kâmilen indirasını mucip olacağından kâffesinin mutahassıs zevat nazaretiyle tamirinin temin buyurulmasını rica ederim. " İşte Gazi Hazretlerinin bu arzusu bu sahada bize ümit verecek en büyük beşaret haberidir. Zira onu hep muvaffakıyet yollarında görmüşüzdür. Bu sahada en güç fakat en mühim işimiz bu millî abide ve eserleri tamir etmek, kurtarmak ve korumaktır. Vaktin geçikmesi milletimiz için telafisi kabil olmıyan bir ziyan teşkil edecektir. Bu tamir ve muhafaza işi tabiî oldukça mühim tahsisata ve paraya bakar. Hükûmetçe bu abidelerin muayyen bir programa göre tescil ve tamir edilebilmeleri için ayrıca uğraşılmış, varidat bulmak çaresi düşünülmüş ve bu tarihî eserlerin Maarif Vekâletinin teşkil edeceği mutahassıs bir heyetin idaresi altında tamiri, bakımı ve korunması prensip olarak kararlaşmıştır. Asırlarca süren bir inhidamdan sonra bakıyye kalan bu binaları kurtarmış olmak bizim nesillerimize müyesser olursa ne mutlu . Bunun ehemmiyetini izah için ne yazılsa azdır, bu büyük işteki muvaffakıyetleri tesit için de ne yapılsa lâyık olacaktır!

Bir de bütün bu abide ve eserlerin hayatlarını koruyacak kanunların lâzımsa bir an evel ıslahına ve ik-

maline ve buna lüzum yoksa, tam bir surette tatbiklerine geçilmesine itina ve nezaret etmek ister. " Muhafazai asarıatika kanunu „ belki bazı tadillere ve ilâvelere muhtaçtır. Mevcut kanunlar iyi de olsa tatbikleri her nedense gevşemiştir. Bu hali düzeltmek ister.

Bütün tarihî ve millî âbidelerimiz, tayin olunacak bir tarihten önce yapılmış olan bütün Türk eserleri millî bina, millet malı olarak tescil edilmeli ve bu tescil muamelesinden sonra hükûmetin müsaadesi olmadan artık hiçbir el bunlara dokunamamalıdır. Böylece bu eserleri yıkılmaktan, çalınmaktan veya ahmakça tahrip olunmaktan kurtarmalı, kendilerini resmen mahfuz ve atilerinden emin bulundurmalıyız. Büyük bir sevinçle söyliyebiliriz ki bu tescil muamelesine de kısmen başlanmıştır.

Vilayetlere mahallî müzeler, belki sırf millî etnoğrafya müzeleri teşkili hususunda yapılabilecek en güzel tavsiye de memlekette bulunan eski kıymetli binaları müze haline kalbederek onlara böyle bir vazife bulmakla hayatlarını kurtarmak ve mevcudiyetlerini emniyet altına almaktır.

Belediyelere verilmesi en lüzumlu talimat da şehri imar etmek isterken tarihî ve bediî bir kıymeti olan eski eserleri yol ve meydan açmak için yıkmak ve bozmak değil, bilakis bu eserleri korumak ve kurtarmak için yolları ve meydanları bunlara göre tanzim etmek yani yolları bunların önünden geçirmek ve meydanları bunların etrafından açmaktır.

Belediyelere verilecek bunun kadar mühim ikinci bir talimat da parmaklıklar içinde bir park ve açık bir müze gibi muhafazası mümkün olan eski tarihî mezarlıkları birkaç metroluk bir yer kazanmak için öldürmemek, ölülerin taşını nafile yere katletmemek, içlerinde geçmiş bir zaman yaşıyan bu millî ve hisli köşelerin güzelliğini ve ruhunu mahvetmemektir. Maarif Vekâleti bunu da tamim etmiştir.

Zaten Evkafa, Belediyelere yahut kime ait olursa olsun bütün tescil edilmiş âbide ve eserler, mezarlar ve mezarlıklar müzelerin mürakabe ve visayeti altına konulmalı ve kimse müsaade almadan bunları tamir bile ettirememeli, tamirlerinde Müze Müdürlüklerinin fikirlerini ve emirlerini dinlemeğe mecbur olmalıdır. Zira aksi takdirde yapılanın, iyi niyetle de olsa, tamir değil, tahrip olması imkânı daha kuvvetlidir.

TARİHTE TÜRKLER VE SPOR

ALİ RIZA SEYFİ

MİLLİ tarihimiz daha işlenmemiş bir elmas gibi parıltısını ancak yer yer göstererek karşımızda duruyor. Bu işlenmemiş elması işlemek, hiç olmazsa işlemeğe başlamak yeni Türkiyenin yeni nesline düşen birçok güç vazifelerden biridir. Bu iş için yüzlerce, binlerce sanatkârın ateşli yürekler, yorulmaz başlar, çok itinalı ellerle uzun uzun çalışması lâzımdır. Bu işlenmemiş elmasın binlerce yüzü, "façeta,, sı vardır. Nihayetsiz yılların tozu toprağı altında kalmış, kabuk bağlamış bu cepheler silinip temizlenince ortaya sahiden gözleri kamaştıracak ve beşeriyet hazinesinin üst rafına konacak bir muhteşem "elmaspare,, çıkacaktır. Ben bu büyük işe, bu kuvvetli işçiliğe karışmak şerefini dava edebilecek kadar haddimi bilmez değilim. Ancak iş o kadar büyük, o kadar dağınık, o kadar güçtür ki: Bunda en güçsüz ve değersiz bir emekçinin bile yardımı faydasız sayılamaz.

Bu yazımızda Türklerin cihan sporlariyle, idmanlariyle tarihî bağları üzerine birkaç söz söylemek istiyoruz. Kendim de gençliğimde ve daha sonraları sporla alâkadar olduğum için bu iş üzerine araştırmalar yapmak hiç bir vakit aklımdan çıkmamıştı. Burada ise öğrenebildiklerimi söylemekten ziyade yalnız bir mevzu üzerinde duracağım.

Türklerde "güreş,, in, atlet idmanlarının, binicilik oyunlarının, en sonra (football) *futbol, (hokey)* gibi daha hafif nevinden oyunların tarihi araştırılması, bugün garp medeniyetinde gördüğümüz şekilleriyle yanyana getirilmesi ne kadar faydalı ve ne kadar tatlı bir iş olur! Meselâ bir İngilizle konuşan bir Türk gencinin göğsünü gere gere o İngilize:

— Biz sizin millî oyununuz sandığınız futbolü, binicilik bediası, yiğitlik örneği tuttuğunuz bu heyecanlı *Polo* oyununu sizden iki bin sene, üç bin sene önce büyük Türkistan ovalarında ve nihayetsiz Çin memleketinin tahtına oturduğumuz zaman Çin saraylarının meydanlarında oynuyorduk!

diyebilmesi ve bunu bıçakla kesercesine ispat etmesi kadar millî gurura hoş gelecek ve millî gençliğin kendisine güvenmesini yükseltecek ne vardır?

İşte biz bu yazımızda gençliğimizi bu kuvvetli vaziyete koyacağız ve asıl mevzuumuz *futbol* ile *polo* dır.

Yalnız şurada iki söz daha söyliyelim:

İngiliz âlimlerinden biri dil araştırmalarının tarihî hakikatlerin bulunmasına nekadar çok yardım etti-

ğini göstermeğe çalışırken şöyle dediğini hatırlıyorum:

"Meselâ futbol isminin halis ingilizce bir söz olması o oyunun asıl İngiliz oyunu olduğunu, İngilizlerden çıktığını gösterir.. ilâh.,,

Biz de aşağıda göseteceğiz ki: Bu gibi düşünceler her vakit doğru çıkmaz.

* * *

Polo katî olarak bir Türk oyunudur:

Polo zaten dünyanın en eski ve en usta binici milleti olan Türklerin oyunudur. Bu güzel ve çok yiğitçe sporun öz Türk malı olduğuna inanacak malûmatı daha gençliğimde öğrenmiştim. Ve bu kanaatimi taşımakla büyük sevinç duyduğumu birkaç genç sporcumuza da söylemiştim. Ancak birçok doğru şeylere sataşan bir takım güç inanıcılara işi güneş gibi aydın gösterecek deliller elimde yoktu. Benim kafamı kandıran deliller belki onlara çürük görünecekti. Bir de memleketimizde *polo* daha ortaya çıkmamış olduğundan böyle üç dört satırlık bir bilgiyi gazete veya mecmualarımıza göndermenin gülünç bir gösteriş sayılacağını düşünmüştüm.

Polo nun bir Türk oyunu olduğunu öğrendiğim tarih hatırladığıma göre *326* senesidir, O zaman Çanakkale boğazında olan donanmada sani mülâzımdım. İngilizlerin meşhur "Navy and Army,, yani "donanma ve ordu,, isimli mecmuasının kolleksiyonlarını okurken *Polo*'nun İngilteredeki tarihi hakkında bir yazı gördüm: Bu yazıda *Polo*'nun İngiliz oyunu olmayıp Hindistan oyunu olduğu ve Hindistandaki İngiliz ordusunda bulunmuş — şimdi ismini hatırlıyamadığım - bir İngiliz miralayı tarafından on dokuzuncu asırda İngiltereye getirildiği gösteriliyordu. Ancak düşünceme en çok çarpan şey oyunun öz Hindistan oyunu da olmayıp Hindistana Tükistandan — büyük bir tarih yanlışlığı olarak — Mogol denilen Türk fatihler, yani Babür Şah ordusiyle getirilidğinin de söylenmesi idi. İngilizlerin kendi kalemleriyle bize verdikleri bu delil yetmiyor muydu?

Birkaç seneler sonra meşhur İngiliz seyyah ve müdekkiki Rawlinson'un İrandaki araştırmalarının neticelerini gösteren eski ve çok değerli eseri okurken, eski İran medeniyetinin bıraktığı mahkûkât ve resimler arasında belki iki bin seneden çok bir zaman önce *Polo* oyuncusunu gösterir bir resim gözüme çarpmıştı. Galiba Rawlinson resim için "Top ve Çevkân,, ismi altında fakat onu İrana bağlar gibi birkaç satır da yazmıştı. Eseri senelerdenberi tekrar okumadığım için iyi hatırlıyamıyorum. İşte bu ikinci raslayış, güç inanıcılar elinde benim iddiama karşı bir silâh olacaktı ve *Polo*'nun bir Türk oyunu değil iki bin senelik bir İran oyunu olduğu ileri sürülebilirdi. Halbuki, böyle bir iddia elbet çürük olacaktı. Çünkü:

1 — İran, "İran,, olalı karşısında bir de "Turan,, vardı. Eski şark tarihini "İran ve Turan,, savaşları dolduruyordu. "Turan,, lıların İranlılardan daha usta binici, binicilik o-

yunlarıyla daha çok uğraşır oldukları güneş gibi belliydi. [1]

2 — Bilgimizin yetişemediği karanlık tarih zamanlarındanberi Turan kavimleri, ulusları takım takım İran topraklarına girmiş, hele gün doğuşu ve yıldız (şimal) parçalarında yerleşip kalmışlardı. Bu da "göçme„ ve "yerleşme„ işlerinin son asırlara kadar sürdüğü İranın bin senedenberi Türk hükümdarları ve Türk orduları ulusları altında yaşamasından anlaşılır.

3 — Hindistanda "Büyük Mogol„ denilen Türk saltanatını kuran "Babür„ Şahın kendisi, ordusu ve o saltanatı sağlamlaştırmağa gelen bütün ordular, uluslar halis Orta Asya Türkleri idi. Hindistanın yıldız parçasına Türkistan siması bile vermişlerdi. Kısacası İngilizlere *Polo*'yu öğreten Türklerin asıl İranlı, Fars dediğimiz ırk ile zerre kadar siyasî bağları bile yoktu.

İşte *Polo*'nun öz Türk oyunlarından olduğuna beni inandıran düşünceler bunlardı.

Geçenlerde müdekkik bir zatin gazetelerden birinde *"Polo Türk oyunudur„* başlıklı yazısını ve beraberindeki resmi görünce bütün alâkalarım gene uyandı. Bu güzel hakikati temiz ve kıskanç bir milliyet duygusiyle hepimize gösteren o zate burada saygılarımı göstermeği tatlı bir borç bilirim.

Ancak *Polo*'nun bir Türk oyunu olduğunu ve onun İran dediğimiz topraklara da Türkler tarafından getirildiğini gösteren yeni ve sataşılmaz bir delile son zamanlarda rasladığım için, meseleyi kökünden kesip atmak üzere buraya yazıyorum; birçok işler için olduğu gibi bunda da Çin tarihleri işimize yaramaktadır:

İlk malûmat Çin tarihlerinde ilk defa olarak *710* milât senesinde *Polo* oyundan bahsedilmesidir. Bu, Çin hakanı ve hanedanı ile vükelâsı karşısında oynanan bir oyunu bildiriyor. *Polo* olduğu şüphesiz surette anlaşılan bu oyun birçok asırlar Çinde rağbet görmüştür. *Polo*'nun şarkta gördüğü rağbeti ve nekadar yayılmış olduğunu anlamak için kadınlara ve kızlara bile Polo oyunu öğretildiğini ve kadınlarla kızların hatta eşeklere binerek Polo oynadıklarını söylemeliyiz.

Yukarıda *Polo*'nun Çinde bundan daha 1200 sene evel oynanmakta olduğunu göstermiştik: Bunu bir işten dolayı o zaman *Polo*'dan bahsedilmiş olmasından öğreniyoruz; acaba oyun ondan daha nekadar evvellerdenberi oynanmakta idi ?

Buna karşılık şu sorgu ortaya çıkabilir:

— *Polo* İran oyunu değildir, Turan oyunudur, diyorsunuz, pek âlâ; fakat yukarıda dediğinize göre ya Turan oyunu da değil de Çin oyunu ise?

Hayır; bu da olamaz. Çünkü Çinde *Polo* oyununun ünlü ve en yüksek üstatları (Hatay — Kiyati) Türk-

[*1*] *Dünyanın en meşhur binicisi olan Araplar bile İslâmiyetten sonra Maveraünnehirde Türk süvarisiyle karşılaştıklarında hilâfet merkezine "ata yapışık bir millete rasladık, bir türlü yenemiyoruz!„ diye haber göndermişlerdi.*

leri idi. Bu hakikat Çin tarihleriyle ortaya çıkarılabilir. [2] Bundan başka binlerce sene muhafazakâr, anane esiri ve sayısız türe, merasim zinciri ile bağlı kalmış Çinlilerin kadınları, kızları bile eşeklere bindirerek *Polo* oynatmaları, impratorun ve saray büyüklerinin bu hoyrat (!) oyuna, karşılarında oynatmağı türe yapacak kadar, düşkünlükleri hiç akla sığar mı? Bir kere öz Çinli olan kadın ve kızların o sakat ayaklarla ata, eşeğe binebilseler bile en korkulu, güçlü, oynak direnmelere lüzum gösteren ve tabanlarla ayak parmaklarının büyük rol oynadığı bu oyunu becerebilmeleri düşünülebilir mi?

Bu gibi işlere dikkat etmiş Avrupalı bir iki âlim *Polo* oyununun (Hatay) Türkleri tarafından ortaya çıkarılmış olduğunu söylemek yerinde kalıyorlar, ancak Çinin eski zamanlardanberi İran ile tanışıklığı olduğunu da düşünerek "yoksa oyun Çine İrandan mı geldi?„ diyorlar. Halbuki, İranın Çin ile alâkası ancak, bin korkulu çöllerden, bellerden geçen ve senede bir iki sefer yapamıyan ve zaten Çinlilerden, ve İranlılardan çok mütevassıt, mahallî Türk kabilelerinden yapılmış kervanlardan başka bir şey değildi, tanışma sade ticarî idi ve ticaret de birkaç kumaş ve müstesna matah (emtea) üstüne kurulmuştu. Araştırdığımız işte o türlü bir münasebetin izini aramak bile büyük yanlışlık olur.

Alınız size bir son ispat daha:

Çinde *Polo* yalnız imparatorun karşısında oynanmakla kalmıyordu. İmparatorun kendisi de at sırtına binip *Polo* oynuyordu; hem de kendi tapuğu (tebaası) ile oynuyordu. Siz çocukların Ataya taptıkları ve imparatorun " Gök oğlu „ tanındığı o merasimci Çinde böyle kafada bir imparatorun yaşamış olduğunu, böyle yiğit, demokrat bir hükümdar hanedanını düşünmeğe kıyışabilir misiniz?

Polo'nun öz Çin oyunu olmadığının, oraya Türkler tarafından getirildiğinin, hele tebaasiyle *Polo* oynıyan, ev takımı ve vükelâsiyle *Polo* oynatıp seyreden Çin İmparatorunun yıldız illerinden gelip Çini eline alan Türk İmparatorlardan olduğunun göze çarpar bir ispatı da öz Çinli büyüklerin bu hali çirkin görmelerdir. [3] Bakınız: Onuncu milât asrında öz Çinli olduğu halde devletinin çok yüksek bir yerinde bulunan birisi İmpartaorun *Polo* oynamasını bir türlü millî türeye ve Çinli hükûmet hükmüne yediremiyor da başının kesilmesini göze alarak İmparatora *Polo* dan vazgeçmesi için bir rapor veriyor; bu raporda şu hükümler vardır:

1 — Eğer hükümdar tebaasiyle

---

[2] Bu sözümüzün doğruluğunu göstermek için uzun müddet Çinde Mingpo İngiliz konsolosu bulunmuş olan ve Cambridge darülfününunda Çin lisan ve edebiyatı muallimi profesör Herbert A. Gıles' i şahit tutarız:

"The Kitan tartars were the most skillful players...„

(The civilisation ofChina)

[3] O tarihte Çin tahtında Türk ırkından imparatorların oturduğunu tarihte görebilirsiniz.

oyun oynarsa elbet arada savaş olacaktır. Bunda eğer hükümdar kazanırsa tebaa utanmıya düşer ve hükümdara gönlü kırılır; eğer tebaa kazanırsa hükümdara karşı kurum satar, yüz bulur.

2 — Bir atın sırtına atlayıp elde sopa, sıra ve rütpe tanımaksızın ve sade birinci olmak, kazanmak için karmakarışık öteye beriye dörtnala koşmak hükümdar ile tebaa arasındaki bütün türe ve saygıyı bozar.

3 — Hükümdarlığın asıl işlerini benimsememek, ve korkulu en küçük bir işe bile koşmak hükümdarın gerek devlete, gerek büyük imparatoriçeye karşı borçlarını tanımaması demektir!„

Gördünüz mü asıl Çinli felsefesini! Türeci, gevşek, hepimizin bildiği Çinli düşüncesi ancak bu olabilir. Çinli ananeye, göreneğe karşı gelmeği kafasına bile getiremez; eğer *Polo* Çinli oyunu olsaydı, asıl Çinli hükümdarlar bunu oynasalardı yukarıki hâdise çıkar mıydı?

Futbol bir şark oyunudur:

Futbol oyunu da Çinde çok eski zamanlardanberi oynanmıştır. Esasen oyun kıl doldurulmuş bir topla oynanırdı. Beşinci milât asrından-beri ise kösele kılıf içinde hava ile şişirilmiş bir barsak topla oynanmağa başladı. Bu iddiamız kuru bir lâf değildir; eski asırlardan kalmış bir Çin resmi bugün eldedir ki; bunda kale âdeta bir " zafer takı „ halinde gösteriliyor; bu resimde oyuncuların teknik isimleri ve yerleri de vardır. Hattâ şunu da söyliyeyim ki, yetmiş nevinden fazla topa vuruş tarzı sayılmakta ise de oyunun asıl kaide ve nizamları hakkında bir bilgi elde edilememiştir.

Yalnız bir Çin yazıcısının bildirmiş olduğuna göre:

"Çin futbolünde kazananlara çiçek, meyva ve şarap ile mükâfat olunurdu; daha garibi tıpkı şimdiki vazolar, kupalar gibi galiplere gümüş vazo ve kupalar ve nakiş işlemeleri de verilirdi.„

Çin futbolünün yalnız bir hoşa gitmiyecek nizamı vardı: Yenilen tarafın kaptanı kırbaçlanır ve daha başka bir takım hakaretlere uğrardı.

Üç dört asırdanberi Çinde unutulmuş olan bu futbol şimdi, ecnebi ustaların yardımiyle Çin mekteplerinde yeni baştan canlandırılmaktadır.

Burada davamızı — eğer mümkünse — daha kuvvetlendirmek için bir söz daha söyliyelim:

Çinlilerin en ufak ibadet, görenek ve ananelerini binlerce senedenberi terketmiyen muhafazacı bir millet oldukları meydandadır. Bu iki oyunun asıl Çinlilere mahsus bir oyun olmadığı ancak birer devir içinde oynanıp unutulmasından anlaşılmıyor mu?

KÖYDE MEKTEP

HİLMİ A. MALİK

KÖYLÜLERİN iyice uyanmaları ve köylerine lâyikiyle hizmet edebilmeleri, cümhuriyet maarifimizin köylerde açtığı mektepler ve çocuklara okutuğu derslere bağlıdır. Bilgili ve tecrübeli kimselerin hazırlıyacakları köy mektebi programları köylerdeki cehaleti, yoksuzluğu, hastalığı ve batıl inanışı tamamen değilse bile şimdilik kısmen ortadan kaldırmayı ve köylünün kabiliyetini, istidadını ve enerjisiyle kendisine memleketi hakkında sonsuz itimat telkin etmeyi; toprak verimini ziyadeleştirmeyi, ve bu suretle zamanla bütün köylünün ve milletin verimini ve refahını yükseltmeyi gaye edinmelidir.

Bir ferdin olduğu gibi bir milletin de iktısadı ve serveti fazla istihsalde aranmalıdır. Yiyebileceği ve sarfedebileceği kadar istihsal yapan bir cemiyetin ve milletin verim kalibiyeti azalır, terakki istidadı körlenir. Bu hakikati gören çok muktedir ve bilgili Maarif Vekilimiz Reşit Galip B. bütün kuvvet, kudret ve dikkatini köylere ve köylülerimize çevirmiştir. Hiç şüphe yok ki, güzel ülkemizde en ziyade ehemmiyet verilecek noktalardan biri çiftçiliğimize ruh ve kan vermektir. Bir mebusumuzun dediği gibi ülkemizde topraktan geçinenlerimizin adedi 10,5 milyona yakınmış. Toprağı ihmal etmek veya toprağa karşı lâkayt kalmak, memleketin belkemiği olan köylümüzün ve toprakla geçinenlerimizin ihtiyaçlarına ve dertlerine lâkayt kalmak demektir. Toprak sahası, makine ile beraber inkişaf eder, etmelidir. Nasıl ki bir ferdin vücudundaki azaların aynı zamanda ve aynı nispette inkişaf etmesi lâzım ise, memlekette mevcut her sahanın ve her şeyin de aynı zamanda ve aynı nispette büyümesi ve dal budak salması mühimdir.

Şark vilâyetlerimizin bazılarında göçebelik eden aşiretlerimizi de bulundukları fena vaziyetlerden kurtaracak cümhuriyetin köy mektepleridir. Binlerce senedenberi birçok medeniyetleri sinesinde barındırmış, onları yükseltmiş ve dünyanın her tarafına yaymış olan bu Anadolu, bu Türk diyarı ve toprağı, herhalde çok zengindi. İşte onu yeniden o hale koymak işi, Türk Cümhuriyetine düştü.

39.940 köyde her birinde mektep kurmıya bugün için ne malî vaziyet müsait ve ne de muallim vardır. Maarifin şimdilik biribirine yakın köylerin ortasında yatı mektebi yapmak teşebbüsü şayanı teşekkür olmakla beraber köylerin dağınıklığı arzu edilen gayenin temini oldukça güçtür ve tabiatiyle zaman alacaktır. Bununla

beraber, meselenin halli, millî davalarımızdan birinin ve hiç şüphesiz en mühimminin halli demek olacağından bu sahada yorulmak bilmez gayretlerle çalışmak lâzımdır. Her köyde kullanılan, yani ekilen ve biçilen topraktan çok daha fazla toprak vardır. Mektep binasının köyün kenarında ve müsait yerinde kurulması elzemdir. Köyün fazla ve boş yerlerinin köyün mektep binasına, bağ bahçesine ve tarlasına tahsisi çok hayırlı bir iş olur. Boş arazisi olmıyan köylerde, arazisi bol köylerin yerlerinden bir kısmını mektebe vermeleri teşvik edilir. Taşı ve tuğlası çok köylerde mektep binaları taştan ve tuğladan yapılmalıdır. Binaların inşa masrafına vakti yerinde köylüleri iştirâk ettirmek köyün mektebe karşı alâkasını ziyadeleştirir. Halâların ve içme suyunun temiz olması, köyün, köylünün hayatı ve sıhhati için lâzımdır. Halâlardan akan pisliğin kapalı çukurlarda bulunmasına dikkat edilmelidir. Kısası, mektep binasında mütevazı olmakla beraber çocukların sıhhatini koruyacak her türlü tedabire baş vurulmalıdır.

Bugün köylerimizdeki terbiye sistemi bozuk olduktan başka, tedris programı da ihtiyaca kâfi değildir. Mevcut köy mekteplerindeki sınıflar ya bir veya iki ve en fazlası da üç senelik ve sınıflıktır.

Üç senesi bile gayrimuntazam geçen bu köy mektepleri istenilen terbiyeyi veremedikten başka, mevcut zamana ve paraya da kastedilmiş olur. Ferdin en faal, en alıcı ve kavrayıcı zamanı sayılan bu çocukluk devresi tembelce geçerse çocukta mektebe devam etmek ve ana babanın çocuklarını mektebe göndermek arzuları günden güne azalacağı tabiîdir. Bugün köy çocuğunun okuma müddeti iki seneden fazla sürmüyor. Bu müddet zarfında çocuğun müessir ve müspet bir terbiye alaçağı zamandır. Bunun içindir ki, her köy mektebi dört sınıfa çıkarılmakla inkılâpçı maarifimizin vermek istediği terbiyenin daha müessir olacağına kanaatimiz vardır. Yedi, mektebe kabul edilen bir yaştır. Bu yaş şehirler için iyi bir yaş sayılabilir. Çünkü şehirde ana mektepleri, hususî mektepler vardır.

Hayatın pek sade geçtiği ve çocukların daha çabuk büyüdüğü köylerde bu yaş geçtir. Köylerde mektebe kabul yaşı 6 ve hatta beşe inmelidir, ki çocuk mektepten istifade edebilsin. Yoksa, yedi ve hatta (10) yaşında mektebe başlıyan bir köy çocuğu bir ve hatta iki seneden fazla mektepte kalamadan babası tarafından tarlada, bağda, bahçede ve her yanda çalıştırıldığı muhakkaktır. Köy mektebinde şimdiye kadar yalnız hafızaya verilen ehemmiyet, bundan sonra hayata, çocuğa ve köyüne verilecektir. Çocuğun anlayış, istidlâl ve hüküm verme hassalarını inkişaf ettirmek lâzımdır.

Hayatı sadelik içinde geçen bir köyde, köy çocuklarının bu hassalarını kullanacak ve inkişaf ettirecek vaziyetler yaratılmalı. İyi yetişmiş köy muallimleri bu vaziyetleri yaratmakta güçlük çekmiyeceklerdir. Köy çocuklarımızı yetiştirmek, köylerimizi canlandırmak ve ihya etmek ya-

pılacak ilk iş, köy muallimlerini hazırlamak, köy mektebi programlarını çizmektir.

Köylü çocuklarımızın köylerine ve topraklarına sadık ve merbut kalmalarını temin edecek köy terbiye programı ve programı tatbik edecek köy muallimleridir.

Köy mektebinden gaye köylüye yaşamasını ve ihtiyaçlarını nasıl temin edeceğini göstermekse, topraktan azamî istifadeyi öğretmek başlıca vazifelerden biri sayılmalıdır. Köy mektebinden beklenen ziraatçilik hakkında yeni usulleri, mevcut ehlî hayvanların ıslahı, elişleri, yerli ziraatin ehemmiyeti, hayvan hastalıklarına karşı alınacak tedbirler, fidanların dikilmesi ve bakılması, ormanın bakılması, köylüler arasında birliliğin ehemmiyeti, çiftçilikte tecrübelerin ve bu tecrübelerden alınacak neticelerden istifade gibi şeyleri öğretmesidir.

Mükemmel bir köy mektebinin hayvan ve ziraat hakkında köy çocuklarına öğreteceği usullerle bu sahada bütün köy halkına nüfuz etmesine imkân vardır.

Sıhhat hakkında da aynı şey söylenebilir. Köylerimizde hüküm süren hastalık pek çoktur. En küçük ve sathî bir tetkik ile köylerde bakımsızlıktan, halsizlerin ve ölenlerin adedi pek çok olduğu göze çarpar. Halsizlik hastalığın devamına ve yayılmasına sebep olur. Halsizliğin ve hastalığın önüne geçmek köy mektebinin ilk vazifelerinden biridir. Köylüye temiz yaşamayı, sarî ve salgın hastalıklardan korunmasını ve kurtulmasını ve sıhhatli olmasını öğretecek köy mektebidir. Burada asıl gaye hastalığa deva bulmakla beraber hastalığın tamamiyle önüne geçmekdir. Bu işde muvaffak olması için çocukların ve köyün içtiği ve kullandığı su ile, bedenî terbiyesiyle, temizlik ve sıhhat meseleleriyle yakından alâkadar olması şarttır. Okumamış fakat sıhhati yerinde bir köy çocuğu okumuş fakat zayıf ve cılız, hastalıklı bir köy çocuğundan daha bahtiyar ve mesuttur.

Medenî bilgilerin köy çocuklarına okutulması, köylü yurttaşlarımız arasındaki teşriki mesainin ehemmiyeti, ferdin eve, aileye ve köyün küçük topluluğuna, mektebe, cemaate olan münasebetleri hakkında büyük cemiyetin, millete ve hükûmete olan münasebetleri hakkında malûmat ve fikir verilir.

Medenî bilgileri her günkü hayata istinaden öğretmek lâzımdır. Köyün sıhhati, yolları, tarlaların, bağların ve bahçelerin sulanma tarzları, köylünün mal ve mülke karşı hüsnü niyeti; civar bahçelerin ve ormanların muhafazası hakkında hayattan misaller bularak köy çocuğuna göstermek ve öğretmek lâzımdır.

Bu düşüncelerin her köye tatbiki kabildir. Ancak köyün en mübrem ihtiyaçlrını, köyün topoğrafyasını, toprak kabiliyetini, muhtelif mevsimlerdeki derecei hararetini, köylünün sıhhatini ve muhtelif sahalardaki kabiliyetini bilmek ve nazarı itibara almak şarttır. Türkün eski medeniyetine biran evel ulaşması için köylünün erkek çocuğundan başka kızı da okutulmalıdır. Erkek çocuğu okutmakla, köyünde toprağa da-

ha sadık, daha iyi bir müstahsil, daha iyi ve düşünceli bir vatandaş olarak yetiştirilir.

Köylü kızına mektepte ev idaresi, temizlik, çocuk bakımı, inek sağmayı ve saireyi öğretmekle onda hayat ve aile görüşleri genişlemiş olur.

Son asrın ortasına doğru Avrupanın en geri bir memleketi olan Danimarka, bütün kuvvetini toprağa vermiş ve eski medeniyetine kavuşmuştur. Ziraat memleketi olan Danimarka iktısadî ve içtimaî vaziyetlerini, nazarî köy mektepleri yerine pratik ve hayat mekteplerini ikame ederek bir asırlık bir müddet içinde en iyi bir mertebeye yükseltebilmiştir. Toprak şunun ve bunun elinden kurtarılmış, cehalet kaldırılmış, birçok boş arazi müspet bir hale konmuş ve bu suretle halkın içtimaî ve iktisadî vaziyetleri bugünkü halde getirilmiştir. Hiç şüphe yok ki, Danimarka dünyanın en zengin ziraat memleketidir.

Binaenaleyh köylümüzün terbiyesi ve irşadı için hazırlanacak geniş bir programın her köyün mübrem ihtiyaçlarını nazarı itibara alarak tatbik edildiği takdirde köylümüzün iktısadî ve içtimaî hayatını yükselteceği muhakkaktır.

ÖLÇÜLER VE ÖLÇME

SALİH MURAT

ÖLÇÜLERİN gayeleri nereye varıyor. Yıldızların mesafelerini ve kuturlarını, atomların kuturlarını, arzın yaşını, güneşimizin her gün nekadar küçüldüğünü ve soğuduğunu, seyyarelerin ve yıldızların suhunetlerini ölçüyoruz; aydan daha uzak mesafelerden inikâs eden radyo mevcelerimiz var. Hemen her şeyi ölçüyoruz. Bir taraftan bir ölçümüz ziya senesi, yani ziyanın bir senede katettiği mesafe (1) ve diğer taraftan elektronun ağırlığıdır. Bu ağırlık 0. 000 000 000 000 000 000-000 000 001 gramdır.

Ölçme sanati pek eskidir. Bu sanat ilk zamanlarda zaman ve mekân tayini için kullanılıyordu. Uzunluk ölçüsü ilmin elinde mükemmel bir esas, bir keşif âleti, tam bilgi husususunda esas olan bir miyardır. Eski zamanlarda ya bir kralın kolunun uzunluğu veya bir prensin kedisinin kuyruğu veyahut prensin ayak boyu uzunluk ölçüsü olarak kabul edilmiş idi. Fransa Büyük İnkilâbının cemiyete yapmış olduğu en büyük hizmet metre mikyasının vaz'ıdır. Paris'ten geçen tul derecesinin kırk milyonda birini metre olarak kabul ettiler ve bütün uzunluk, satıh, hacım, ve ağırlık ölçülerini buna kıyasen meydana getirdiler. Platin — İrityom halitasından yapmış oldukları metre ölçü miyarı olarak muhafaza edilmektedir. Şimdi güneş tayfının kadmiyom kırmızısının mevce tulünü metre için esas kabul ediyoruz. Buna rağmen Fransa inkilâbının meydana koyduğu eserden dolayı şükür etmeliyiz.

Ölçme sanati yavaş yavaş ilerileyerek bugün hâkim bir vaziyete çıkmıştır. Eski zamanlarda bir fakir ihtiyar, akıllı bir adama "Ben neye fakirim?„ diye sormuş. Akıllı adam civardaki ağacın bir dalını kesip yapraklarını temizledikten sonra değnek boyunu karşılıyarak çetelelemiş ve ihtiyara uzatarak demiş ki: "Ben sana muvaffakiyet asası olan şu ölçü değneğini veriyorum. Ölçüler dünyaya hâkimdir. Ölçüler daima çift gezerler. Sandalının ölçüsü ayağının ölçüsüne uymalı. Herşey ölçü ile yapılır ve bu ölçüler birbirine uyar. Yaptığın şeyleri bu değnekle ölç ve iyi ölç. Üç ip parçası bulursan bir terazi yaparsın ve alıp sattığın şeyleri tartarsın. Değneği yere dik; güneşin gölgesiyle zamanını tayin edersin ve hayatını buna uydurursun. İlkbahar zevalinde gölgenin uzunluğu toprağı ekme zamanını gösterir. Tarlanı ve komşuların tarlala-

(1) Zıyanın saniyede sürati 3000000 kilometredir.

rını ölç. İşini akıllıca yap, doğru ölç, namuslu çalış, mesut olursun.,,

Bugün ölçülerin hakimiyeti artmıştır; ticaret demek ölçülen şeylerin mubadelesi demektir. Her mubadelede beş ölçü görülür: kemiyet, keyfiyet, kıymet, zaman ve mekân. Kemiyet bir vahit ve bir adetle ölçülür; keyfiyet malın havassiyle ölçülür; kıymet altınla ve mekân da vaz'iye mihverleriyle ölçülür, tayin edilir. Arz üzerinde vaz'iye mihverleri Hattıistiva ile Greenwich nısfunneharıdır; zaman arzın devriyle saatle ve takvimle ölçülür.

Ölçüler harikulâde işler görür. Kezalik camın ölçülen inhinasını gözün ölçüş noksanına uydurursanız ihtiyara genç göz vermiş olursunuz. Her şeyde muvaffakiyet ölçü vasıtalarını ölçü ihtiyacına uydurmaktır; ayak kabıyı ayağa, eldiveni ele, yakayı boyuna, anahtarı deliğine uydurmak lâzım. Anahtarla yuvasının ölçüleri arasındaki fark milimetrenin ellide biri kadar olabilir. Bazı ölçüler vahitsizdir. Mesela bir muganniye sesinin perdesini kulakla piyanoya, bir suprano sesinin perdesini kulakla flüte uydurur. Bir kemancı ölçerek tel uzunluğunu uzatıp kısaltır. Siyasetin de ölçüsü yoktur; eğer olsa idi o da müsbet ilim haline gelirdi.

Eski kunduracılar ölçü kullanmazlardı. Biraz beyaz kâğıt ve bir de küçük kurşun kalemi onların yegâne ölçüleri idi. Ayak ölçüsünü çizgilerle kâğıda nakleder, bu kâğıdı da kalıba uydurur ve bu suretle vahitsiz kundura yaparlardı. Bazen ayakkabı ayağa uymaz, netice nasırdır. Bu beladan kadınlar erkeklerden fazla muztariptir.

Mutbakta ölçüler çay fincanları, kaşıklardır. Eğer ahçı tuzu biraz fazla kaçırırsa neticenin ne olacağını hepiniz tahmin edebilirsiniz.

Çinlilerin ölçü vahitleri işine ve yerine göre değişir. Bir kumaş tüccarı kumaşı aynı fiyatla alıp satar. Tüccar uzun ölçü ile satın alır ve kısa ölçü ile satar ve bu suretle kâr yapar. Bizde de böyle değil mi idi? Arşınla al, endaze ile sat.

Yakında arşın ve endaze belasından kurtulacağız. Çinlilerin iyi yollardaki ölçüsü uzun, fena yollardaki kısadır. Çinlilerin yokuş aşağı ölçüsü uzun ve yokuş yukarı ölçüleri kısadır. Bu ölçü mesafeye göre değil yorgunluğa göre yapılmıştır. Çin'de pirinç tarlasından pazara yaklaştıkça ağırlık ölçüleri küçülür.

Kaba ölçüler dünyadan kalkıyor; ilim adamları yeni ölçüler ve tecrübeler sayesinde yalnız eşyayı ölçmekle kalmayıp bazı hadiseleri evvelden haber verebiliyorlar.

Mazutun kaç suhunet derecesinde ve hangi tazyıkte petrol ve benzine ayrılacağını, karbon asidi gazinin hangi derecede buza ve havanın, demirin mayi haline inkılâp edeceğini biliyoruz. Bazı suhunet derecelerinde hava ve demir su gibi akarlar. Bu hadiseleri saymakla bitiremeyiz.

İlimde böyle tabiî ölçüler çoktur. Sulplerin eriyen dereceleri, atomların vezinleri, ziya mevcelerinin uzunlukları, malzemenin havassı ve ilâ. Bu ölçülerle tabiat kudretinden istediğimiz gibi istifade ediyoruz.

Medeniyet bu ölçülere istinat edi-

yor. Fizikte klasik devir açılmadan evvel fizikçiler daha ziyade makroskopik hadiselerle uğraşıyorlardı; makroskopik hal, suhunet ve tazyik gibi miktarlarla tayin edilir; şimdi fizikçiler mikroskopik halleri mütalâa ediyorlar. Mikroskopik halde cevher zerrelerinin hareket ve vaziyetleri mutalâa edilir. Bir hidrojen atomunda elektronun atom nüvesi etrafındaki hareketini bir düşününüz; elektron küçücük mahrekinde saniyede 6 000 000 000 000 000 devir yapar. İşte bunlar ölçünün zaferidir.

Evvelâ değnek, gölge ve taş gibi basit şeylerden ibaret olan ölçülerin ve ölçü vasıtalarının adedi şimdi bini geçer. Bu ölçü vasıtaları hislerimizi takviye etmiş ve görülmiyen ziyayı bize göstermiştir. Rontgen şuaları görme kabiliyetimizi 10 000 defa arttırmıştır. Grescographe cihaziyle nebatatın büyüme hareketlerini görüyor ve radyo müşeddidesi vasıtasiyle nebat kanallarında akan mayi darabanını hissediyor ve bezelye, fasulye gibi şeylerin ölüm derecesini buluyoruz. Adese ve aynadan mürekkep cihaz sayesinde yıldızların kuturlarını ölçebiliyoruz.

Amerika'da yapılmakta olan 500 santimetrelik yeni teleskopun 100 000 kilometredeki mum şulesini gösterebilecek kabiliyette olduğu söyleniyor. Menşur ve adeselerden mürekkep olan bir periskop vasıtasiyle denizaltı gemileri deniz sathındaki gemileri görüyor; buna mukabil hidrofonlar sayesinde gemiler denizaltı gemilerinin yerlerini tayin ediyorlar. Küçük bir periskoptan ibaret olan sistoskop vasıtasiyle doktorlar mesane içerisini ve böbreklerin vazifesini tetkik ebiyorlar; buna benzer bir aleti mideye indirerek mide içerisini tetkik ediyorlar. Mideye indirilen küçücük bir fotograf makinesi ve elektrik lambasiyle midenin muhtelif fotograflarını çıkarıyorlr. İşte ölçü harikaları.

Radyomun radyoaktivitesi elektriklenmiş altın varakla ölçüldüğü gibi balonlarla çıkarılan elektriklenmiş kvarç iplikler on beş kilometre yukarıdaki kosmik şualarını (2) taktir ediyor. Bir balonla çıkarılan 150 gramlık küçük bir cihaz 25 kilometrelik yüksekteki suhunet, tazyik ve rutubet mikdarlarını kaydediyor.

Havadaki rutubet mikdarını higrometrelerle ölçeriz. Bu cihazlarda *insan saçı* kullanılır. Amerika'daki sis işaret istasyonlarının birindeki cihaz 100 insan saçı vasıtasiyle otomatik olarak sis işaretini veriyor.

Paris rasathanesindeki bir cihaz nısfınnehara gelen bir yıldızın ziyasını elektrik cereyanına kalbediyor ve bu cereyanı teşdit ederek radyo vasıtasiyle zaman işareti olarak dünyaya neşrediyor. Sahil fenerleri, hatta tramvaylar elektrik gözü denilen kutu elektrik hücreleriyle idare edilebilir. 3 000 senede bir saniye geri kalacak olan bir saat yapılmıştır.

Bir İngiliz darbı meseli vardır: — med ile zaman insanları beklemez. Meddücezri tahmin eden bir âlet yapılmıştır. 37 meseleyi halleden bu ci-

(2) *Tabiatte mevcut olan bu şuaların mevce tulleri en kısa olup bir milimetrenin milyon kere milyonda biridir.*

haz dünyanın herhangi bir kısmında herhangi bir zamanda med irtifaını evvelden hesap ve tayin edebilir. Riyazî beyinle çalışan bu makine, daha henüz tezgâha konmamış olan bir geminin kaptanına birkaç sene sonra muayyen bir noktadaki med irtifaını bildiren bir cihazdır. Bir riyaziyeci ile bir mühendis birleşerek kendi kendine oynayan bir satranç makinesi yapmışlar. Bu makine oyuncuyu mat edebiliyor.

Okyonusların derinliği, buz dağının mesafesi ve kalınlığı, havanın radyo irtifaı radyo ve ses dalgalariyle ölçülüyor. Radyo dalgaları ziya süratiyle gidiyor ve 150 kilometre yukarıdaki mıknatıs yahut elektron tabakasından inikâs ederek avdet ediyor. Bu akisler vasıtasiyle havanın mıknatıs tavanının irtifaını ölçüyoruz, ki bu iatifa mıknatıs fırtınalarında 80 kilometreyi buluyor.

Radyo dalgalarının inikâsları bazı dalgaların aydan uzak yerlerden inikâs ettiğini gösteriyor. Şimdiye kadar ölçülen zamanlardan en uzunu 29 saniye olup bu müddet zarfında radyo dalgasının 9 000 000 kilometreye yakın mesafe katetmesi lâzımdır; bu mesafenin yarısı ayın bizden olan mesafesinin 15 mislinden fazladır.

Denizin dibine gönderilen ses dalgaları dipten inikâs ediyor. Ve sesin gidişi gelişi arasında geçen zamanla denizin dibi ölçülüyor. Aynı usulle bir denizaltı gemisinin veya buz dağının mesafesi ölçülüyor. Şimdi denizde gemiler mevkilerini telsiz dalgalariyle harita üzerine koyuyorlar. Osilograf cihazlariyle düşman topunun, tayyaresinin mevkii tayin ediliyor. Osilograflarda kullanılan Einthoven galvanometresiyle karadaki med ölçülüyor. Koskoca Londra şehri günde 15 santimetre kalkıp iniyor.

Ölçüler keşif âletleridir. Atlas Okyanusunda yaşıyan yılanbalıklarının büyüdükleri yeri bulmak meselesinde ölçünün hizmeti olmuştur. Yılanbalıkları son baharda nehirlerden denize çıkıyor ve ortadan kayboluyorlarmış. Bunların nerede ve nasıl yaşadıkları bir türlü anlaşıla mıyormuş. Her cihette yayılan balıkçı gemilerinin getirdikleri yılanbalıklarının boylarını mukayese ederek yılanbalığı yavrularının Sargosro denizinde büyüdükleri anlaşılmış.

Tabiat maziyi silmez ve bir kayıt bırakır. Binlerce senelik ağaç halkaları eski zamanlardaki iklim şartlarını bildiriyor. Güneş lekelerinin senelik büyüme ve küçülme periyodları ağaçların senelik büyüme ve küçülme periyodlarına tekabül ediyor. Ayın müstaktap zıyasının nebat, mikroplar ve ilaçlar üzerinde tesir yaptığı anlaşılıyor.

Ölçüler hataları azaltan ve hakikatleri meydana çıkaran büyük üstatlardır. "Güneş mikdarı sabiti" denilen şeyin sabit olmadığını, yıldızların sabit olmadığını bunlar bize öğretiyor. Ölçüler güneş mikdarı sabitinin hergün değiştiğini, sabit yıldız denilen yıldızların saniyede kaç kolimetre süratle seyrettiğini bize öğretiyor. Yeni rasatlarla kâinatın sabun köpüğü gibi büyüdüğünü anlıyoruz.

Ölçüler bize bir takım canlı hakikatleri öğretiyor. Atomların pek

küçük şeyler olduğunu hepimiz biliyorduk. Fakat şimdi otuzdan fazla muhtelif tecrübelerle bunların küçüklüklerini anlıyoruz; kırk milyon atom yan yana konursa bir milimetre uzunluk teşkil eder. Bir gram hidrojen gazindeki atomlar bir düz hat üzerinde yan yana konursa güneşin bizden olan mesafesinin hemen 600 misli uzunluğunda bir hat teşkil eder. Bir yüksükteki hava atomlarının herbiri tenis topu kadar büyüse bunları yan yana dizerek Anadolunun üzerinde yüzlerce metre irtifaında yığın teşkil edebiliriz.

Fizikçiler güneş ziyasının tazyikını ölçmüşlerdir ki bu da metre murabbaına bir miligram kadardır.

Mikroskopla bir santimetrenin milyonda biri uzunluğundaki cisimler görülür, ültramikroskopi ile on defa daha küçük cisimler görülmüştür. İşte bugünkü laboratuvarlarda bu ölçüler caridir. Birçok sene evvel İngiliz fizikçilerinden Lord Kelvin su moleküllerinin cesametini şu misal ile anlatmıştı:

—Su damlası arz cesametine çıkarsa her molekülün cesameti büyük saçma tanesi ile kriket topu arasındadır. Bugün değil yalnız moleküllerin cesametini, hatta atomların cesametleriyle aralarındaki mesafaleri daha sıhhatle söyliyebiliyoruz.

Şimdi fizikî ölçüleri bırakalım da diğer ölçülere bakalım. Hepiniz Gulf Stream hakkında bir şey işitmişsinizdir. Amerika açıklarında bu akıntı saatte 60 kilometre mikâbı suratle akıyor; Misisipi nehrinde akan suyun hemen hemen 1 000 misli

Ölçü ile uğraşanlar bazen hayatlarını feda ederler. Kutuplarda, volkanlarda, havanın yüksek tabakalarında ve denizin diplerinde çalışan fen adamları hayatlarını düşünmezler bile. Laboratuvarcılığın babası olan Galile ilk ilim kurbanlarından biridir. 1923 senesinde vuku bulan Tokyo zelzelesinde rasat memurları çalışırken evleri gözleri önünde uçuyor ve yanıyordu. Zelzeleye ait sahih ve kat'î malûmat toplamak isteyen bu ilim adamları bu feci manzaralar karşısında vazife başından ayrılmadılar.

Mühendisler ölçüleri yüksek binalarda, köprülerde ve diğer yapılarda tatbik ediyorlar. Ölçüler mühendislerin kaleminden resim kâğıtlarına akıyor ve buradan çelik veya taş lisanına tercüme ediliyor. Bir iki ay evvel Türk mühendisleri Anadoluda 3 — 5 kilometrelik tünel açtılar. Mühendisler ölçüler sayesinde yapıların mukavemetlerini ölçerler ve mimarlar da bu yapıya şekil verirler.

Yüksek bina gözümüzün önünde yükseldiği zaman biz bu ölçüleri unuturuz bile.

Makaleme eski bir İngiliz şairinin sözleriyle nihayet veriyorum:

"Riyaziyede Tiho, Brohe, Erro Paten'den yüksek idi; zira hendesî ölçülerle bira kadehinin hacmını ölçüyordu;

Ceyp ve mümaslarla ekmeği düz kesiyor ve yağı tartıyordu;

Aklını başına alarak konuş,

Saat te cebirle çalar.„

DİL SEFERBERLİĞİ

TÜRK Dili Tetkik Cemiyeti kelime anketine ekleme olarak Türkçede konuşma ve hele yazı dilinde çok kullanılmakta bulunan Arap ve Fars bağlantı sözlerinin ve birleşik kılıkta sözlerin de listeleri neşre karar verdiğini geçen sayımızda bildirmiş ve 93 den 97 ye kadar olan listeleri neşretmiştik. İşte bu ekleme listelerinin kalanını da bu sayımıza koyuyoruz:

LİSTE No. 98

1 — Haddi zatinde, 2 — Mümkün mertebe (mehmaemken), 3 — Kabil değil (gayrikabil), 4 — İmkânı yok (gayri mümkün), 5 — Fazla olarak, 6 — Lâalettayin, 7 — Behemehal (mutlaka, her halde, muhakkak), 8 — Ceman yekûn, 9 — İcabı hal (icabı maslahat), 10 — Emri vaki, 11 — Keenlemyekün, 12 — İlâmaşaallah, 13 — Hemen, 14 — Kâmilen.

LİSTE No. 99

1 — Bilihtiyar (ihtiyarî), 2 — Bizzarure (zarurî), 3 — Bilmünavebe (münavebeten, mütenaviben), 4 — Mezkûr (salifüzzikir), 5 — Merkum, 6 — Mumaileyh, 7 — Müşarünileyh, 8 — Mucibince, 9 — Bittabi (tabiî), 10 — Ekseriya, 11 — Ait, 12 — Müteallik, 13 — Vakıa, 14 — Gerçi (eğerçi).

LİSTE No. 100

1 — Dairesinde, 2 — Derecesinde, 3 — Raddelerinde, 4 — Hakkında, 5 — Lehinde, 6 — Aleyhinde, 7 — Akabinde (derakap, derhal), 8 — Bu bapta, 9 — Bu hususta (... hususunda), 10 — Bu takdirde (... takdirinde), 11 — Tarafından (bir taraftan, diğer taraftan), 12 — Şahsan, 13 — Şifahen (şifahî), 14 — Tahriren (tahrirî).

LİSTE No. 101

1 — Efkârı umumiye, 2 — Vaz'i yet, 3 — Durendiş, 4 — Perdebiruname, 5 — Sarfı nazar, 6 — Noktai nazar, 7 — Nazarı dikkat, 8 — Cümleten (bilcümle), 9 — Alenen (alenî), 10 — Muntazamen, 11 — Muhtasaran, 12 — Münhasaran, 13 — Bazen (bazı kere, bazısı), 14 — Kısmen, 15 — Tamamen.

LİSTE No. 102

1 — Külliyen (bilkülliye), 2 — Usulen (alelusul), 3 — Tebaan, 4 — Tevfikan, 5 — Mukabeleten (bilmukabele, mukabelei bilmisil), 6 — Mütekabilen, 7 — Münferiden, 8 — Müştereken (aleliştirâk), 9 — Ahîren, 10 — Tercihan, 11 — Tafsilen (alettafsil, mufassalan, bertafsil), 12 — Hulâsatan (telhisen), 13 — Mealen, 14 — Takriben (alettakrip), 15 — Tahminen (alettahmin).

LİSTE No. 103

1 — Sarahaten, 2 — Delâleten, 3 — Zımnen, 4 — İrticalen (bilbeda-

he, bilirtical), 5 — Mütevaliyen (alettevali), 6 — Mütemadiyen (alettemadi, aleddevam, daima), 7 — Kâffeten, 8 — Mükerreren, 9 — Cidden, 10 — Hakikaten, 11 — Hükmen, 12 — Kasten (ankastin), 13 — Aliyülâlâ, 14 — Estağfurullah, 15 — Seferber.

LİSTE No. 104

1 — Resmen (resmî), 2 — İdareten, 3 — Tamimen, 4 — Resen, 5 — Cevaben, 6 — Zeylen, 7 — İlâveten, 8 — Tadilen, 9 — Tekiden (ekiden, müekkeden), 10 — Rapten (merbuten), 11 — Leffen (melfufen), 12 — Berhurdar, 13 — Herzevekil, 14 — Hezarfen, 15 — Peyderpey (peyapey).

LİSTE No. 105

1 — Âcilen (alelacele, tacilen), 2 — Arzutalep, 3 — Bedhuy (bedtınet), 4 — Bednam, 5 — Beddua, 6 — Hodpesent, 7 — Hüsnü suretle, 8 — Hüsnü muamele, 9 — Hüsnü tesviye, 10 — İndinde, 11 — Lâyuhti, 12 — Lâyetenahi (namütenahi), 13 — Minveçhin (mincihetin), 14 — Minküllilvücuh, 15 — Velev ki,16 — Evleviyetle (evlâbittarik).

ÖZ TÜRKÇE YAZI YARIŞI

İKİNCİ sayımızda ilân ettiğimiz öz türkçe yazı yarışı müddeti mayıs sonunda bitti. Bu müddet içinde mecmuamıza gönderilen yazıları, sayıca ve değerce, böyle bir yarış için yetecek kadar bulmadığımızdan müddeti eylûl sonuna kadar uzatıyoruz.

Şimdiye kadar mecmuamıza gelmiş olan yazıların yarış için olduğu bildirilenlerini ayırdık. Bundan sonra da bu yarışa girmek üzere gönderilecek yazıların kenarına bu noktanın göze çarpacak gibi yazılmasını dileriz:

DALİLA'NIN ÖLÜMÜ

Yazan : Pasztor Orpad.
Macarca'dan çeviren :
Sadettin Reşit.

FİLİSTİN'lilerin yeraltı zındanında, Dagon mabedinin dibindeki el değirmenini esir elbisesiyle kör Samson döndürüyordu. Süslü çarıkları parçalanmış, zorla kestikleri saç ve sakalı yeniden çıkmağa başlamıştı. Bir daire muhiti üzerinde yürüyor, arasıra nefes almak için duruyor ve kör gözlerini önüne dikerek kendikenndine söyleniyordu :

— Aydınlıkla karanlığın ne olduğunu kim bilir ?

İnsanlar zannediyorlar ki körüm, çünkü gözlerimi çıkarttılar...

Halbuki ben asıl şimdi görüyorum. İnsanların benim gördüğümü zannettikleri zaman bütün dünya önümde karanlıktı.. Fakat şimdi etrafımı saran bu gece karanlığı içinde en muazzam aydınlık yüzüme gülüyor. Güllerin alev rengini daha parlak görüyorum, sanki. Gözlerimi çıkarttıkları zamandanberi Musa gibi içimden görüyorum.. Fakat kim bilir, aydınlık nedir, karanlık ne demektir?..

Yeniden bir daire çeviriyor, nefes almak için biraz duruyor.. Sonra muttarit gürültüsüne ayak uydyrarak değirmenini çevirlyor, ve tekrar durarak söyleniyordu :

— Eskiden görmediğim şeyleri bütün vuzuhiyle şimdi görüyorum.. Gökün mailiğine dikkat bile etmemiştim.. Gözlerim görürken ilkbahar renginin açık yeşil olduğunun farkında değildim.. Ağustosböceğini vızıltısından tanırdım, rengi, biçimi beni alâkadar etmezdi. Ev dıvarlarının beyaz olduğuna, çatıların diplerinde gizlenen sevimli kırlangıç yavrularına kim dikkat ederdi ki ?.. Vaktiyle sadece gezdim, etrafımdaki eşyalara dikkatli bakmak hatırıma gelmemişti.. Fakat şimdi !. Kör olmama rağmen eskiden görmediklerimi şimdi görebiliyorum.

Tekrar dönüyor, dönüyor, yorulunca duruyor ve söyleniyordu :

— Beni Samson diye çağırıyorlar. Filistinli'leri mahvetmeye memurdum. Dağları aşarak, vadileri geçerek geldim.. Beni her gören bir dev sandı.. Benden her rastgeldiğim korkar, çekinirdi.. Fakat bir kadın oyunu beni düşmanlarımın esiri yaptı.. Gülünç oldum.. Sağ olduktan sonra tekrar bana tevdi edilen işi yapmamın imkânı olamıyacak mı acaba ?. Kabil, Habil'i öldürmeğe memur edilmişti ve bu vazifesini nihayet yaptı.. Eğer günahkâr olmasa, masumun ne kıymeti kalır, ceza olmasaydı mükâfat beyhude olmaz mıydı ?. İnsanların mukadderatı birbirinden çok farklıdır.. Her insan yaşadığı müddetçe alnına yazılanı görür.. Bir Kral veya

bir toprak amelesi bu emrin hilafına asla çıkamazlar... Hangi kuvvet alın yazısını değiştirebilir ? . Bunun içindir ki Filistinli'ler Dagon bayramında ne kadar neşelenirlerse neşelensinler hepsi beyhude.. Bana Samson derler.. Ben onları mahvetmeğe memurum!...

Samson son sözlerini söylerken, Dalila harikulâde güzel ipekli kumaşlara bürünmüş, bütün mücevherlerini takmış, göğsüne bir çiçek iliştirmiş olduğu halde zindana girdi. Samson'un önünde durdu. Yavaşca, tıpkı göğüs geçirir gibi, seslendi:

— Samson !

Samson başını kaldırarak kulak verdi. Hiçbir hayret eseri göstermeden Dalil'nın şehvet kokan, nağmeli sesini dinliyordu. Kıpırdanmadan, yüzünde nefret veya sevgiye delâlet edecek en küçük bir kıpranma olmadığı halde konuşuyordu :

— Sesini duyuyorum.. Nağmelerinden bu sesin kimin olduğunu tanıdım.. Beni nediye aradın ? Benden ne istiyorsun, Dalila ?

— Seni tekrar görmekliğim lâzımgeldi, Samson!

Bizim gecemizin üzerinden beş ay geçti ve ben bu beş ay içinde kendime gelemedim.. O gece uzun saçlarından bir tutam elimde olduğu halde beni selâmlıyan askerlerin önünden geçerken sevincimden çılgına dönmüş tüm.. Seni kalın iplerle bağlarlarken oturduğum yüksek masanın üzerinde kabıma sığamıyordum. Yepyeni bir eğlence idi bu bana.. Sen o ipleri koparamıyarak âciz bir mahluk gibi bana bakarken bu manzara benim hoşuma gidiyordu.. Zenginler, kumandanlar benim gönlümü almak için birbirleriyle yarış ediyorlardı.. Her altınlı karyola beni bekliyor, kıymettar yüzüklerle müzeyyen yüzlerce erkek eli misafiri olayım diye yalvararak bana uzanıyordu.. Dalila idim! Filistinlilerin halaskârı ! Fakat bütün bunların zevki yavaş yavaş geçti.. Samson, gün geçtikçe sana daha fazla yakınlaştığımı hissettim..

— Acıdın mı ?

— Sana değil, Samson kendime acıdım..

— Beni aldattığın, beni ele verdiğin, bana kaybettirdiğin için mi kendine acıdın ?

— Hayır, bunlar için esef etmedim Samson.. Fakat bir heykel kadar güzel vücuduna bir çelik kadar kuvvetli, uzun ve gergin adalelerine, bir zırh kadar sert olan göğsünün bir çift kabarcığına, gözlerinin cesur ve hakim bakışına acıdım.. Mesut bir çocuk kadar saf ve samimî gülüşünü, temiz hislerini, bana itimadını düşündüm..

— Ohalde gene bana acıdın, Dalila ?!

— Hayır; Yüz kere hayır.. Kendime acıdım, Samson.. Çünkü, apdallık ettim. Çünkü dünyanın en affedilmez sersemliğini yaptım... Seni ele vermeden evel benim olman imkânı vardı, Samson... Koca aslanı parçalıyan kolların iplere halatlara bağlanmadan- beni o granit- parçası kadar sert göğse çekebilirlerdi.. Öldürdüğün aslanın kuru kafasına bugün arıların yaptığı petekten daha tatlı, daha iç yakıcı balı bu dudaklardan almadan seni ele vermemeliydim.. Bu kadar güzel, bu kadar kuv-

vetli, bu kadar davetkâr, bu kadar genç bir erkek daha bulabilecek miyim ?... Nerede ?... Asla Samson.. İşte kendikendime sorduğum bu suallere böyle bir cevap aldığım dakikadanberi içimde sana karşı sönmez bir iştiyak, avunmaz bir yeis yerleşti.. O geceyi hatırlıyarak uzun günler ağladım, ağladım.. O gece aşkın en sevgili çiçeğini boş yere soldurdum.. Fakat yeniden onu yeşillendirmek neden kabil olmasın ?.. Bunun için seni yeniden görmekliğim lâzımgeldi, Samson !.

Kör Samson cevap verdi :

— Garip ve girift hislerin var, Dalila ! Seni bu sefer de Filistinliler gönderdiler..

— Hayır .. Ben kendiliğimden geldim, Filistinliler güzel saçlarını kestikleri, gözlerini oydukları Samson'un işe yarıyacak hali olduğunun farkında bile değiller... Onlar bugün zevkin en coşkun anını yaşıyorlar.. Zaferin neşvesiyle sevinçlerinden sarhoş gibi bir haldeler.. Seni hâlâ o gündeki gibi âciz ve dermansız sanıyorlar.. Kör Samson'un saçlarının yeniden uzıyacağını, halatlarla bağlanan kollarında yeniden bir kuvvet birikebileceğini kimse hatırına getirmiyor.. Bu ancak benim hatırıma gelebilirdi.. Çünkü ben hiçbir erkek kollarında görmediğim kudreti seninkinde gördüm..

— Ee, ne istiyorsun o halde ?

— O kolların arasına kendimi atmak için geldim Samson!

Kör gözlerini boşlukta bir yere dikti.. Değirmenin kolunu iterek homurdandı:

— Bu arzun yerine gelmiyecek, Dalila! Çünkü acı hakikati artık ben de öğrendim.. Halbuki bu o kadar basit imiş ki... Her kuvvetli erkek: Samson... Bir gün herhangi bir Dalila, gözlerinin sihirliyici bakışı, vücudunun davetkâr kıvrımları, yumuşak kollarının ılık kucaklayışı ile o erkeğin bütün kudretini eritinciye kadar.. sizin içinizde erkeğini düşmanına vermiyecek, ona gelip çatan musibete gülmiyecek Dalila nerede ?.. Nerede o Dalila ki en ehemmiyetsiz bir zevki için kudretli ve güzel Samsonun gözlerini çıkartmasın, onu yolundan alakoymasın?.. Acı hakikati sen öğrettin bana, Dalila!

— Fakat bunları unutman lâzım, Samson.. Olan oldu.. Ben de pişmanım.. Onun için af dilemeğe geldim sana.. Hoşuna gitmek için en güzel elbisemi giyerek, en kıymetli elmaslarımı takınarak, göğsüme sevdiğin çiçeği iliştirip yarım kalan zevkımizi tamamlamağa geldim..

Dalila Samson'a yaklaşarak kolunu boynuna doladı ve kulağına söyler gibi:

— Burada.. tut, okşa... bak.. yoksa sevmiyor musun artık ?..

— Bak mı dedin ?.. Mamafi iyi bir kelime kullandın, Dalila!. Çünkü görmediğim doğru değil.. Her parmağımın ucuna birer küçük göz yerleştirmişler gibi.. Senin nasıl giyindiğini okşıyarak biliyorum, Dalila. Bu model Mısırlı deseninde bir işleme, bu elbiseyi sol kolları çıplak oynıyan Mısırlı dansözler giyerler.. Şimdi kemerine geldim.. görüyorum ki bir elmas toka tutuyor.

Dalila inler gibi mırıldandı :

— Göğsünde sık beni, Samson..

Samson'un burun delikleri genişledi.. Uzun bir nefes aldı.. Yüzünde müphem bir tebessüm vardı.. Sonra kendine hakim bir erkek soğukkanlılığıyle :

— Bir bahar rüzgârının hışırdattığı genç bir kiraz ağacı gibi narin vücudüne sarılmış, gecenin karanlıklarını silen bir sabah aksinin yamaçtaki uzanışını andıran bir elbisen var.. Omuzlarmı okşarken yeniden kendimi kuvvetli hissediyorum.. Tıpkı o geceki gibi.. Bana öyle giliyor ki, şimdi bir atlayışta yüz Filistin'liyi yere serecek kudretim var.. Biricik kucaklayışımla seni mesut edeyim mi dedin ?.

— Sarıl artık, çıldırıyorum senin için Samson !.

— Kabil değil Dalila.. artık yeniden dünyaya gelmiş gibiyim.. Fakat tekrar ölmeğe, zindanda değirmen çevirmeğe niyetim yok ! Bana verilmiş bir vazife var.. Ben onu yapmalıyım artık.. Sana teşekkür ederim, Dalila.. Beni yeniden Samson yaptın..

— Anlıyamıyorum !.

— Ölmekliğin lâzım, Dalila! Çünkü görürken, genç iken, kuvvetli iken senin oldum.. Sen saçlarımı kestin, sen cesaretimi kırdın, sen erkekliğimle eğlendin.. Şimdi yeniden eskisi olmaklığım için Dalila'nın yolumu kesmemesi lâzım..

— Samson.. Samson..

— İşte böyle... Seviyormuş gibi sarıldığımı farzet...

Dagon mabedinin küf kokulu zindanında korkunç bir çığlık koptu.. Yosunlu duvarlarda titrek akisler bırakan, bir gürültü ile Dalila'nın cansız vücudü Samson'un yırtık çarıklarının dibine yuvarlandı.. Samson kudurmuş bir Pars gibi Dalila'nın cesedini çiğniyerek açık duran zindan kapısına koştu... Sonra karanlıklarda çakıp sönen bir şimşek gibi kayboldu...

BATI SINIRINA GÜNEŞ DÜŞERKEN

GÜNDÜZ, *Edirne'de muallim*

ORTA Asya'yı arşınlayıp özyurda giren güneş denizi göl, bahçeyi çöl, yiğiti kul olan anayurttan Aras'a neler getirir bilmem!.. Bilmem Aras derin yatağında, çelik sesiyle güneşi nasıl karşılar. Doğuyu görenler anlatsa bize. Altın ışıklar Ağrıların karlı tepelerinden çamlı bellerine inerken, doğu bekçilerinin türküsü nasıl?.. Çit ardı yaban el olan bahçesinde Türk kızı, burada olduğu gibi orada da, korkusuz ve Çankaya'da imiş gibi çalışır mı?.. Orada da işini bitiren çifçi, sınır taşına başını kor ve uyur mu?.. Orada da sınır içinda yavru bir serçe iki adım ötedeki atmacadan korkmaz mı ?..

Anlatın bize doğuyu görenler, anlatın bize doğulular, siz de bizim gibi Ankara'da yaşıyorsunuz değil mi ?.. Biz bunu, batı sınırına güneş düşerken Meriç göklerine vuran gölgelerinizden seziyoruz.. Çünkü güneş, her akşam bütün yurdun bir günlük tarihini, göklerimize yaymadan gidemez. Ayrılırken ona, Meriçin getirdiği gözyaşı damlalariyle şişen göğüslerimizden umutlu ağıtlar veririz; hemen doğacağı yerlerde, kızları eşsiz kalan ata mezarlarına götürsün diye. Doğudakiler, sert yayla rüzgârları size hıçkırık sesleri getirmiyor mu? Ankara'yı özlemiş solukların kokusunu duyar mısınız ?.. Duyarsanız, başınızda beyin ve kolunuzda güç olmuş umutları, yolunu çevirip uzak doğulara tırmandığı zaman yine rüzgârlara veriverin, emi?

Burada her akşam, batıya ateş ve ışıktan örülmüş bir bayrak gerilir. Biraz gözü açık olanlar bu bayrakta 770 bin kilometre murabbaı genişliğini görür ve bu genişliğe yazılı 17 milyonun andını okuaybilir.

Kutlu yurt, sınırlarına diktiğimiz kayaları Dumlupınar'dan getirdik. O çok sert ve keskindir; bizden başka kimse kıramaz ve atlıyamaz.. Bugün çelik damarları sağa, sola, yukarı, aşağı biraz daha uzattık. Şu iki baca daha bugün tüttü. Şimdiye kadar demir değmemiş şu yayla, traktörlerin tırnağiyle bugün eşildi. Sana faydasız akan şu suyu bugün bağladık. Dün işitmemiştim dediğin bu kuş cıvıltıları, bugün açılmış 60 mektebin bebeklerinin sesidir. Korkmadan ciğerlerini şişir; bugün o ağılı bataklığı da kuruttuk. Sularında ve göklerinde yabancı sandığın gölgelerde, görüyorsun ki kendi bayrağın var; onları dünkülere bugün kattık. Maden kuyularından birinde 17 işçi çocuğun öldü. Dur ağlama!. Üç mühendis, üç damar daha yakaladı.

Kutlu yurt!. İşte sana bugün de en büyük and: Yarın bugünden çok çalışmazsak, seni elimizden alsınlar!.

GELECEK SAYIDA ÇIKACAK YAZILARDAN BAZILARI

Hürriyet ve Medeniyet	Mehmet Muhlis
Hukuk Köşesi	Nazım İzzet Tokat Mebusu
Diana	Sadettin Reşit
Askerliğin Psikolojisi	Kemal Hayyam
Tarla Başında	Necmettin Vey si
Köy Sağlığı	Zeki Nasır
Köy Mimarîsi	Mimar Aptullah Ziya
Kaldırım Ressamları	Ressam Ali Sami
Melez Terbiye	Sabri Gültekin
İncimizin özlentisi	Lûtfi Uğur
Biyoloji	Hikmet Ahmet
Sönmiyen Ateş	Kâzım Nami
Niçe	. . . . .

YENİ HALKEVLERİ MECMUALARI (*)

Halkevinin adı	Çıkardığı Mecmuanın Adı	
İstanbul Halkevi	Yeni Türk	Aylık
Afyon	Taşpınar	"
Eskişehir	Halkevi	"
Çanakkale	Anafartalar	"
Giresun	Aksu	"
Manisa	Yenidoğuş	"

(*) *Burada mecmuaya gönderilen kitap ve mecmualardan "ÜLKÜ,,-nün şiarlarına uygun görülenler ilân olunacaktır.*

HAKIMIYETI
MILLIYE
MATBAASI